ੴ ੴ

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਸਿੱਖ ਦਾ ਗੁਰੂ ਪਿਆਰ

ਲੇਖਕ—ਭਗਵੰਤ ਸਿੰਘ 'ਦਲਾਵਰੀ'

—ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ—

ਡਾ. ਇੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ, ਪ੍ਰਧਾਨ

ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਚੈਰੀਟੇਬਲ ਸੁਸਾਇਟੀ (ਰਜਿ:),
ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

ੴ ੴ

ਤਤਕਰਾ

ਜੁਲਾਈ 2019 ਨੂੰ ਛਪੀ 10,000

ਕੁੱਲ ਛਪੀ 65,000

ਛਾਪਕ : ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਪ੍ਰੈੱਸ,

ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਬਿਲਡਿੰਗਜ (ਮਾਨਾਂਵਾਲਾ ਕੰਪਲੈਕਸ) ਜੀ. ਟੀ. ਰੋਡ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

ਟੈਲੀਫ਼ੋਨ : 0183-2584586, 2584713, ਫੈਕਸ: 0183-2584586

website: pingalwara.org

E-mail: pingalwara57@gmail.com

ਭੂਮਿਕਾ

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ—ਮਨੁੱਖ, ਪਸ਼ੂ, ਪੰਛੀ, ਦਰਿਆ, ਪਹਾੜ, ਸਮੁੰਦਰ ਬਣਾਏ ਹਨ। ਇਹ ਉਸਦਾ ਹੀ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ; ਬੁੱਧੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖਾ ਦੇਹੀ ਕਿਸ ਲਈ ਦਿੱਤੀ ਹੈ; ਜਿਵੇਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਸਾਫ਼ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ—

ਭਈ ਪਰਾਪਤਿ ਮਾਨੁਖ ਦੇਹੁਰੀਆ ॥
ਗੋਬਿੰਦ ਮਿਲਣ ਕੀ ਇਹ ਤੇਰੀ ਬਰੀਆ ॥ ਅੰਗ ੩੭੮

ਇਸ ਦੇਹੀ ਕਉ ਸਿਮਰਹਿ ਦੇਵ ॥
ਸੋ ਦੇਹੀ ਭਜੁ ਹਰਿ ਕੀ ਸੇਵ ॥ਅੰਗ ੧੧੫੯

ਤਾਂ ਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਕੁਝ ਅਵਤਾਰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਭੇਜੇ ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦਾ ਉਹ ਰਾਹ ਦਿਖਾਇਆ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਸਕੀਏ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿ ਸਕੀਏ, ਜਿਸਨੂੰ ਵੱਖ ਵੱਖ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਧਰਮ ਦਾ ਨਾਂ ਦਿੱਤਾ। ਸੋ ਵੱਖਰੇ ਵੱਖਰੇ ਧਰਮਾਂ ਦਾ ਅਸਲ ਮੰਤਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ ਕੰਮ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਵਿਵਹਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਿਊਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੋ ਸਕੇ, ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਉਸਦਾ ਮਿਲਾਪ ਹੋ ਸਕੇ; ਤਾਂ ਤੇ ਸਭ ਧਰਮ ਸਤਿਕਾਰ ਦਾ ਪਾਤਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਧਰਮਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਤੇ ਸਮਝਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਧਰਮ ਸਾਨੂੰ ਚੰਗੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । ਜੇ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਐਨਾ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕੋਈ ਇਕ ਧਰਮ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਅਧਿਐਨ ਕਰੋ ਅਤੇ ਫਿਰ ਜੋ ਕੁਝ ਸਿੱਖਿਆ ਹੈ ਉਹਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਜਿਊਣ ਦੀ ਪੂਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੋ।

ਭਗਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦਲਾਵਰੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਪਾਪਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦੇ ਪਾਤਰ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੋ ਗਈ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਮਝ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪਈ, ਜਦੋਂ ਸਮਝ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪਈ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰੀ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਅੰਦਰੋਂ ਉਮਾਹ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਉਸ 'ਤੇ ਚੱਲਣ ਦਾ; ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਮਾਰਗ 'ਤੇ ਤੁਰੇ ਤਾਂ ਆਨੰਦ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਦਿਲੀ ਇੱਛਾ ਹੈ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਧੀਆਂ ਪੁੱਤਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਇਨਸਾਨ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਭੈਣ ਭਰਾ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮਨ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਆਨੰਦ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਸਾਰੇ ਰਸ ਮਾਣਨ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਕੌੜੇ ਮਿੱਠੇ ਤਜਰਬੇ ਲੋਕਾਂ

ਨਾਲ ਸਾਂਝੇ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਵੱਖਰੀਆਂ ਵੱਖਰੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਕਿ ਮਨ ਡੋਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਕਿਵੇਂ ਸੱਚ ਦਾ ਰਾਹ ਵਿਖਾ ਕੇ ਇਨਸਾਨਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ ਟੁੰਮ੍ਹਣਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਲਿਖੇ ਕੁਝ ਲੇਖ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੁਸਤਕ 'ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਬਾਰੀਕ ਹੈ' ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਨਾਲ ਬੜੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਅਨੁਭਵ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸਨੂੰ ਤਿੰਨ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਹਨ। 'ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਬਾਰੀਕ ਭਾਗ ਦੂਜਾ' ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਲੇਖਾਂ ਦਾ ਇਹ ਕਿਤਾਬਚਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹਿੱਤ ਛਾਪਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਮਾਇਆ ਦਾ ਬਹੁਤ ਪਸਾਰਾ ਹੈ। ਇਨਸਾਨ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਪੈਸੇ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਹੈ। ਮਾਇਆ ਕਾਰਨ ਭਰਾ ਭਰਾ ਦਾ ਕਤਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਲੁੱਟ ਖਸੁੱਟ ਤੇ ਰਿਸ਼ਵਤ ਖੋਰੀ ਜ਼ੋਰਾਂ 'ਤੇ ਹੈ। ਧਰਮ ਤੋਂ ਸਹੀ ਦਿਸ਼ਾ ਲੈਣ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਸੁਆਰਥ ਲਈ ਖ਼ੂਨ-ਖ਼ਰਾਬਾ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਪਾਖੰਡੀ ਧਰਮ ਵੀ ਵਧਿਆ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਜਗਰਾਤੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਧਨ ਦੇ ਵਿਖਾਵੇ ਲਈ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, Status ਲਈ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਰਾਜਨੀਤਕ ਚਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਨੌਜਵਾਨ ਇਸ ਪਾਖੰਡੀ ਧਰਮ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਗੁਮਰਾਹ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੋ ਲੋੜ ਹੈ ਧਰਮ ਦੀ ਸਹੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦੀ।

'ਦਲਾਵਰੀ' ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ, "ਧਰਮ ਤਾਂ ਰਹਿਮਤ ਹੈ, ਇਨਸਾਫ਼ ਹੈ, ਸੱਚ ਹੈ, ਪਿਆਰ ਹੈ, ਨਿਰਵੈਰਤਾ ਹੈ, ਨਿਰਭੈਤਾ ਹੈ, ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਹੈ ਤੇ ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਹੈ ।" ਅੱਗੇ ਲਿਖਦੇ ਹਨ "ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਆਕੜ ਬਗੈਰ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ ਅਹੰਕਾਰ ਤੋਂ ਬਚਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹਾਜ਼ਰ ਨਾਜ਼ਰ ਸਮਝਣਾ ਇਹ ਧਰਮ ਹੈ। ਧਰਮ ਨਿਰਾ, ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ, ਮਸਜਿਦਾਂ ਜਾਂ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸਗੋਂ ਬਗੈਰ ਲੋਕ ਲਾਜ ਦੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਚੱਲਣਾ ਧਰਮ ਹੈ।' ਇਸ ਪਰਥਾਇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇੰਞ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:-

"ਕਰਮ ਧਰਮ ਪਾਖੰਡ ਜੋ ਦੀਸਹਿ ਤਿਨ ਜਮੁ ਜਾਗਾਤੀ ਲੂਟੈ ॥
ਨਿਰਬਾਣ ਕੀਰਤਨੁ ਗਾਵਹੁ ਕਰਤੇ ਕਾ ਨਿਮਖ ਸਿਮਰਤ ਜਿਤੁ ਛੂਟੈ ॥੧॥
ਸੰਤਹੁ ਸਾਗਰੁ ਪਾਰਿ ਉਤਰੀਐ ॥ ਜੇ ਕੋ ਬਚਨੁ ਕਮਾਵੈ ਸੰਤਨੁ ਕਾ
ਸੋ ਗੁਰਪਰਸਾਦੀ ਤਰੀਐ ॥" (ਅੰਗ ੭੪੭)

"ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਬਹੁ ਕਰਹਿ ਅਚਾਰ ॥
ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਧ੍ਰਿਗੁ ਧ੍ਰਿਗੁ ਅਹੰਕਾਰ ॥" (ਅੰਗ ੧੬੨)

ਧਰਮ ਸਾਡੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਧਰਮ ਪਲਦਾ ਹੈ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ

ਵਿਚ ਅਤੇ ਪਰਖਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਵਿਚ। ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਭਰਮ ਹੈ ਕਿ ਸਿਰਫ਼ ਧਰਮ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ, ਬਾਕੀ ਜੋ ਮਰਜ਼ੀ ਕਰੀ ਜਾਓ, ਜਿਵੇਂ ਝੂਠ, ਬੇਈਮਾਨੀ, ਇਨਕਮ ਟੈਕਸ ਦੀ ਚੋਰੀ ਆਦਿ ; ਪਰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਫੋਕੇ ਕਰਮ-ਕਾਂਡਾਂ ਜਾਂ ਨਿਰੇ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਰੀਝਦਾ। ਉਸਨੂੰ ਤਾਂ ਉਹ ਪਸੰਦ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਮੁਤਾਬਕ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਕਾਰ ਵਿਹਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅੰਗ ੭੮੫ 'ਤੇ ਇਹ ਵਾਕ ਹੈ:

"ਵੇਸੀ ਸਹੁ ਨ ਪਾਈਐ ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਸ ਰਹੀ ॥
ਨਾਨਕ ਤਿਨੀ ਸਹੁ ਪਾਇਆ ਜਿਨੀ ਗੁਰ ਕੀ ਸਿਖ ਸੁਣੀ ॥"

ਦਲਾਵਰੀ ਜੀ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਰਾਹੀਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹਨ ; ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਯਾਦ ਰੱਖੋ—ਸੇਵਾ ਕਰਦਿਆਂ, ਸਿਮਰਨ ਕਰਦਿਆਂ ਕਦੇ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਹੰਕਾਰ ਸਾਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਕਦੇ ਮਿਲਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਜੇ ਕੋਈ ਤੁਹਾਡੀ ਵਡਿਆਈ ਕਰੇ ਤਾਂ ਸਮਝੋ ਗੁਰੂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ, ਜੇ ਨਿੰਦਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਸਮਝੋ ਇਸ ਵਿਚ ਵੀ ਗੁਰੂ ਦਾ ਛੁਪਿਆ ਹੋਇਆ ਕੋਈ ਹੁਕਮ ਹੈ। ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸ਼ੁਕਰਾਨੇ ਵਿਚ ਰਹੋ। ਇਸ ਪਰਥਾਇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਇੰਵ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ:

ਜੇ ਲੋਕੁ ਸਲਾਹੇ ਤਾ ਤੇਰੀ ਉਪਮਾ
ਜੇ ਨਿੰਦੈ ਤ ਛੋਡਿ ਨ ਜਾਈ॥ (ਅੰਗ ੭੫੭)
ਧਨ ਪਿਰ ਕਾ ਇਕ ਹੀ ਸੰਗਿ ਵਾਸਾ
ਵਿਚਿ ਹਉਮੈ ਭੀਤਿ ਕਰਾਰੀ॥ (ਅੰਗ ੧੨੬੩)

ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਜੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਦਲਾਵਰੀ ਜੀ ਨੇ ਕਈ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦੇ ਕੇ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ, ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਭੇਦ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ; ਜਿਵੇਂ ਕਿ

੧. ਗ਼ਰੀਬ ਅਮੀਰ ਦਾ ਭੇਦ। ੨. ਧਰਮ ਦੇ ਵੱਖਰੇਪਣ ਦਾ ਭੇਦ। ੩. ਨਸਲ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਭੇਦ। ੪. ਛੋਟੇ ਵੱਡੇ ਦਾ ਭੇਦ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਫ਼ਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ:

ਬਿਸਰਿ ਗਈ ਸਭ ਤਾਤਿ ਪਰਾਈ ॥
ਜਬ ਤੇ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਮੋਹਿ ਪਾਈ ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥
ਨਾ ਕੋ ਬੈਰੀ ਨਹੀ ਬਿਗਾਨਾ
ਸਗਲ ਸੰਗਿ ਹਮ ਕਉ ਬਨਿ ਆਈ ॥ ੧॥
(ਅੰਗ ੧੨੯੯)

ਜਨਮ ਦਿਨ, ਰੱਖੜੀ, ਵਿਆਹ ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਵੇਲੇ, ਮਰਨ ਵੇਲੇ, ਰਸਮ ਰਿਵਾਜਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਦਿੱਤੀ ਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਦੁੱਖ ਸੁੱਖ ਵਿਚ ਸਹਿਜ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਰਹੋ ਅਤੇ ਹਰ ਵੇਲੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰਾਨਾ ਹੀ ਕਰੋ। ਅੰਦਰੋਂ ਬਾਹਰੋਂ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਵਰਤੋ। ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਬਾਹਰੋਂ ਨਿਰਮਲ ਹੋਣ ਦਾ ਵਿਖਾਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਆਨੰਦ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਇਉਂ ਫ਼ਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ:

ਜੀਅਹੁ ਮੈਲੇ ਬਾਹਰਹੁ ਨਿਰਮਲ॥
ਬਾਹਰਹੁ ਨਿਰਮਲ ਜੀਅਹੁ ਤ ਮੈਲੇ
ਤਿਨੀ ਜਨਮੁ ਜੂਐ ਹਾਰਿਆ॥
ਏਹ ਤਿਸਨਾ ਵਡਾ ਰੋਗੁ ਲਗਾ ਮਰਣੁ ਮਨਹੁ ਵਿਸਾਰਿਆ॥
ਵੇਦਾ ਮਹਿ ਨਾਮੁ ਉਤਮੁ ਸੋ ਸੁਣਹਿ ਨਾਹੀ
ਫਿਰਹਿ ਜਿਉ ਬੇਤਾਲਿਆ॥
ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਜਿਨ ਸਚੁ ਤਜਿਆ
ਕੂੜੇ ਲਾਗੇ ਤਿਨੀ ਜਨਮੁ ਜੂਐ ਹਾਰਿਆ॥ (ਅੰਗ ੯੧੯)

ਸੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਬੇਅੰਤ ਹੈ, ਉਸਦੀ ਮਹਿਮਾ ਵੀ ਬੇਅੰਤ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਮਹਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਸੇਧਾਂ ਵੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਆਪਣੀਆਂ ਖ਼ਾਹਿਸ਼ਾਂ ਨੂੰ, ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਨੂੰ, ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਅਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਨੱਥ ਪਾਉਣੀ ਹੈ, ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਕਿਵੇਂ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿਣਾ, ਸਤਿ ਸੰਤੋਖ ਅਤੇ ਦਇਆ ਦੀ ਰਾਸ ਪਾਉਣਾ ਅਤੇ ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਤੱਤਪਰ ਰਹਿਣਾ ਹੈ। ਸੋ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਫ਼ਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ—

ਗੁਰਸਿਖੀ ਬਾਰੀਕ ਹੈ ਸਿਲ ਚਟਣੁ ਫਿਕੀ।
ਤ੍ਰਿਖੀ ਖੰਡੇ ਧਾਰ ਹੈ ਉਹ ਵਾਲਹੁ ਨਿਕੀ।

ਸੰਗਤ ਧਨ ਹੈ ਜੋ ਮਾਇਆ ਦੇ ਗੱਫੇ ਭੇਜਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਾਇਆ ਸਫਲ ਹੋ ਕੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਡਾ: ਇੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ,
ਪ੍ਰਧਾਨ
ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਚੈਰੀਟੇਬਲ ਸੋਸਾਇਟੀ (ਰਜਿ:), ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

•

ਮਾਧੋ ਹਮ ਐਸੇ ਤੂ ਐਸਾ ॥

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਮੇਰੇ ਪਰਮ ਪੂਜਯ ਪਿਤਾ ਜੀਓ, ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਉਤਸਵ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ੨੮ ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ। ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ, ਇੱਕ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰਪੁਰਬਾਂ ਦੇ ਸ਼ੁੱਭ ਅਵਸਰ 'ਤੇ ਹਰ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਝਾਤੀ ਮਾਰ ਕੇ ਲੇਖਾ-ਜੋਖਾ (Stock-taking) ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਗੁਰਪੁਰਬ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਇਸ ਸਾਲ ਗੁਰਮਤਿ ਗਾਡੀ ਰਾਹ ਦਾ ਕਿਤਨਾ ਕੁ ਪੈਂਡਾ ਤੈਅ ਕੀਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਮਨ ਵਿੱਚ ਆਉਣ 'ਤੇ ਅੰਦਰ ਝਾਤੀ ਮਾਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਵੇਖ-ਵੇਖ ਕੇ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਆਪ ਨੇ ਮੇਰੇ ਵਰਗੇ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਕੀ-ਕੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਤੇ ਮੈਂ ਕਿਵੇਂ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਗਵਾ ਕੇ ਬੱਸ ਭੇਖੀ ਸਿੱਖ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹਾਂ। ਵੇਖ ਲਵੋ, ਆਪ ਦੀਆਂ ਪਾਈਆਂ ਲੀਹਾਂ ਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਕਸਵੱਟੀ 'ਤੇ ਮੇਰੀ ਹਾਲਤ ਕੀ ਹੈ?

ਚੋਜੀ ਪ੍ਰੀਤਮਾ! ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਸਰਬੰਸ ਲੁਟਾ ਕੇ ਵੀ ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਕਿਆ ਬਾਕਮਾਲ ਨਮੂਨਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ—"ਤੁਧੁ ਬਿਨੁ ਰੋਗੁ ਰਜਾਇਯਾਂ ਦਾ ਓਢਣੁ", ਪਰ ਮੇਰੀ ਹਾਲਤ ਵੇਖੋ। ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਰਜਾਈ ਛੱਡਣ ਨੂੰ ਉੱਕਾ ਹੀ ਜੀਅ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਹਾਲਾਂ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਜਾਮੇ ਵਿੱਚ ਆਪ ਨੇ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਸੀ—"ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਸਚੁ ਨਾਉ ਵਡਿਆਈ ਵੀਚਾਰੁ ॥" ਜੇਕਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਦਾ ਢੌਂਗ ਕਰ ਵੀ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਆਕੜ ਦੇ ਟਿੱਬੇ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਸਦਾ ਹਾਂ, ਨੀਵਾਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ, ਜੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ।

ਸਾਹਿਬਾ! ਆਪ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਰੂਪ (ਦ੍ਵੈ ਤੇ ਏਕ ਰੂਪ ਹ੍ਵੈ ਗਯੋ') ਹੋ ਕੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ 'ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਕੋ ਦਾਸਾ" " ਮੇਰੁ ਕਰੋ ਤ੍ਰਿਣ ਤੇ ਮੁਹਿ ਜਾਹਿ" ਸਮਝ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਨਿਮਰਤਾ ਦਾ ਪਾਠ ਪੜ੍ਹਾ ਗਏ ("ਭਾਉ ਭਗਤਿ ਕਰਿ ਨੀਚੁ ਸਦਾਏ॥") ਪਰ ਮੇਰੀ ਆਕੜ ਹਾਇ-ਹਾਇ, ਕੀ ਕਹਿਣੇ ਇਸਦੇ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਸਮਝਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਆਪ ਨੇ ਸਿਖਾਇਆ ਸੀ—ਮਾਣ ਹੋਂਦੇ ਹੋਇ ਨਿਮਾਣਾ ਬਣਾਂ, ਪਰ ਮੈਂ ਠੀਕ ਇਸਦੇ ਉਲਟ—"ਅਣਹੋਂਦਾ ਆਪੁ ਗਣਾਇਦੇ" —ਨਿਮਾਣਾ ਹੋ ਕੇ ਵੀ ਮਾਣ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਹਰ ਵੇਲੇ ਆਕੜ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ।

ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ! ਆਪ ਨੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਸਾਜਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਇਹ

ਹਦਾਇਤ ਕੀਤੀ ਸੀ—"ਦੇਹੁਰਾ ਮਸੀਤ ਸੋਈ, ਪੂਜਾ ਔ ਨਿਵਾਜ ਓਈ" ਤੇ "ਮਾਨਸ ਕੀ ਜਾਤਿ, ਸਬੈ ਏਕੈ ਪਹਚਾਨਬੋ"—ਪਰ ਮੈਂ ਮੰਦਰ ਮਸਜਿਦ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ, ਪੂਜਾ, ਨਮਾਜ਼ ਨੂੰ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਸਮਝਣਾ ਤਾਂ ਇੱਕ ਪਾਸੇ, ਆਪਣੇ ਭੈਣ-ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ। ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸ਼ਰਧਾਵਾਨ, ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਜੋ ਗੁਰੂ ਘਰ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਹੋਣ ਦੀ ਆਕੜ ਵਿੱਚ ਨੀਵਾਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕੇਵਲ ਇਸ ਕਾਰਨ ਕਿ ਮੇਰਾ ਭੇਖ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਹੈ।

ਦਸਵੇਂ ਨਾਨਕ! ਆਪ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਸਾਰੇ ਕਰਮਕਾਂਡਾਂ ਨੂੰ ਫੋਕਾ ਦੱਸ ਕੇ ਤੱਤ ਦੀ ਗੱਲ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਸਮਝਾਈ ਸੀ—"**ਜਿਨ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਓ ਤਿਨ ਹੀ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਇਓ**", ਪਰ ਮੇਰਾ ਵਤੀਰਾ ਠੀਕ ਇਸ ਤੋਂ ਉਲਟ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ, ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਆਇਆ ਗੋਲਕ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਰੁਪਇਆ ਪਾਇਆ, ਰਾਗੀ ਜੱਥੇ ਦੇ ਵਾਜੇ 'ਤੇ ਦੋ ਰੁਪਏ ਰੱਖੇ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਲਿਆ ਤੇ ਛੁੱਟੀ, ਧਰਮ ਦਾ ਕੰਮ ਹੋ ਗਿਆ। ਬਹੁਤਾ ਚਾਅ ਚੜ੍ਹਿਆ ਤਾਂ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਰਖਵਾ ਦਿੱਤਾ ; ਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰਧਾ, ਨਾ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਸ਼ੌਕ ਬਾਣੀ ਸੁਣਨ ਤੇ ਸਮਝਣ ਦਾ। ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਸਮਝੀ ਹੀ ਨਾ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਮਨ ਦੀ ਖੇਡ ਹੈ-'**ਕੰਚਨ ਸਿਉ ਪਾਈਐ ਨਹੀ ਤੋਲ॥ ਮਨੁ ਦੇ ਰਾਮੁ ਲੀਆ ਹੈ ਮੋਲਿ॥ (ਅੰ: ੩੨੭)** ਮੈਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ 'ਤੇ ਸੋਨੇ ਦੇ ਕਲਸ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਖ਼ੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਤੇ ਆਪ ਨਾਲ ਵੀ ਚਲਾਕੀਆਂ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ।

ਸਾਹਿਬੇ ਕਮਾਲ! ਆਪ ਨੇ ਖ਼ਾਲਸੇ ਨੂੰ ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਨਿਆਰਾ ਬਣਾਇਆ ਸੀ, ਪਰ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੇਵਲ ਮੇਰਾ ਬਾਹਰਲਾ ਸਰੂਪ ਹੀ ਨਿਆਰਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਨਾ ਮੇਰੀ ਬੋਲੀ ਹੋਰਨਾਂ ਤੋਂ ਨਿਆਰੀ, ਨਾ ਮੇਰੀ ਸੇਵਾ-ਭਾਵਨਾ ਨਿਆਰੀ, ਨਾ ਮੇਰਾ ਜੀਵਨ ਢੰਗ ਨਿਆਰਾ। ਆਪ ਨੇ ਤਾਂ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰਾ ਸਿੱਖ ਆਪਣੇ ਲਈ ਨਹੀਂ ਦੂਜਿਆਂ ਲਈ ਜੀਵੇਗਾ ਅਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਲਈ ਮਰੇਗਾ, ਜਿਵੇਂ ਆਪ ਨੇ ਸਾਂਰਾ ਕੁਝ ਦੇਸ਼/ਕੌਮ ਲਈ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਦੂਜਿਆਂ ਲਈ ਜੀਣਾ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਰਿਹਾ ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਪਣਿਆਂ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦੇਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਚਲਾਕੀਆਂ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ—"**ਬਹੁ ਪਰਪੰਚ ਕਰਿ ਪਰ ਧਨੁ ਲਿਆਵੈ॥ ਸੁਤ ਦਾਰਾ ਪਹਿ ਆਨਿ ਲੁਟਾਵੈ॥" (ਅੰ: ੬੫੬)** ਵਿੱਚ ਉਲਝ ਕੇ ਰਹਿ ਗਿਆ।

ਮਰਦ ਅਗੰਮੜੇ! ਆਪ ਨੇ ਸਿਖਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਬਦਲੇ ਦੀ ਭਾਵਨਾ

ਨਹੀਂ ਰੱਖਣੀ ਮਨ ਵਿੱਚ—ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਅਮਲੀ ਰੂਪ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਫ਼ਰਿਆਦ 'ਤੇ, ਉਸਨੂੰ ਮਦਦ ਕਰਨੋਂ ਇਸ ਲਈ ਨਾਂਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਉਸਦੇ ਪਿਤਾ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਆਪ ਨਾਲ ਕਿਤਨਾ ਜ਼ੁਲਮ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਪਰ ਮੇਰੀ ਹਾਲਤ ਵੇਖੋ, ਮੈਂ ਹਰ ਵੇਲੇ ਬਦਲੇ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਸੜਦਾ ਹਾਂ, ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਤੇ ਗੁਆਂਢੀ ਨੂੰ ਵੀ ਮੁਆਫ਼ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

ਦੁਸ਼ਟ ਦਮਨ! ਆਪ ਨੇ ਨੌਂ ਸਾਲ ਦੀ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦਰ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣ ਲਈ ਭੇਜਿਆ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੌਤ ਨੂੰ ਵੰਗਾਰ ਪਾਈ ਸੀ। ਪਰ ਮੈਂ ਆਪਦਾ ਅਖਵਾਉਣ ਵਾਲਾ, ਮੌਤ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਹੀ ਕੰਬਦਾ ਹਾਂ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਆਪ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਜਾਮੇ ਵਿੱਚ ਹੀ warning ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਸੀ—

"ਜਉ ਤਉ ਪ੍ਰੇਮ ਖੇਲਣ ਕਾ ਚਾਉ॥ ਸਿਰੁ ਧਰਿ ਤਲੀ ਗਲੀ ਮੇਰੀ ਆਉ॥ ਇਤੁ ਮਾਰਗਿ ਪੈਰੁ ਧਰੀਜੈ ॥ ਸਿਰੁ ਦੀਜੈ ਕਾਣਿ ਨ ਕੀਜੈ ॥"

(ਅੰ: ੧੪੧੨)

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਦਾਤੇ: ਆਪ ਨੇ ਇਕੋ ਖੰਡੇ-ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਕੇ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਸੂਤਰ ਵਿੱਚ ਪਰੋ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਪਰ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ, ਮੈਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਕੇ ਵੀ ਸਿੱਖ-ਸਿੱਖ ਵਿੱਚ ਵਿਤਕਰਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਜਾਤ-ਗੋਤ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦਾ, ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਧੜੇਬਾਜ਼ੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਸਰਬੰਸ ਦਾਨੀ: ਆਪਦਾ ਹੁਕਮ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰਾ ਹਰ ਸਿੱਖ ਦਸਵੰਧ ਕੱਢਿਆ ਕਰੇਗਾ ਤੇ ਇਹ ਪੈਸਾ ਗ਼ਰੀਬਾਂ, ਦੁਖੀਆਂ, ਅਨਾਥਾਂ, ਲੋੜਵੰਦਾਂ, ਬੇਸਹਾਰਿਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਸਾਹਿਬਾ, ਮੇਰੀ ਹਾਲਤ ਵੇਖੋ, ਅਵਲ ਤਾਂ ਦਸਵੰਧ ਕੱਢਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਤੇ ਜੇਕਰ ਕੱਢਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਸਦਾ ਸਹੀ ਉਪਯੋਗ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਹਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਇਸ ਧਨ ਕਾਰਣ ਲੜਾਈ ਦਾ ਅੱਡਾ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ।

ਯੁੱਗ ਪੁਰਸ਼! ਆਪ ਨੇ ਸਾਡੇ ਉੱਤੇ ਮਹਾਨ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਦੇ ਲੜ ਲਾਇਆ ਸੀ, ਪਰ ਅਫ਼ਸੋਸ! ਮੈਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਵੀ ਬੁੱਤ ਸਮਝ ਕੇ ਬੁੱਤ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ, ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਫਿਰ ਗੁਰਬਾਣੀ 'ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਅਮਲੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਕਦੇ ਸੋਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਈ।

ਸਾਹਿਬਾ ਮੈਂ ਰੋਜ਼ ਰਟੀ-ਰਟਾਈ ਅਰਦਾਸ (ਜਿਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ਰਧਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ) ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ, ਚਾਰ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਤੇ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਸੰਖਾਂ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ, ਜੋ ਸੱਚ ਲਈ ਚਰਖੜੀਆਂ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਏ, ਆਰਿਆਂ ਨਾਲ ਚੀਰੇ ਗਏ, ਦੇਗਾਂ ਵਿੱਚ ਉਬਾਲੇ ਗਏ, ਜਿਊਂਦੇ ਜੀ ਅੱਗਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾੜੇ ਗਏ, ਦਰੱਖਤਾਂ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਮਾਰੇ ਗਏ, ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਨ ਦਾ ਢੰਗ ਤਾਂ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਕਦੇ ਮੈਨੂੰ ਖ਼ਿਆਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਕਿ ਇਹ ਮੇਰੇ ਆਦਰਸ਼ ਹਨ, ਮੈਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਰਗਾ ਬਣਨਾ ਹੈ। ਆਪ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਹੋ **"ਕਹਉ ਕਹਾ ਅਪਨੀ ਅਧਮਾਈ ॥"** ਸਤਿਗੁਰ ਜੀਉ, ਮੇਰਾ ਕੀ ਬਣੇਗਾ? ਇੱਕ ਵੀ ਤਾਂ ਆਪਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ। ਆਪ ਨੇ ਪੰਜਵੇਂ ਜਾਮੇ ਵਿੱਚ ਗਾਰੰਟੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ—**" ਮਨੁ ਬੇਚੈ ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਪਾਸਿ॥ਤਿਸੁ ਸੇਵਕ ਕੇ ਕਾਰਜ ਰਾਸਿ॥"** (ਅੰ: ੨੮੬) ਪਰ ਮੇਰਾ ਮਨ ਤਾਂ ਮਾਇਆ ਤੇ ਪੰਜਾਂ ਚੋਰਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਕ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਹੋਰ ਸਭ ਕੁਝ ਪਿਆਰਾ ਹੈ, ਸਿਵਾਏ ਆਪ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੇ। ਮੈਨੂੰ ਜ਼ਹਿਰ (ਮਾਇਆ) ਮਿੱਠਾ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ (ਨਾਮ) ਕੌੜਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਰਮ ਨਾਲ ਡੁੱਬ ਮਰਨ ਨੂੰ ਜੀਅ ਕਰਦਾ ਹੈ ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਕਿ ਮੇਰੇ ਵਰਗੇ ਕਪੂਤਾਂ ਲਈ ਆਪਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ-**"ਇਨ ਪੁਤਰਨ ਕੇ ਸੀਸ ਪਰ ਵਾਰ ਦੀਏ ਸੁਤ ਚਾਰ"**।

ਸਤਿਗੁਰ ਜੀਉ! ਅੱਜ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼-ਉਤਸਵ ਦਿਹਾੜੇ 'ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ, ਮਿਹਰਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਮੇਰੇ ਮਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਚਰਣਾਂ ਨਾਲ ਲਾ ਲਵੋ, ਤਾਂ ਜੋ ਆਪਦੀ ਬੋਲੀ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਵੀ ਰਹਿਣ ਜੋਗਾ ਬਣ ਸਕਾਂ—**"ਪਾਂਇ ਗਹੇ ਜਬ ਤੇ ਤੁਮਰੇ। ਤਬ ਤੇ ਕੋਊ ਆਂਖ ਤਰੇ ਨਹੀਂ ਆਨਿਯੋ'**। ਸਤਿਗੁਰਾ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਗਾਰੰਟੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ **"ਗੁਰ ਪੂਰਾ ਨਿਰਵੈਰੁ ਹੈ ਨਿੰਦਕ ਦੋਖੀ ਬੇਮੁਖ ਤਾਰੇ ।"**(ਵਾਰ ੧੯) ਤੇ **"ਪਤਿਤ ਪਾਵਨ ਸੁਨ ਆਸਾ ਉਰਧਾਰ ਹੋ"**। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਦੀ ਲਾਜ ਰੱਖ ਲਵੋ ਤਾਂ ਜੋ ਮੇਰੇ ਵਰਗਾ ਅਕ੍ਰਿਤਘਣ, ਨੀਚ, ਪਾਪੀ, ਅਉਗੁਣਆਰਾ, ਭੇਖੀ ਸਿੱਖ ਤੇ **"ਜਾਗਤਿ ਜੋਤਿ ਜਪੈ ਨਿਸਿ ਬਾਸੁਰ"** ਵਾਲਾ ਖਾਲਸਾ ਬਣ ਸਕੇ ਤੇ ਉਹ ਅਨੰਦ ਮਾਣਨ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੋ ਸਕੇ ਜਿਸਦੀ ਗਵਾਹੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇਂਦੀ ਹੈ—

ਜੋ ਸੁਖੁ ਪ੍ਰਭ ਗੋਬਿੰਦ ਕੀ ਸੇਵਾ ਸੋ ਸੁਖੁ ਰਾਜਿ ਨ ਲਹੀਐ ॥

(ਅੰਗ ੩੩੬)

ਜਉ ਤਉ ਪ੍ਰੇਮ ਖੇਲਣ ਕਾ ਚਾਉ ॥
ਸਿਰੁ ਧਰਿ ਤਲੀ ਗਲੀ ਮੇਰੀ ਆਉ ॥

ਗੁਰੂ ਤੇ ਸਿੱਖ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ ਇਕ ਪ੍ਰੇਮ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਯਾਦ

ਇਸ ਵੇਲੇ ਪੌਣੇ ਤਿੰਨ ਵਜੇ ਹਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਹੈ ਗੁਰੂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਜੁੜਨ ਦਾ। ਅੱਜ ਨੀਂਦ ਵਿੱਚ ਪਰ ਹੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਾਂ ਤਾਂ ਇੱਕ ਸਿੱਖ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆ ਰਹੀ ਸੀ—

ਨਾਨਕ......ਨਨਕਾਣਾ......ਦਲੀਪ......ਲਛਮਨ

ਸਦਕੇ ਜਾਵਾਂ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਸੱਚੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਆਪ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੇ ਜਿਵੇਂ ਹੁਣ ਹੋ ਰਹੇ ਹੋ। ਫਿਰ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਤੇ ਭਰੇ ਗਲੇ ਵਿੱਚ ਆਵਾਜ਼ ਆਉਂਦੀ ਹੈ—

ਸਾਹਿਬ, ਤੂੰ ਭੁੱਲਿਆਂ ਨੂੰ ਰਾਹੇ ਪਾਉਂਦਾ ਸੈਂ ਜਦ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਸੀ ਤੇ ਹੁਣ ਸਰੀਰ ਛੱਡਿਆਂ ਵੀ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਤੈਨੂੰ ੪੪੪ ਸਾਲ, ਪਰ ਅੱਜ ਵੀ ਤੂੰ ਭੁੱਲਿਆਂ ਦੀ ਸੇਧ ਹੈਂ। ਇਸੇ ਲਈ ਉਹ ਆਪਣੇ ਬਚਨ ਪੂਰੇ ਕਰਨ ਲਈ ਲਛਮਨ ਤੇ ਦਲੀਪ ਆਪਣੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਵਾਰ ਗਏ ਸਨ। ਫ਼ਰਵਰੀ ਵਿੱਚ ੧੯੨੧ ਜਦ— 'ਸਾ ਧਰਤ ਪਈ ਹਰੀਆਵਲੀ ਜਿਥੈ ਮੇਰਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਬੈਠਾ ਆਇ॥"(ਅੰ:੩੧੦) ਨੂੰ ਮਹੰਤ ਅਪਵਿੱਤਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਤੇਰੇ ਬਚਨਾਂ 'ਤੇ ਫੁੱਲ ਚੜ੍ਹਾਏ ਸਨ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੇ, ਗੁਰੂ ਪਦਵੀਆਂ ਨੇ, ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ, ਅਨੇਕਾਂ ਆਪਾ ਵਾਰੂ ਹਸਤੀਆਂ ਨੇ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਤੱਤੀਆਂ ਤਵੀਆਂ 'ਤੇ ਬਹਿ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਖੇਡ ਖੇਡੀ, ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਮੌਤ ਦੀ ਗਿੱਚੀ ਮਰੋੜੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਚਾਅ ਵਿੱਚ ਤੇ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਬਚਾਣ ਲਈ ਜ਼ੁਲਮ ਦਾ ਬੇੜਾ ਡੋਬ ਕੇ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ਫ਼ਖਰ ਨਾਲ ਤੇਰੇ ਪ੍ਰੇਮ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਿਤਾ ਵਾਰਿਆ, ਆਪਣਾ ਆਪ ਵਾਰਿਆ, ਮਾਤਾ ਤੇ ਬੱਚੇ ਵਾਰ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀਆਂ ਨੀਂਹਾਂ ਪੱਕੀਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਮੌਤ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰਕੇ ਬਾਂਕੇ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ, ਆਪਣਾ ਰੂਪ ਖ਼ਾਲਸਾ ਬਣਾਇਆ। ਉਸੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਛਾਂ ਹੇਠ ਹੁਣ ਸਾਰੇ ਉਸ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਸਵਾਦ ਮਾਣਦੇ ਹਾਂ।

ਪਰ ਅਫ਼ਸੋਸ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ , ਕੀ ਦਲੀਪ ਲਛਮਨ ਐਵੇਂ ਹੀ

ਪਵਿੱਤਰ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਅਪਵਿੱਤਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਵੇਖ ਨਾ ਸਕੇ ਤੇ ਅਹੂਤੀ ਦੇ ਗਏ। ਜਦ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਬਣਿਆ ਸੀ ਤੇ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਰਫ਼ਿਊਜੀ ਜਮ੍ਹਾਂ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ੧੯੪੭ ਦੇ ਗੁਰਪੁਰਬ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਕਵਿਤਾ ਘੜੀ ਸੀ ਦਿਲ ਚੀਰਵੀਂ—

ਨਨਕਾਣੇ ਵੱਲ ਨੂੰ ਜਾਂਦਿਆ ਰਾਹੀਆ ਵੇ
ਮੇਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਸੰਦੇਸ਼ਾ ਦੇਵੀਂ ਜਾ
ਆਖੀਂ ਦੋ ਹੰਝੂ ਉਸਨੇ ਘੱਲੇ ਨੇ
ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ ਇਹੋ ਪੱਲੇ ਨੇ
ਜੇ ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰੇ
ਤਾਂ ਸਮਝਾਂ ਭਾਗ ਸੁਹੇਲੇ ਨੇ ।

ਨਨਕਾਣੇ ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ ਅਸਹਿ ਜਾਪਦਾ ਸੀ ਪਰ ਦੁੱਖਾਂ ਦੇ ਮਾਰੇ ਰਫ਼ਿਊਜੀ ਪਿਆਰ ਤਾਂ ਜਤਾਉਂਦੇ ਸੀ ; ਪਰ ਅਜੇ ਆਪਣੇ Settle ਹੋਣ ਦੀਆਂ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਪਏ ਹੋਏ ਉਡੀਕਦੇ ਸਨ ਸੁੱਖ ਦੀਆਂ ਘੜੀਆਂ। ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇ ਮਿਹਰ ਕੀਤੀ, ਸੁੱਖ ਆਇਆ, ਭੋਗ ਦਾ ਕਾਲ ਆਇਆ, ਸਿੱਖੀ ਭੇਖ ਬਣਨ ਲੱਗੀ, ਪ੍ਰੇਮ ਸੋਨੇ ਚਾਂਦੀ ਦੀ ਬਲੈਕ ਕਮਾਈ ਵਿੱਚ ਤੁਲਣ ਲੱਗਾ ਤੇ ਆਪਣੀ ਚਮਕ ਗਵਾਣ ਲੱਗਾ। ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਬੇਈਮਾਨੀ ਵਧੀ, ਗੁਰਦਵਾਰਿਆਂ ਉੱਤੇ ਸੋਨੇ ਦੇ ਕਲਸ ਵੀ ਵਧ ਗਏ । ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਪੈਸਾ ਵਧਿਆ ਤਿਉਂ-ਤਿਉਂ ਭੁੱਖ ਵੀ ਵਧ ਗਈ, ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਅਧਰਮ ਵਧਿਆ ਤਿਉਂ-ਤ਼ਿਉਂ ਧਰਮ ਨਾਲ ਭੇਖ ਦਾ ਚਾਅ ਵਧਿਆ ਤੇ ਫੇਰ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਵੀ ਮਖੌਲ ਹੋਣ ਲੱਗਾ।

ਜਿਸ ਧਰਤੀ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਹੰਝੂ ਭੇਜਦੇ ਸਾਂ ਉਸ ਧਰਤੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨਸੀਬ ਹੋਣ ਲੱਗੇ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਗੁਰਪੁਰਬ ਮਨਾਣ ਦਾ ਅਵਸਰ ਮਿਲਣ ਲੱਗਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਫਿਰ ਸਾਡੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਕੱਚੇ ਧਾਗੇ ਸਨ ਤੇ ਲਾਲਚ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠ ਟੁੱਟਣ ਲੱਗੇ। ਦਲੀਪ ਤੇ ਲਛਮਨ ਦੀਆਂ ਰੀਝਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ-ਹੀਣਤਾ ਖੇਡਣ ਲੱਗੀ। ਗੁਰੂ ਕੇਵਲ ਨਨਕਾਣੇ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਵੱਸਦਾ, ਕੇਵਲ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਦੀ ਹੋਂਦ ਉਸਨੂੰ ਮੁਬਾਰਕ ਕਰਕੇ ਸਾਡੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਨਨਕਾਣੇ ਜਾਣ ਲੱਗੇ ਪਰ ਉਸ ਯਾਦ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਲਈ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਯਾਦ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਕੱਪੜਾ, ਚਾਹ,

ਖੰਡ, ਲੂਣ, ਬਦਾਮ, ਛੁਹਾਰੇ ਵੇਚ ਵਟਾ ਕੇ ਚੋਰੀ, ਸਮੱਗਲਿੰਗ ਕਰਨਾ ਸਿੱਖਣ ਲੱਗੇ ਤੇ ਬਲੈਕ ਦੀ ਕਮਾਈ ਨੂੰ ਵਧਾਣ ਲਈ ਵ੍ਹਾਈਟ ਕੰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਮੂੰਹ ਕਾਲਾ ਕਰਨ ਤੇ ਦਾੜ੍ਹੀਆਂ ਨੂੰ ਲੱਜ ਲਵਾਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਘੜੀ-ਘੜੀ ਚੱਕਰ ਲਗਾਏ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਵਪਾਰ ਦੇ ਲਾਲਚ ਵਿੱਚ।

ਪਰ, ਤੂੰ ਅਕ੍ਰਿਤਘਣ ਦਾ ਵੀ ਉਧਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈਂ। ਇਹ ਪਿਆਰ ਯਾਦ ਕਰਨ ਲਈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਬੈਠਾ ਹਾਂ। ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੂੰ ਕਿਤਨੀਆਂ ਉਦਾਸੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ, ਕਿਤਨੇ ਫੇਰੇ ਮਾਰੇ, ਕਿਤਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪ ਜਗਾਇਆ, ਕਿਤਨੇ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਰਾਹੇ ਪਾਇਆ, ਕਿਤਨੇ ਚੋਰਾਂ ਠੱਗਾਂ ਨੂੰ ਵਿਕਾਰ ਰਹਿਤ ਕਰਕੇ ਆਪਣਾ ਬਣਾਇਆ ਤੇ ਹੁਣ ਮੈਂ ਕੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਤੇਰੇ ਨਾਂ ਹੇਠਾਂ, ਰਾਹ ਦੇ ਦਿਸਹੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਭੁੱਲੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਲਾਲਚ ਵਿੱਚ ਫਸਿਆ ਤਿਆਗ ਦਿਖਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਜੋ ਜੋ ਭੇਖ ਤੂੰ ਖੰਡਨ ਕੀਤੇ ਸਨ ਉਹ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਭੇਖ ਮੈਨੂੰ ਚਮੁਟ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਣਿਆ ਕੀ, ਤੂੰ ਤਾਂ ਸੱਚ ਨੂੰ ਫੁੱਲ ਵਾਂਗ ਦੁੱਧ ਦੇ ਭਰੇ ਕਟੋਰੇ ਵਿੱਚ ਸਮਾ ਦਿੰਦਾ ਸੀ, ਠੱਗ ਨੂੰ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਇਤਨੀ ਜਲਦੀ ਮੈਂ ਫਿਰ ਫਸ ਗਿਆ ਹਾਂ ਕਾਲੀਆਂ ਕਰਤੂਤਾਂ ਵਿੱਚ।

ਤੂੰ ਕਰਨ ਕਰਾਵਨ ਹੈਂ, ਮਾਲਕ ਹੈਂ । ਘਣੇ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿੱਚ ਭੁੱਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਰਾਹ ਪਾਂਦਾ ਹੈਂ। ਹੁਣ ਵੀ, ਤਾਂ ਫਿਰ ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਰਹਿਮਤ ਕਰਦੇ।

ਤੇਰੇ ਜਨਮ ਦਿਨ ਨੂੰ ੮ ਦਿਨ ਬਾਕੀ ਹਨ। ਮੇਰਾ ਮਨ ਇਸ ਰੀਝ ਵਿੱਚ ਖਿੜਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਇਵੇਂ ਬੰਨ੍ਹਿਆਂ ਸੀ—

ਜਿਉ ਧਰਤੀ ਸੋਭ ਕਰੇ ਜਲੁ ਬਰਸੈ ਤਿਉ ਸਿਖੁ ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਬਿਗਸਾਈ ॥

(ਅੰਗ ੭੫੭-੭੫੮)

ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਮੇਲ ਵਿੱਚ ਲੋਟ-ਪੋਟ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਤੂੰ ਕਦੇ ਯਾਦੋਂ ਵਿਛੜਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ; ਪਰ ਜਦੋਂ ਲੋਕੀਂ ਚਾਅ ਨਾਲ ਤੇਰੇ ਗੁਰਪੁਰਬ ਲਈ ਨਨਕਾਣੇ ਜਾਣ ਲਈ ਸੋਚਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਮੈਂ ਦਲੀਪ ਲਛਮਨ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹਿ ਕੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, 'ਸਾਹਿਬ ਤੂੰ ਆਪ ਆ ਕੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਬਹਿ ਜਾ ਸਦਾ ਲਈ, ਤਾਂ ਜੋ ਮੈਂ ਨਨਕਾਣੇ ਜਾਣ ਦੀ ਥਾਂ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਆਵਾਂ ਜਾਵਾਂ ਤੇਰੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ, ਮੌਜਾਂ ਕਰਾਂ ਤੇ ਮੁੜ ਕਦੇ ਹਿੱਲਾਂ ਹੀ ਨਾ।'

ਇਹ ਲੇਖ ਦਲੀਪ ਲਛਮਨ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਆਪਾ ਵਾਰਨ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਜੁੜ ਗਈ ਹੈ, ਗੁਰਸਿੱਖ ਦੇ

ਰਿਸ਼ਤੇ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ। ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਤੇਰੇ ਲਾਡ ਵਿੱਚ ਜਦ ਮਹਲਾ ਪਹਿਲਾ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਤਾਂ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਦੁਆਰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੁੱਲ੍ਹ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਸੀ ਲਾਡ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹਾਂ—ਮੇਰੇ ਕਪਾਟ ਖੋਲ੍ਹ, ਤਾਂ ਜੋ ਗੰਦਗੀ ਉੱਕਾ ਹੀ ਉੱਡ ਜਾਏ, ਪੰਜ ਚੋਰ ਨੱਸ ਜਾਣ ਤੇ ਤੂੰ ਹੀ ਤੂੰ ਰਹਿ ਜਾਏਂ। ਕੱਲ੍ਹ ਪਰਸੋਂ ਪੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਸੀ—

ਤੇਰਾ ਸਦੜਾ ਸੁਣੀਜੈ ਭਾਈ ਜੇ ਕੋ ਬਹੈ ਅਲਾਇ॥ (ਅੰਗ ੭੩੦)

ਹੱਸ ਪਿਆ ਪਰ ਸਤਿਕਾਰ ਵਿੱਚ— ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਸਦੜਾ ਸੁਣਾਨ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿੱਚ ਵਾਜ਼ਾਂ ਮਾਰਦਾ ਹੈ— ਹਾਏ ਕੋਈ ਸਦੜਾ ਸੁਣਾਏ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸੁਣਾਂ। ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਇੱਕ ਗੱਲ ਹੋਰ ਟੁੰਬ ਗਈ—

ਅਗੈ ਪੁਛ ਨ ਹੋਵਈ ਜੇ ਸਣੁ ਨੀਸਾਣੈ ਜਾਇ॥ (ਅੰਗ ੭੩੦)

ਇੱਥੇ ਤਾਂ ਨਨਕਾਣੇ ਜਾਣ ਲਈ ਰੁਕਾਵਟਾਂ— ਪਾਸਪੋਰਟ, ਵੀਜ਼ਾ, ਕਸਟਮਜ਼ ਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਸਿਆਪੇ। ਨਾਲੇ ਫਿਰ ਸਮੱਗਲਿੰਗ ਕਰਦਿਆਂ ਪਕੜਿਆਂ ਜਾਣਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਚੋਰੀ ਦਾ ਜਾਂ ਮਨ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਮਾਲ ਹੈ ਹੱਥ ਵਿਚ; ਪਰ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜੇ ਤੂੰ ਨਾਮ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲੈ ਕੇ ਜਾਵੇਂਗਾ ਤਾਂ ਦਰਗਾਹ ਵਿੱਚ ਵੀ ਤੇ ਐਥੇ ਵੀ ਕੋਈ ਪੁੱਛ ਲੇਖਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਕਿਹੜੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਫਿਰ ਚਾਅ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹੇਗਾ ਕਿ ਐਸਾ ਧਨ ਇਕੱਠਾ ਕਰਾਂ ਜਿਹੜਾ ਲੇਖੇ ਫਾੜ ਦੇਵੇ ; ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਗੁਨਾਹਾਂ ਭਰਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਗੁਨਾਹਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ, ਆਦਤਾਂ ਵਿਗੜ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ–

ਖਤਿਅਹੁ ਜੰਮੇ ਖਤੇ ਕਰਨਿ ਤ ਖਤਿਆ ਵਿਚਿ ਪਾਹਿ ॥
ਧੋਤੇ ਮੂਲਿ ਨ ਉਤਰਹਿ ਜੇ ਸਉ ਧੋਵਣ ਪਾਹਿ ॥
ਨਾਨਕ ਬਖਸੇ ਬਖਸੀਅਹਿ ਨਾਹਿ ਤ ਪਾਹੀ ਪਾਹਿ ॥

(ਅੰਗ ੧੪੯)

ਸੋ, ਮੇਰਾ ਹਾਲ ਜੁੱਤੀਆਂ ਪੈਣ ਵਾਲਾ ਹੀ ਹੈ ਪਰ ਜੇ ਬਖ਼ਸ਼ ਦੇਵੇਂ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਰਹਿਮਤ।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਦੀ ਇਸ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਹੌਂਸਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਗਤ ਵਛਲ ਸੋਚਾਂ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਢਾਰਸ ਨਹੀਂ; ਪਰ ਤੂੰ ਪਤਿਤ ਪਾਵਨ ਹੈਂ,

ਇਸ ਲਈ ਆਸ ਬੱਝ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਰੱਖ ਲਵੇਂਗਾ।

ਲਛਮਨ ਦਲੀਪ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਕੁਰਬਾਨੀ ਸੀ ਪਿਆਰ ਲਈ, ਸਿਰ ਤਲੀ 'ਤੇ ਰੱਖ ਕੇ ਆਏ ਸਨ। ਤੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਨਿਭਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ; ਪਰ ਮੈਂ ਤਾਂ ਅਜੇ ਭੀ ਅਕ੍ਰਿਤਘਣ ਹਾਂ, ਅਜੇ ਭੀ ਪ੍ਰੇਮ-ਹੀਣ ਹਾਂ। ਹਾਂ, ਜੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਰਗਾ ਹੋ ਜਾਵਾਂ, ਪਰ ਕਿਵੇਂ?

ਹਾਂ, ਤੈਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦਿਆਂ ਤੇਰਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਿਆ—

ਜਿਸੁ ਦਰ ਕਾਰਣਿ ਫਿਰਾ ਉਦਾਸੀ ਸੋ ਦਰੁ ਕੋਈ ਆਇ ਕਹੈ ॥

(ਅੰਗ ੮੭੭)

ਆਪੇ ਸਵਾਲ ਕਰਕੇ ਆਪ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦਾ ਹੈਂ, ਪਰ ਜੇ ਤੇਰੀ ਨਜ਼ਰ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੋਵਾਂ ਤਾਂ ਇਸ ਜਵਾਬ ਨਾਲ ਥਰ-ਥਰ ਕੰਬਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਕਦੇ ਪਹੁੰਚ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਇਸ ਘਾਲ ਨਾਲ; ਪਰ ਤੇਰੀ ਨਜ਼ਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਮੇਰੀ ਝੋਲੀ ਵਿੱਚ ਪਏ ਜਾਪਦੇ ਹਨ।

ਹਾਂ, ਤੇਰਾ ਜਵਾਬ ਆਪਣੇ ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ।

ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ, ਅੰਦਰ ਹੀ ਬੈਠਾ ਹੈਂ। ਮੇਰੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਤੇ ਇਸ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਦੁੱਖ ਹੈ। ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਦੋ ਪੁੜ ਹਨ ਉਹ ਆਸ਼ਾ ਤੇ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਇਸ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦਾ ਪਹਿਰਾ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਰੋਧ । ਇੱਥੇ ਹੀ ਬੱਸ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਆਸ-ਪਾਸ ਡੂੰਘੀ ਖਾਈ ਹੈ ਮਾਇਆ ਦੀ। ਜੇ ਖਾਈ ਲੰਘ ਕੇ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੇ ਦੋ ਪੁੜ ਕੱਟ ਕੇ, ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਭੰਨ ਕੇ ਅੰਦਰ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵਾਂ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਚਰਨ ਪਕੜ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਨਾਮੁਮਕਿਨ? ਨਹੀਂ, ਪਰ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਹੈ।

ਜਿਵੇਂ ਲਛਮਨ ਦਲੀਪ ਲਈ ਇਹ ਕੰਮ ਸੌਖਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਤੂੰ, ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਵੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਜੀਵਣਾ 'ਮਰ ਕੇ ਜੀਵਣਾ' ਬਣਾ ਦੇ। ਜਿਊਂਦਿਆਂ ਮਰ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੀਵਾਂ ਕਿ ਆਪਣਾ ਆਪ ਗਵਾ ਕੇ ਵਡਿਆਈ ਦੀ ਭੁੱਖ ਦੇ ਬਗੈਰ ਕਿਸੇ ਲਾਲਚ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨੀਵਾਂ ਕਰਨ ਦੇ ਵਿਕਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਦੁਖੀਆਂ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਜੁੱਟਿਆ ਰਹਾਂ । ਇਸ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਤੇਰੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਅਹਿਸਾਨ ਮੰਨਾਂ ਜੋ ਮੇਰੇ ਗ਼ਰੀਬ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁੱਖ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ Human dignity ਲਈ ਲੜਦਾ ਮਰ ਜਾਵਾਂ, ਕਰੋਧ ਰਹਿਤ ਤੇ ਖਿਮਾਂ ਸੀਗਾਰ ਪਾ ਕੇ। ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿਹਾ

ਸੀ ਤੇ ਜਿਵੇਂ ਤੇਰੇ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਦੀ ਰੀਤ ਚਲੀ ਆਈ ਹੈ, ਉਸ 'ਤੇ ਪੂਰਾ ਉਤਰ ਸਕਾਂ।

ਸੂਰਾ ਸੋ ਪਹਿਚਾਨੀਐ ਜੁ ਲਰੈ ਦੀਨ ਕੇ ਹੇਤ ॥
ਪੁਰਜਾ ਪੁਰਜਾ ਕਟਿ ਮਰੈ ਕਬਹੂ ਨ ਛਾਡੈ ਖੇਤੁ ॥(ਅੰਗ ੧੧੦੫)

ਜਿਵੇਂ ਲਛਮਨ ਦਲੀਪ ਨਹੀਂ ਸਨ ਸਹਾਰ ਸਕਦੇ ਗੁਰੂ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਅਪਵਿੱਤਰਤਾ, ਮੈਂ ਨਾ ਸਹਾਰ ਸਕਾਂ ਇਨਸਾਨਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਦਾ ਅਪਮਾਨ ਜਿੱਥੇ ਤੂੰ ਵੱਸਦਾ ਹੈਂ। ਗ਼ਰੀਬ ਤੇ ਦੁਖੀ ਨਾਲ ਉਸੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿੱਚ ਵਰਤਾਂ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵੱਡੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਵਰਤਦਾ ਹਾਂ । ਮੈਨੂੰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਯਾਦ ਰਹੇ—

ਨੀਚਾ ਅੰਦਰਿ ਨੀਚ ਜਾਤਿ ਨੀਚੀ ਹੂ ਅਤਿ ਨੀਚੁ ॥
ਨਾਨਕੁ ਤਿਨ ਕੈ ਸੰਗਿ ਸਾਥਿ ਵਡਿਆ ਸਿਉ ਕਿਆ ਰੀਸ ॥
(ਅੰਗ ੧੫)

ਦਲੀਪ ਤੇ ਲਛਮਨ ਤੇਰਾ ਸਦੜਾ ਸੁਣਾਂਦੇ ਹਨ। ਆਪਾ ਮਿਟਾ ਕੇ ਅਮਰ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਇਹ ਮਰਜੀਵੜੇ; ਪਰ ਤੇਰੀ ਰਹਿਮਤ ਦੇ ਭੰਡਾਰੇ ਖੋਲ੍ਹ ਗਏ ਹਨ ; ਕੇਵਲ ਕਥਨਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਕਰਨੀ ਨਾਲ। ਇਸੇ ਲਈ ਤੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ—

ਗੁਰੂ ਸਿਖੁ ਸਿਖੁ ਗੁਰੂ ਹੈ ਏਕੋ ਗੁਰ ਉਪਦੇਸੁ ਚਲਾਏ ॥ (ਅੰ:੪੪੪)

੧੮ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਜਦ ਤੇਰੀ ਕਿਰਪਾ ਦੇ ਸਦਕਾ ਮੈਂ ਸਕੂਟਰ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰਕੇ ਬੱਸ ਅੱਡੇ 'ਤੇ ਪੁੱਛਦਾ ਸਾਂ ਕਿਸੇ ਦਫ਼ਤਰ ਜਾਣਾ ਹੈ—ਤੇ ਜਿਹੜਾ ਬੰਦਾ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਬਹਿ ਜਾਏ ਉਸ ਨਾਲ ਤੇਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਸਾਂ, ਉਹੀ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰੀ ਬਿਰਤੀ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਬਣਾ ਦੇ —

੧. ਕਦੇ ਫਿੱਕਾ ਨਾ ਬੋਲਾਂ।

੨. ਸਭ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਾਂ—ਕੌਮ, ਧਰਮ , ਜਾਤੀ ਦੇ ਵਿਤਕਰੇ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ।

੩. ਵੈਰ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਨਾ ਕਰਾਂ।

੪. ਨਿੰਦਾ ਕਦੇ ਨਾ ਸੁਣਾਂ ਨਾ ਕਰਾਂ।

੫. Unlimited Compassion ਰੱਖਾਂ।

੬. ਪ੍ਰਧਾਨ-ਮੰਤਰੀ ਤੇ ਚਪੜਾਸੀ ਨਾਲ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਪਿਆਰ ਕਰ ਸਕਾਂ।

੭. ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਗ਼ਮੀ ਨੂੰ ਸਮ ਕਰ ਜਾਣਾ।

੮. ਕਾਮ, ਕਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਅਹੰਕਾਰ ਦੇ ਟੁੱਕੜੇ ਕਰ ਸਕਾਂ।

੯. ਪਰਾਈ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਮਾਂ, ਭੈਣ, ਧੀ ਸਮਝਾਂ।

੧੦. ਸਵਾਸ-ਸਵਾਸ ਨਾਮ ਜੱਪਦਾ ਰਹਾਂ।

੧੧. ਹਿੰਦੂ, ਮੁਸਲਮਾਨ, ਸਿੱਖ, ਇਸਾਈ ਸਭ ਧਰਮਾਂ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਕਰਾਂ ਤੇ ਆਪਣੇ ਭੈਣ ਭਰਾ ਸਮਝਾਂ।

੧੨.ਆਪਣੀ ਕਮਾਈ ਵਿੱਚ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸੁੱਚਤਾ ਰੱਖਾਂ ਤੇ ਦਸਵੰਧ ਜ਼ਰੂਰ ਕੱਢਾਂ।

੧੩.ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੇਰੇ ਲਈ ਤੇ ਤੇਰੇ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਹੋ ਕੇ ਕਰਾਂ।

੧੪. ਨਾਮ ਜੱਪਣਾ ਤੇ ਜਪਾਣਾ ਮੇਰਾ ਮੁੱਖ ਕੰਮ ਹੋਵੇ।

੧੫.ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਕੇ ਵੀ ਨੀਚ ਦਰ ਨੀਚ ਸਮਝਾਂ ਤੇ ਨੀਚਾ ਹੀ ਸਦਾਵਾਂ।

ਸਾਹਿਬਾ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ 'ਮੇਰੇ ਦੋਖ ਗਨੇ ਨ ਜਾਹਿ॥' (ਅੰ: ੮੩੮) ਪਰ ਇਹ ਵੀ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ 'ਹਰਿ ਬਿਨਾ ਕਤਹਿ ਸਮਾਹਿ॥' ਤੇਰੇ ਬਗੈਰ ਕੋਈ ਸਹੇਗਾ ਵੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ; ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਗੋਬੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ— ਸਾਹਿਬਾ:

ਮੇਰੁ ਕਰੋ ਤ੍ਰਿਣ ਤੇ ਮੁਹਿ ਜਾਹਿ,
ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ਨ ਦੂਸਰ ਤੋ ਸੋ ।
ਭੂਲ ਛਿਮੋ ਹਮਰੀ ਪ੍ਰਭ ਆਪਨ,
ਭੂਲਨ ਹਾਰ ਕਹੂੰ, ਕੋਊ ਮੋ ਸੋ ।

ਬਿਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ

ਇੱਕ ਗ਼ਰੀਬ ਸਿੱਖ ਦਾ ਸੁਪਨਾ

੨੫-੧੨-੭੫ ਅੱਜ CHRISTMAS (ਵੱਡਾ ਦਿਨ) ਹੈ, ਮਤਲਬ ਹਜ਼ਰਤ ਈਸਾ ਦਾ ਜਨਮ ਦਿਨ, ਨਾਲੇ ਅੱਜ ਮੇਰੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਦੀ ਚੌਥੀ ਵਰ੍ਹੇ-ਗੰਢ। ਨਾਲੇ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਭਰਪੂਰ ਮਹੀਨਾ ਦਸੰਬਰ ਦਾ, ਨਾਲੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ੩੦੦ ਸਾਲਾ ਪੁਰਾਣੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦਾ ਮਹੀਨਾ। ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ, ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ, ਤੇ ਫ਼ਤਹਿ ਸਿੰਘ— ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਾਦੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਖ਼ੂਨ ਨਾਲ ਬਣੇ ਹੋਏ 'ਸੱਚ' ਦੇ ਮਹੱਲ ਨੂੰ ਖ਼ਾਲਸੇ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਦਿਨ ਨਵੇਂ ਸਾਲ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਕਿਤਨੀਆਂ ਭਾਰੀਆਂ ਉਮੰਗਾਂ ਲੈ ਕੇ ਹੁਣੇ ਹੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਸਾਕਿਆਂ ਤੇ ਸੰਬੰਧਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਜਾਗਦਾ ਸੁਪਨਾ ਦਿਖਾਇਆ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦਾ ਹੋਇਆ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਭੇਂਟ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਕਾਫ਼ੀ ਦੇਰ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਇੱਕ ਗੁਰਸਿੱਖ ਸਾਥੀ ਦੇ ਘਰ ਇੱਕ ਰਾਤ ਠਹਿਰਿਆ ਸੀ। ਰਾਤ ਦਾ ਵੇਲਾ ਸੀ । ਜਦ ਉਹ ਕੀਰਤਨ ਸੋਹਿਲਾ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਕੇ ਸੌਣ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਵਾਜ ਮਾਰ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ 'ਅਜੇ ਨੀਂਦ ਤਾਂ ਆਈ ਨਹੀਂ, ਤਾਂ ਆਓ ਸਤਿਸੰਗ ਕਰੀਏ।' ਪਰਲੇ ਪਾਸੇ ਮੈਂ ਸੌਣ ਹੀ ਵਾਲਾ ਸੀ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਬੁਲਾ ਕੇ ਆਖਣ ਲੱਗੇ: 'ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਜੇ ਨੀਂਦ ਨਹੀਂ ਆਈ , ਤਾਂ ਆਓ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰੀਏ ।' ਮੈਂ ਸ਼ੁਕਰ ਕੀਤਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉੱਠਣ ਲਈ ਛੇਤੀ ਸੌਣ ਲੱਗੇ ਸਨ, ਭਾਵੇਂ ਮੈਂ ਤਾਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸਾਂ ਕਿ ਗੱਲ ਗੱਪ ਮਾਰੀਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਿਹਾ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਤੁਸੀਂ Bore (ਬੋਰ) ਹੀ ਹੋਵੋਗੇ ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਲਾਭ ਹੋਵੇਗਾ। ਖ਼ੈਰ ਮੈਂ ਕੁਰਸੀ ਡਾਹ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੰਜੇ ਪਾਸ ਜਾ ਬੈਠਾ ਤੇ ਉਹ ਆਪ ਕੰਧ ਨਾਲ ਢੋਹ ਲਾ ਕੇ ਮੰਜੇ 'ਤੇ ਹੀ ਅੱਧੇ ਲੇਟੇ ਆਪ ਬੈਠ ਗਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਤਨੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦੂਜੇ ਕੋਨੇ 'ਤੇ ਬੈਠ ਗਈ।

"ਸਤਿਸੰਗ" ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਸੋਚ ਹੀ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ 'ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਧੰਦਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਗੰਦ ਵਿੱਚ ਤੇ ਝੂਠੇ ਸਿਆਪਿਆਂ ਵਿੱਚ ਲੰਘਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਵੇਲਾ ਹੈ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਅੱਗੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਢਹਿ ਕੇ ਪਿਛਲੀਆਂ ਗ਼ਲਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਮੁਆਫ਼ੀਆਂ ਮੰਗ ਕੇ, ਆਖੀਏ, ਸਾਹਿਬਾ—'ਥਕ ਆਏ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਸਾਮ", ਪਤਨੀ ਨੇ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਉਹ ਆਪ ਕੁਝ

ਦੇਰ ਚੁੱਪ ਕਰਕੇ, ਫੇਰ ਬੋਲੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗਲਾ ਭਰ ਆਇਆ। ਰੋਣ-ਹਾਕੇ ਜਿਹੇ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਮੈਂ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲ ਦੇਖਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਮੇਰੇ ਲਈ ਤਾਂ ਇਹ ਇੱਕ ਸੁਪਨਾ ਜਿਹਾ ਸੀ; ਪਰ ਉਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਗ ਵਿੱਚ ਤੇ ਡਾਢੀ ਮਸਤੀ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਸੁਪਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨੀ

ਮੇਰਾ ਜੀਅ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਇਕੋ ਪਿਆਰ ਦੀ ਤਾਰ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਦੇ ਹਰ ਇੱਕ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਦੇਖਾਂ ਤੇ ਉਸੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਤਾਰ ਨਾਲ ਹਰ ਇੱਕ ਧਰਮ ਦੇ ਆਗੂ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਾਂ। ਆ ਅੱਜ ਤੈਨੂੰ ਉਹ ਗੱਲਾਂ ਦੱਸਦਾ ਹਾਂ ਜਿਹੜੀਆਂ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜਾਣੇ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋਣੀਆਂ ਹਨ ਜਾਂ ਨਹੀਂ; ਪਰ ਮੇਰੀਆਂ ਰੀਝਾਂ ਸੁਣ—

"ਮੇਰਾ ਮਨ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵੱਡਾ ਸਾਰਾ ਹਸਪਤਾਲ ਹੋਵੇ ਜਿੱਥੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਕੋਹੜਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਾਂ, ਗ਼ਰੀਬਾਂ, ਬਿਮਾਰਾਂ ਤੇ ਦੁਖੀਆਂ ਦੇ ਟੱਟੀ ਪਿਸ਼ਾਬ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਚੁੱਕ ਕੇ ਸਾਂਭਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਧੋਵਾਂ ਤੇ ਨਾਲੇ ਮੂੰਹੋਂ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਜਾਂ 'ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਮਹਾਰਾਜ' ਨਿਕਲਦਾ ਰਹੇ।" (ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਡਾਢੇ ਖੇੜੇ ਵਿੱਚ ਆ ਗਏ) ।

ਪਰ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਤਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਸਾਹਿਬ ਆਪ ਤ੍ਰੁੱਠ ਕੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰੀ ਜਾਣ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਅਕ੍ਰਿਤਘਣ ਤਾਂ ਹਰ ਵੇਲੇ ਆਪਣੀ ਆਕੜ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰਹਵਾਂਗਾ। ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਜੋਗਾ ਕਿੱਥੇ ਹਾਂ? ਭਾਵੇਂ ਤੂੰ ਸ਼ੇਖ ਚਿੱਲੀ ਹੀ ਕਹਿੰਦੀ ਹੋਵੇਂਗੀ; ਪਰ ਹੋਰ ਸੁਣ, ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਸਪਤਾਲ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਵੱਡੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਇੱਕ ਖ਼ੁਦਾ ਦਾ ਘਰ ਹੋਵੇ ਜਿਸ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਬਾਹਰੋਂ ਚਾਰ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੋਣ—ਇੱਕ ਕੋਨੇ ਵਿੱਚ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਗੁੰਬਦ ਦਿੱਸਣ, ਦੂਜੇ ਕੋਨੇ ਵਿੱਚ ਮੰਦਰ ਦਾ ਕਲਸ਼, ਤੀਜੇ ਕੋਨੇ ਵਿੱਚ ਮਸਜਿਦ ਦੀ ਸੁਹੱਪਣ ਤੇ ਚੌਥੇ ਕੋਨੇ ਵਿੱਚ ਗਿਰਜੇ ਦੀਆਂ ਘੰਟੀਆਂ ਚਮਕਣ। ਮਤਲਬ ਇਹ ਕਿ ਸਾਰੀ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਪੂਜਾ ਅਸਥਾਨ ਹੋਵੇ ਤੇ ਹਾਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਹੋਵੇ ਜਿੱਥੇ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਧਰਮਾਂ ਦਾ ਪੈਗ਼ਾਮ, ਸੱਚ ਤੇ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਵੱਸਿਆ ਹੋਇਆ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਲਿਸ਼ਕਾਰਾ ਆਪੇ ਪਿਆ ਨਜ਼ਰ ਆਵੇ। ਬਿਮਾਰ ਤੇ ਕਰਮਚਾਰੀ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈਣ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਮਹਾਰਾਜ ਜਿਵੇਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਮੁਸਲਮਾਨ, ਹਿੰਦੂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਹਿੰਦੂ, ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਸਿੱਖ ਬਣਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੱਚ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਦੁੱਖ

ਨੂੰ ਕੱਟਣ ਵਾਲਾ ਨਾਮ ਹੋਵੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਰ ਆਦਮੀ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਮ ਜੱਪੇ ਕਿ ਸਾਹਿਬ ਆਪ ਹਾਜ਼ਰਾ ਹਜ਼ੂਰ ਹੋ ਜਾਣ। ਅਸਲ ਇਲਾਜ ਤਾਂ ਹੋਵੇ ਜੇ ਨਾਮ ਤੇ ਨਾਮ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜਾਂ ਦਵਾਈਆਂ ਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਜਾਂ ਮਾਲਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨਾਮ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾ ਕਰਨ; ਆਪੇ ਹੀ ਕੇਵਲ ਸਰੀਰਕ ਦੁੱਖ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਮਾਨਸਿਕ ਦੁੱਖ ਵੀ ਕੱਟ ਜਾਏ।

ਸੁਪਨਾ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਲਈ ਅਰਦਾਸ

ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀਓ ਮੈਂ ਤਾਂ ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਕੀੜਾ ਹਾਂ, ਉਹ ਵੀ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ; ਪਰ ਆਪ ਨੇ ਆਪੇ ਹੀ ਪਿਆਰ ਕਰ ਕੇ ਤੇ ਆਪਣਾ ਪਿਆਰ ਪਾ ਕੇ ਇਹ ਗੱਲ ਦੱਸੀ ਹੈ ਕਿ—

੧. ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਆਣ ਦਾ ਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਜਾਮਾ ਪਾਣ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਹੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿੱਚ ਬਹਿ ਕੇ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਜਪਿਆ ਜਾਵੇ।

੨. ਨਾਮ ਜੱਪਣ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਕੇਵਲ ਚਰਨ ਕਮਲਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਹੋਵੇ(ਨਾ ਕਿ ਮੁਕਤੀ ਦਵਾਰੇ ਦਾ ਲਾਲਚ) ।

੩. ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਹੋਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ "ਮੈਂ" ਦਾ ਕੰਡਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨਾਲ ਕੱਢਿਆ ਜਾਏ।

੪. ਨਿਰਵੈਰ ਤੇ ਨਿਰਭਉ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਹੋਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਨਿਰਵੈਰ ਤੇ ਨਿਰਭਉ ਬਣਿਆ ਜਾਏ।

੫. ਭਾਉ ਭਗਤੀ ਕਰ ਵੀ ਨੀਚ ਸਦਵਾਇਆ ਜਾਏ।

ਮੇਰੀ ਲੋੜ

ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਿੰਗਲਵਾੜੇ ਜਾਂ Mother Teresa (ਮਾਤਾ ਟਰੇਸਾ) ਕੋਹੜਿਆਂ ਦੇ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਵਾਲੇ ਮੇਰੇ ਲਈ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰ 'ਤੇ ਰੌਸ਼ਨ ਮੁਨਾਰੇ ਹਨ। ਕਮਾਲ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਭਗਤ ਜੀ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਡੇਹਰਾ ਸਾਹਿਬ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਆਪਣਾ ਆਪ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਪਰ ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਪਿਆਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਮਾਤਾ ਟਰੇਸਾ ਜੋ ਇਸਾਈ ਹਨ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਜ਼ਰਤ ਈਸਾ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਸਰਬ-ਵਿਆਪਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਤੇ ਦੁੱਖੀਆਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਤੇ ਬਿਨਾਂ ਵਿਤਕਰੇ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਭਗਤ ਜੀ ਤੇ ਮਾਤਾ ਟਰੇਸਾ ਉਸੇ ਰੱਬ ਦੀ ਅੰਸ਼ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹਨ ਜਿਹੜੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜਾਂ ਹਜ਼ਰਤ ਈਸਾ ਜੀ ਵਿੱਚ ਪਾਈ ਤੇ ਜਿਸ ਨੇ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਰੌਸ਼ਨ ਕੀਤਾ। ਉਸੇ ਰੌਸ਼ਨੀ

ਵਿੱਚੋਂ ਮਾਤਾ ਟਰੇਸਾ ਤੇ ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਨਿਕਲੇ ਤੇ 'ਸੱਚ' ਨੂੰ ਕੁਰਬਾਨੀ ਤੇ 'ਆਪਾ ਵਾਰਨ' ਨਾਲ ਸਿੰਚਿਆ। ਨਤੀਜਾ ਕੀ ਨਿਕਲਿਆ? ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਭਗਤ ਜੀ ਨੂੰ ਤੱਕਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਮਾਤਾ ਟਰੇਸਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਭਗਤ ਜੀ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਿੱਖ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਇਸਾਈ। ਬੱਸ ਇਕੋ ਗੱਲ ਦਿੱਸਦੀ ਹੈ—ਦੋਨੋਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਹਨ।

ਇਕ ਅਪੀਲ

ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਵੀਰੋ, ਆਪ ਅੱਗੇ ਝੋਲੀ ਅੱਡਦਾ ਹਾਂ, ਖ਼ੈਰ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ ਮੰਗਤਾ ਤੇ ਭਿਖਾਰੀ ਬਣ ਕੇ, ਖ਼ਾਲੀ ਨਾ ਤੋਰਨਾ। ਜੇ ਕੁਝ ਸਿੱਖ ਤਿਆਰ ਹੋਣ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਗ਼ੈਰ-ਸਿੱਖ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਦੱਖਣੀ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਇਕ ਕੋਹੜਿਆਂ ਦੇ ਹਸਪਤਾਲ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖੀ ਜਾਏ ਜਿਸ ਦਾ ਪ੍ਰਥਮ ਕੰਮ ਹੋਵੇ ਰੋਗੀਆਂ ਦੇ ਮਨ ਧੋਤੇ ਜਾਣ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ—ਤੇ ਫੇਰ ਜਿਸਮਾਨੀ ਰੋਗ ਦਾ ਇਲਾਜ ਹੋਵੇ। ਸੇਵਾ ਲਈ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ :

੧. ਸੁੱਚੀ ਕਮਾਈ, ਸੁੱਚਾ ਭਾਵ ਤੇ ਸੱਚੀ ਅਰਦਾਸ।

੨. ਮਨ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਕਿਆ ਹੋਇਆ।

੩.ਨਾਮ ਜੱਪਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਵਾਲੇ।

੪. ਸਾਰੀ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਨੂੰ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ।

੫.'ਅਬ ਤੂੰ ਹੀ ਮੈ ਨਾਹੀਂ' ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ।

ਇਸ ਹਸਪਤਾਲ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋਣ—

੧. ਕਾਮ, ਕਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਡੱਕਾ ਪਾ ਕੇ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ—ਗੁਰੂ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੁਨ ਨਾਲ।

੨. ਪਿਓ-ਪੁੱਤਰ ਵਾਂਗ ਜਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਗੋਲੀ ਖਾਣ ਲਈ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲੋਂ ਅੱਗੇ ਹੋਣ।

੩. ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਮਾਸ਼ੂਕ ਹੋਵੇ ਤੇ ਅਣਹੋਂਦਾ ਆਪ ਵੰਡਾਉਣਾ।

੪.ਮਾਣ ਹੁੰਦਿਆਂ ਨਿਮਾਣੇ ਹੋਣ ਤੇ ਤਾਣ ਹੁੰਦਿਆਂ ਨਿਤਾਣੇ ਹੋਣ।

੫. ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਵਿੱਚੋਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਦੇਖਣਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨ ਇਹ ਪਿਆਰੇ—

ਬਹੁਤ ਜਨਮ ਬਿਛੁਰੇ ਥੇ ਮਾਧਉ ਇਹੁ ਜਨਮੁ ਤੁਮ੍ਹਾਰੇ ਲੇਖੇ ॥
ਕਹਿ ਰਵਿਦਾਸ ਆਸ ਲਗਿ ਜੀਵਉ ਚਿਰ ਭਇਓ ਦਰਸਨੁ ਦੇਖੇ ॥

(ਅੰਗ ੬੯੪, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਕੀ ਇਹ ਸੁਪਨਾ ਪੂਰਾ ਹੋਵੇਗਾ? ਮੈਂ ਕੀ ਜਾਣਾ? ਉਹੀ ਜਾਣੇ ਜਿਸ ਸੁਪਨੇ ਦਾ ਆਕਾਰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਮਾਤਾ ਟਰੇਸਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਮੇਰਾ ਕੰਮ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਕਦੋਂ ਦਾ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋ ਜਾਣਾ ਸੀ ਪਰ ਇਹ ਤਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਸੀ, ਸੋ ਪ੍ਰਫੁੱਲਿਤ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਆਓ, ਸਿੱਖ ਵੀਰੋ, ਭੈਣੋ, ਛੱਡੋ ਸੁੱਖ ਤੇ ਅਰਾਮ, ਆਓ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਵਾਂਗੂੰ ਦੌੜੀਏ ਤੇ ਦੁਖੀਆਂ ਨੂੰ ਹੌਂਸਲਾ ਦੇਈਏ ਨਾਮ ਦਾ। ਜਿਹੜਾ ਦੁਖੀਆਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਓਹ ਰੱਬ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ।'ਮੈਂ ਮੇਰੀ' ਠੀਕ ਨਹੀਂ; ਪਰ ਮੈਂ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ—ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ, ਮੰਦਰ, ਮਸੀਤਾਂ, ਗੁਰਦੁਆਰੇ, ਗਿਰਜੇ ਸਭ ਮੇਰੇ ਹਨ—ਮੈਂ ਸਭ ਦਾ ਨੌਕਰ ਹਾਂ।

ਕੁਝ ਮੇਰੇ ਵੱਲੋਂ ਜੋਦੜੀ

ਮੈਂ ਤਾਂ ਪੱਥਰ ਦਿਲ ਹਾਂ, ਆਪਣਾ ਆਪ ਮਾਇਆ ਵਿੱਚ ਗਰਕ ਕਰ ਬੈਠਾ ਹਾਂ। ਧੁਨ ਲੱਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਪੈਸੇ ਗਿਣਨ ਦੀ; ਪਰ ਜਦੋਂ ਦਾ ਇਹ ਉੱਪਰ ਲਿਖਿਆ ਸੁਪਨਾ ਸੁਣਿਆ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਓਦੋਂ ਦਾ ਮੈਂ ਵੀ ਚੈਨ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਸੌਂ ਸਕਦਾ। ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਵਾਲ—ਦਾੜ੍ਹੀ ਤੇ ਕੜਾ, ਕੰਘਾ ਤੇ ਕੱਛਾ, ਕਿਰਪਾਨ ਤੇ ਮੈਂ ਵੀ ਰੱਖਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ੍ ਤਾਂ ਕਦੇ ਨਾ ਫੁਰੇ।

ਮੈਂ ਆਪ ਤਾਂ ਕੁਝ ਕਰਨ ਜੋਗਾ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਮੇਰੇ ਵੱਲੋਂ ਵੀ ਇਕ ਜੋਦੜੀ ਹੈ ਸਾਹਿਬਾਂ ਅੱਗੇ ਕਿ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸੁਪਨਾ ਪੂਰਾ ਹੋਵੇ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਜੋੜੀ 'ਤੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰਨ ਤੇ ਜਿਵੇਂ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਸੀ, ਪਤੀ-ਪਤਨੀ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀਆਂ ਖ਼ੁਸ਼ੀਆਂ ਲੈਂਦਿਆਂ, ਨਾਮ ਜੱਪਦਿਆਂ ਦੁੱਖੀਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ—ਤੇ ਅਖ਼ੀਰਲੀ ਜੋਦੜੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕੁੱਤੇ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਦੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਚੂਸਣ ਤੋਂ ਛੁਡਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਦਾ ਸਦਕਾ ਉਸ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਟੱਟੀਆਂ ਸਾਫ਼ ਕਰਨ 'ਤੇ ਲਾ ਲੈਣਾ।

ਹਰਿ ਅੰਦਰਿ ਸੁਣੀ ਪੂਕਾਰ ਢਾਢੀ ਮੁਖਿ ਲਾਇਆ ॥
(Seeing God Face To Face)

ਅਸੀਂ ਕਿਤਨੇ ਗਿਰ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ, ਇਸ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਉਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਨਿੱਜੀ ਅਕਿਰਤਘਣਤਾ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੋਂ ਹੀ ਲਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ; ਪਰ ਜੇ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਿੱਖ ਅਖਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਅੰਦਰ ਝਾਤੀ ਮਾਰੀਏ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਪੂਰਾ ਯਕੀਨ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਕਿ ਅਸੀਂ 'ਉਹ' ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ ਜਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਸਾਜ ਕੇ ੧੬੯੯ ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਨੂੰ ਬਣਾਏ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਹਉਮੈਂ ਰੋਗ ਵਿੱਚ ਲਾਲਚੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਤੇ ਛੂਤ ਛਾਤ ਵਿੱਚ ਕਿਤਨੀ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਢੱਠੇ ਹੋਏ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੀਆਂ ਅੱਖਾਂ 'ਤੇ ਆਇਆ ਮੋਤੀਆ ਆਪਣੀ ਗਿਰਾਵਟ ਦੇਖਣ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਹੋਰ ਗਿਰਦੇ ਹਾਂ ਤਿਉਂ-ਤਿਉਂ ਗਲ ਪੈਣ ਨੂੰ ਲੱਭਦੇ ਹਾਂ। ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਸਾਨੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ ਢਾਹ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਸਾਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਖ਼ਰਾਬ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਸਾਨੂੰ ਨੀਤੀ ਨਾਲ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀ ਕੌਮ ਨੂੰ ਹੀ ਚਾਲਬਾਜ਼ੀ ਨਾਲ ਖ਼ਤਮ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਸਾਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਮਿੱਟੀ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਕਹਿਣ ਵਾਲੇ ਬਹੁਤ ਉੱਚੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਹੋਣਗੇ, ਮੈਂ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਕੀੜਾ, ਅਣਜਾਣ, ਮੂਰਖ ਤੇ ਅਲਪੱਗ। ਇਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸੀਸ ਨਿਵਾ ਕੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ:-

੧. ਅਸੀਂ ਜ਼ਰੂਰ ਗਿਰ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਗਿਰ ਰਹੇ ਹਾਂ।

੨.ਸਾਡਾ ਹਾਲ ਡਾਢਾ ਖਸਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰ ਉੱਦਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਇਸ ਗਿਰਾਵਟ ਨੂੰ ਠੱਲ੍ਹਣ ਦਾ।

ਪਰ

ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਯਕੀਨਨ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਅਸੀਂ ਆਪ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹਾਸੋਹੀਣੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਗਿਰਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਹੁਣ ਵੀ ਆਪਣੇ ਖ਼ੂਨ ਦੇ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਕਤਰੇ ਦੀ ਤੜਪ ਨਾਲ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀ ਕੌਮ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕੌਮ ਖ਼ਤਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਜੇ ਅਸੀਂ ਆਪ

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਮਨੋਰਥਾਂ ਵੱਲ ਬੇਗ਼ਰਜ ਲੱਗੇ ਰਹੀਏ। ਖ਼ਤਮ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਲੋਕੀਂ ਚਾਹੁਣਗੇ ਕਿ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਸੰਤ ਸਿਪਾਹੀ ਸਾਡੇ ਵੀ ਹੋਵਣ, ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਭਗਤਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰੀਏ।

ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਾਨੂੰ ਦੂਹਰੀ ਸ਼ਰਮ ਆਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਤਾਂ ਆਪਣਾ ਆਪ ਗਵਾ ਬੈਠੇ ਹਾਂ ਤੇ ਦੂਜਾ ਝੂਠੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਸ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਦੋਸ਼ ਆਪਣਿਆਂ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਹੈ।

ਆਓ ਵਿਚਾਰੀਏ, ਅਸੀਂ ਕਿਉਂ ਗਿਰ ਰਹੇ ਹਾਂ।

੧. ਅਸੀਂ ਫੋਕਾ ਵਡੱਪਣ ਆਕੜ ਵਿੱਚ ਹਉਮੈਂ ਰੋਗ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਹਾਂ।

੨. ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ 'ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ' ਪਰ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਆਕੜ ਨਾਲ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਭੈੜਾ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ, ਗੁਰੂ ਕਦੇ ਇਹ ਕਬੂਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

੩. ਸਾਨੂੰ ਗੁਰੂ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲੀ ਸੱਚਾਈ ਦਾ ਨਾ ਸਿਦਕ ਹੈ ਨਾ ਭਰੋਸਾ, ਸਾਨੂੰ ਆਕੜ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਰਪਾਨ ਵੱਡੀ ਪਾਈ ਹੋਈ ਹੈ।

੪. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਵੇਲੇ ਦੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਵਾਂਙ ਅਸੀਂ ਕੇਵਲ ਬਾਹਰਲੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਲੱਗ ਪਏ ਹਾਂ, ਅੰਦਰਲੀ ਸੁੱਚਤਾ ਨੂੰ ਉੱਕਾ ਹੀ ਭੁੱਲ ਬੈਠੇ ਹਾਂ।

੫. ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਣਾ ਹੈ, ਉਹ important ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਤੱਕਦਾ ਹੈ, ਉੱਥੋਂ ਮੁਕਰਦੇ ਹਾਂ।

੬. ਪਿਤਾ ਬਦਮਾਸ਼ ਕੰਜਰੀਆਂ ਕੋਲ ਜਾਂਦੇ, ਰਿਸ਼ਵਤਾਂ ਖਾਂਦੇ, ਕਰੋਧੀ ਚੰਡਾਲਤਾ ਵਰਤਦੇ, ਬੇਈਮਾਨ ਪੁੱਤਰ ਨਾਲ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਲਾਲਚ ਲਈ ਨਹੀਂ ਤੋੜਦਾ, ਪਰ ਜੇ ਵਾਲ ਮੁਨਾਏ ਤਾਂ (ਤੇ ਕੇਵਲ ਤਾਂ ਹੀ) ਉਹ ਬੋਲਣਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਉਹਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦਾ ਪਤਿਤ ਹੋਣਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਪਹਿਲੇ ਉਹ ਪਤਿਤ ਨਹੀਂ ਸੀ।

੭. ਅਸੀਂ ਆਪ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਕੇਵਲ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਰੀਝਾ ਸਕਦੇ। ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਜੇ ਕਮਾਈ ਹੈ ਤਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਅੰਦਰ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਤਾਂਘ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗੀ।

੮. ਅਸੀਂ ਵੱਖੋ-ਵੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਬਣਾ ਕੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਕੱਢਦੇ ਹਾਂ। ਕਸੂਰ ਨਾ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦਾ ਹੈ ਨਾ ਸਰਕਾਰ ਦਾ, ਕਸੂਰ ਹੈ ਸਾਡੇ ਚੌਧਰਪੁਣੇ ਦੀ ਭੁੱਖ ਦਾ, ਦੁਨਿਆਵੀ ਕਾਰੋਬਾਰ

ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਪ੍ਰਭੁਤਾ ਦੇ ਲਾਲਚ ਦਾ।

੯. ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਜਾਂ ਹੁਣ ਵੀ ਕਦੇ ਕੋਈ (ਸਿੱਖ ਜਾਂ ਗ਼ੈਰ-ਸਿੱਖ) ਪਾਰ ਉਤਾਰੇ ਦੀ ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਸਕਦਾ ਜੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾ ਬਣੇ। ਅਸੀਂ ੧੧-੧੨ million ਹਾਂ ਪਰ ੩੫੦੦ million ਲੋਕ ਖੂਹ ਵਿੱਚ ਢਹਿੰਦੇ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਡੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਇਹ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਨਾਮ ਜੱਪਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਕੌਮ, ਮਜ਼੍ਹਬ ਦਾ ਵੀ ਹੋਵੇ ਆਪਣਾ ਹੀ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਜੇ ਅਮਲੀ ਜੀਵਨ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ 'ਨਾ ਕੋਈ ਹਿੰਦੂ ਨਾ ਮੁਸਲਮਾਨ' ਜਾਂ 'ਮਾਨਸ ਕੀ ਜਾਤਿ ਸਬੈ ਏਕੈ ਪਹਚਾਨਬੋ' ਜਾਂ ਸ਼ੁਭ ਅਮਲਾ ਬਾਝਹੁ ਦੋਵੇ ਰੋਈ' ਕਿਉਂ ਕਹਿ ਜਾਂਦੇ। ਅਜੀਬ-ਅਜੀਬ ਅਰਥ ਕੱਢ ਕੇ ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਉੱਚਾ-ਸੁੱਚਾ ਬਣਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਨੂੰ ਘਟਾ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਵਧਾ ਨਹੀਂ ਰਹੇ। ਜਿਹੜੀ ਠੰਢੀ ਛਾਂ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਣੀ ਸੀ ਉਸਨੂੰ ਕਦੇ special ਭਾਂਡਿਆਂ ਥੱਲੇ ਕਦੇ Special ਭੇਖਾਂ ਥੱਲੇ ਰੋਲ ਦੇਂਦੇ ਹਾਂ। ਹਾਂ, ਗੁਰਸਿੱਖ ਲਈ ਤਾਂ ਅੰਦਰਲੀਆਂ ਬਾਹਰਲੀਆਂ ਦੋਨੋਂ ਰਹਿਮਤਾਂ ਹਨ; ਉਹ ਵੀ ਤਾਂ ਜੇ ਸਾਰੀ ਮਨੁੱਖ ਜਾਤੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਵਧਾਂਦੀਆਂ ਤੇ ਸਭ ਦੀ ਚਰਨਧੂੜ ਬਣਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

੧੦. ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜੇ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਦੀ ਥਾਂ ਕਿਸੇ ਰਾਮ ਜਾਂ ਅਲਹ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਉਹਦਾ ਪਾਰ ਉਤਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

ਗੁਰਸਿੱਖ ਅੱਗੇ ਕਦੇ ਕੋਈ ਰੁਕਾਵਟ ਨਹੀਂ ਜੇ ਉਹ ਗੁਰੂ ਦੇ ਆਖੇ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਨਾ ਫ਼ੌਜ ਵਿੱਚ, ਨਾ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ, ਨਾ ਦੁਕਾਨ 'ਤੇ, ਨਾ ਸਫ਼ਰ ਵਿੱਚ, ਨਾ ਘਰ ਵਿੱਚ; ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੇ ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀ 'ਗ਼ਰੀਬੀ' ਨਾਲ ਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਨਫ਼ਰਤ-ਰਹਿਤ ਬੀਰਤਾ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਹੋ ਕੇ ਜਿੱਤ ਲੈਣਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਪਗੜੀ, ਦਾੜ੍ਹੀ, ਕਿਰਪਾਨ ਦਿਖਾ ਕੇ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਜਾਏ ਭਾਵੇਂ ਸਾਡਾ ਹਰ ਇੱਕ ਕੰਮ ਗੁਰੂ ਹੁਕਮਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਹੋਵੇ ਤੇ ਹੰਕਾਰ ਆਕੜ ਇਤਨੀ ਹੋਵੇ ਕਿ ੫੦ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖ, ੫੦ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਸੰਤ, ੫੦ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਜੱਥੇ, ੫੦ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਾਤਾਂ ਤੇ ੫੦ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਵੱਖਰੇ-ਵੱਖਰੇ ਸਿੱਖੀ ਅਸੂਲ ਸਾਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਹੀ ਲੜਾਈ ਰੱਖਣ। ਅਫ਼ਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਕੋਈ ਰਸਾਲਾ (ਧਾਰਮਿਕ ਜਾਂ ਦੂਜਾ) ਤੇ ਕੋਈ ਅਖ਼ਬਾਰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਨੁਕਸ ਹੀ ਕੱਢਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਝਾਤੀ

ਮਾਰਨ ਲਈ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰੇਰਦਾ। ਪਿਆਰਿਓ, ਅੰਦਰ ਤੱਕਣ ਦੀ ਦੇਰ ਹੈ, ਉੱਠ ਕੇ ਤਕੜੇ ਹੋ ਜਾਵੋਗੇ। ਗਿਰੇ ਹੋਏ ਉੱਠ ਖਲੋਵਾਂਗੇ ਜ਼ਰੂਰ।

ਗੁਰੂ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਉੱਠਣ ਦਾ ਢੰਗ

FACE TO FACE WITH GOD

(ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ)

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ; ਲਿਖਣ ਹੋਰ ਕੁਝ ਲੱਗਾ ਸਾਂ ਲਿਖਾਣ ਵਾਲੇ ਨੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਲਿਖਾ ਦਿੱਤਾ, ਪਰ ਮਜ਼ਮੂਨ ਇਕੋ ਹੀ ਹੈ। ਕੁਝ ਦਿਨ ਤੋਂ Tape Recorder 'ਤੇ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਮੇਰੇ ਮਨ ਦੀਆਂ ਗਹਿਰਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਗੂੰਜ ਰਿਹਾ ਹੈ। (ਸਤਿਸੰਗ ਤੋਂ ਵਾਂਵਿਆਂ ਹੋਇਆ ਹਾਂ—ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਕਿਸੇ ਰੈਣ ਸਬਾਈ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਪਵਿੱਤਰ ਬੀਬੀ ਨੇ ਬੋਲਿਆ ਸੀ)।

ਦੀਨ ਦਇਆਲ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸੁਖ ਸਾਗਰ ਸਰਬ ਘਟਾ ਭਰਪੂਰੀ ਰੇ ॥
ਪੇਖਤ ਸੁਨਤ ਸਦਾ ਹੈ ਸੰਗੇ ਮੈ ਮੂਰਖ ਜਾਨਿਆ ਦੂਰੀ ਰੇ॥

(ਅੰਗ ੬੧੨)

ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਕੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਿਆ ਸੀ ।—

ਹਉ ਢਾਢੀ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭ ਖਸਮ ਕਾ ਹਰਿ ਕੈ ਦਰਿ ਆਇਆ ॥
ਹਰਿ ਅੰਦਰਿ ਸੁਣੀ ਪੂਕਾਰ ਢਾਢੀ ਮੁਖਿ ਲਾਇਆ ॥
ਹਰਿ ਪੁਛਿਆ ਢਾਢੀ ਸਦਿ ਕੈ ਕਿਤੁ ਅਰਥਿ ਤੂੰ ਆਇਆ ॥
ਨਿਤ ਦੇਵਹੁ ਦਾਨੁ ਦਇਆਲ ਪ੍ਰਭ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਆ ॥
ਹਰਿ ਦਾਤੈ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਜਪਾਇਆ ਨਾਨਕੁ ਪੈਨਾਇਆ ॥

(ਅੰਗ ੯੧)

ਇਵੇਂ ਲੱਗਾ ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਮੂਰਖ ਹਾਂ ਜਿਹੜਾ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੂੰ ਹਾਜ਼ਰਾ ਹਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਦੇਖਦਾ ਸੁਣਦਾ ਹਰ ਵੇਲੇ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਜਿਵੇਂ ਅੰਦਰੋਂ ਮਨ ਪਿਘਲ ਕੇ ਅੱਖਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਧੋ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ ਹੋਵੇ—ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ ਹਾਜ਼ਰਾ ਹਜ਼ੂਰ; ਤਾਂ ਢਾਢੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੇ ਤਾਂਘ ਪਾ ਦਿੱਤੀ ਕਿਵੇਂ ਸਾਹਿਬ ਮੁੱਖ ਲਾਂਦੇ ਹਨ, ਕਿਵੇਂ ਸੱਦ ਕੇ ਆਪ ਪੁੱਛਦੇ ਹਨ ਕੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ? ਕਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨਿੱਤ

ਨਾਮ ਜੱਪਣਾ ਮੰਗਦੇ ਹਨ। ਡਾਢਾ ਮਨ ਵਿਲਕਣ ਲੱਗਾ ਇਹ ਕਿਵੇਂ Face to Face (ਆਹਮੋ ਸਾਹਮਣੇ) ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇਖੀਦਾ ਹੈ।

ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇ ਸੁਭਾਵਿਕ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਦੀ Autobiography (ਜੀਵਨੀ) The Story Of Experiments With Truth (ਮੇਰੇ ਸੱਚਾਈ ਨਾਲ ਤਜਰਬਿਆਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ) ਵਿੱਚੋਂ ਇਹ passage ਪੜ੍ਹਾਇਆ:

'To see the Universal and All-pervading Spirit of Truth face to face, one MUST BE ABLE TO LOVE THE MEANEST CREATION AS ONESELF.'

{ਸਰਬ ਘਟਾ ਭਰਪੂਰ ਸਤਿ ਸਰੂਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਆਹਮਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਤੱਕਣ ਲਈ, ਸਾਨੂੰ ਨੀਵੇਂ ਤੋਂ ਨੀਵੇਂ ਮਨੁੱਖ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਵਰਗਾ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਦੇ ਕਾਬਲ ਹੋਣਾ ਪਵੇਗਾ}। ਮਨ ਵਿੱਚ ਠੰਡ ਪਈ ਕਿ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਵੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਪੂਰਨ ਗ਼ਰੀਬੀ ਹੀ ਦਰਸਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਰ ਜੀਅ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਮੈਂ ਮਾਇਆ ਵਿੱਚ ਅਤਿ ਨੀਚ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹਾਂ, ਹਉਮੈਂ ਤੇ ਆਕੜ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹਾਂ, ਨਿੰਦਿਆ ਦੇ ਅੰਧੇਰੇ ਵਿੱਚ ਇਤਨਾ ਫਸਿਆ ਪਇਆ ਹਾਂ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ, ਆਪਸੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਕੱਢਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਫੇਰ ਆਪਣੀ ਗਿਰਾਵਟ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਮੱਥੇ ਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਬਖ਼ਸ਼ੇ ਹੋਏ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੀ ਚਾ ਕਰਾਉ।

ਕੁਝ ਦਿਨ ਮਗਰੋਂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਇੱਕ ਸੱਜਣ ਮਿਲ ਗਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ South America ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਿੱਖ ਦੇ ਘਰ ਰਹਿ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਵਾਦ ਆ ਗਿਆ। ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਅਸਰ ਤਾਂ ਸੀ ਹੀ, ਮਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ੌਕ ਵੀ ਸੀ, ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਪੁੱਛਿਆ, ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣਾਉ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਤੋਂ ਇੱਕ ਅਮਰੀਕਨ ਸਿੱਖ South America ਵਿੱਚ ਅਰਜਨਟਾਈਨਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਉੱਥੋਂ ਦੀ ਹੀ ਇਕ ਲੜਕੀ ਨਾਲ ਸ਼ਾਦੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ; ਪਰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਘਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਪੂਰਨ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਗੁਰਬਾਣੀ 'ਤੇ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਗ਼ਰੀਬ ਨਿਵਾਜੀ ਉਸਨੇ ਅਪਨਾਈ ਹੋਈ ਹੈ।

ਉਸ ਕਿਹਾ ਜਿਵੇਂ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਸੀ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਤੱਕਣ ਲਈ ਨੀਵੇਂ ਤੋਂ ਨੀਵੇਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਉਸ ਗੁਰਸਿੱਖ

ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਅੱਖੀਂ ਦੇਖਿਆ ਹਾਲ ਦੱਸਦਾ ਹਾਂ। ਬੜਾ ਵੱਡਾ Business ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਤੇ ਕਈ ਨੌਕਰ ਚਾਕਰ ਹਨ। ਦੋ ਗ਼ਰੀਬ ਭਾਂਡੇ ਮਾਂਜਣ ਵਾਲੇ ਵੀ ਹਨ, ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਪੂਰਾ ਇਨਸਾਨਾਂ ਵਰਗਾ ਪਿਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਚੋਂ ਇਕ ਨੌਕਰ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਕ ਦਿਨ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਆਪਣੇ Business ਤੋਂ ਘਰ ਆਏ ਤਾਂ ਕੁਝ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਸਨ । ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸੌਂ ਗਏ, ਪਰ ਪਿੱਛੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਆਪਣੇ ਇੱਕ ਕਲਰਕ ਨਾਲ ਕੁਝ ਔਖਾ ਬੋਲਣ ਕਰਕੇ ਦੁਖੀ ਸਨ ਤੇ ਸੋਚਦੇ ਸਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੋਈ ਹੈ, ਫਿੱਕਾ ਬੋਲਿਆ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇੱਕ ਦਿਨ ਦੁਪਹਿਰੀਂ ਰੋਟੀ ਨਹੀਂ ਖਾਣਗੇ। ਘਰੋਂ ਰੋਟੀ ਖੜਦੇ ਸਨ ਪਰ ਘਰ ਨਾ ਦੱਸਣ ਕਰਕੇ ਘਰੋਂ ਤਾਂ ਰੋਟੀ ਚਲੀ ਗਈ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦੋ Christian (ਇਸਾਈ) ਸਮਾਨ pack ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਤੁਸੀਂ ਖਾ ਲਵੋ। ਉਹ ਕਈ ਵਾਰ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਰੋਟੀ ਤਾਂ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਇੱਕ ਨੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ—ਤੇ ਆਪ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਖਾਓਗੇ—ਤਬੀਅਤ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ? ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ 'ਬਿਲਕੁੱਲ ਠੀਕ', ਬੱਸ ਅੱਜ ਨਹੀਂ ਖਾਣੀ। ਨੌਕਰ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਅੱਥਰੂ ਲਿਸ਼ਕੇ—ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਕੁਝ ਫ਼ਲ ਖਾ ਲਓ। ਉਹਨਾਂ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਮੋੜ ਦਿੱਤਾ—ਭਾਈ, ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਅਜੇ ਇਹੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ।

ਕੁਝ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਉਹ packer (ਪੈਕਰ) ਨੌਕਰ ਇਕ ਤਲੇ ਹੋਏ ਆਲੂਆਂ ਦਾ ਡੱਬਾ ਤੇ ਇੱਕ ਮੋਟਾ ਸਾਰਾ ਸੇਬ ਆਪਣੇ ਗ਼ਰੀਬੀ ਦਾਹਵੇ ਦੇ ਪੈਸਿਆਂ 'ਚੋਂ ਖ਼ਰੀਦ ਕੇ ਲੈ ਆਇਆ, ਅੱਖਾਂ 'ਚੋਂ ਅੱਥਰੂ ਲਿਸ਼ਕੇ, ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਅੱਗੇ ਕੀਤੀਆਂ ਤੇ ਜ਼ਬਾਨ ਤੋਂ ਡਾਢੀ ਲਿਲ੍ਹਕ ਭਰੀ ਅਵਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ—ਇਹ ਤਾਂ ਖਾ ਲਓ—Please ਇਹ ਤਾਂ ਖਾ ਲਓ। ਨੌਕਰ (ਇਸਾਈ) ਸੀ, ਨਾਲੇ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਤੋਂ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ Scheduled Caste ਅਛੂਤ-ਜਾਤੀ ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ । ਉਹ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਉੱਠ ਖਲੋਤੇ, ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਦੋ ਤਿੰਨ ਆਲੂਆਂ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਖਾ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ—'ਪਿਆਰੇ ਅੱਜ ਤਾਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਖਾਣਾ ਤੂੰ ਐਵੇਂ ਪੈਸੇ ਲਾਏ ਹਨ', ਪਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੋਨਾਂ ਵਿੱਚ ਇਕ ਐਸੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦੀ ਤਾਰ ਖੜਕੀ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਨੇ ਨੌਕਰ ਨੂੰ ਜੱਫਾ ਪਾ ਲਿਆ, ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ Face to face (ਆਮੋ ਸਾਹਮਣੇ) ਇਹੋ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੋਏਗਾ। ਘਰ ਵਾਲੇ ਨੌਕਰ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਘਰ ਆਏ ਤਾਂ ਇਕ ਨਾ ਦੱਬੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਖੇੜੇ ਵਿੱਚ ਗਾ

ਰਹੇ ਸਨ—ਨਾਨਕ ਕਾ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਦਿਸੈ ਜਾਹਰਾ॥ ਫੇਰ ਮੱਥਾ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਅੱਗੇ ਟੇਕ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ— ਕਿਵੇਂ ਤੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਪਰਤੱਖ ਦੱਸਦਾ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ—

ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਕਾ ਸੁਨਿ ਉਪਦੇਸੁ ॥ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਨਿਕਟਿ ਕਰਿ ਪੇਖੁ॥

(ਅੰਗ ੨੯੫)

ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਚਾਅ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਜਿੱਥੇ ਜਿੱਥੇ ਸੰਗਤਾਂ ਤੱਕੀਆਂ ਸਨ, ਜਿੱਥੇ-ਜਿੱਥੇ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਸੀ—ਯਾਦ ਆ ਗਏ, ਹੁਣ ਕਦੋਂ ਮਿਲੋਗੇ, ਸੰਗਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕਦੋਂ ਆਦਤ ਪਾਓਗੇ ਹੁਕਮਾਂ 'ਤੇ ਚੱਲਣ ਦੀ।

ਪਰ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਮੇਰਾ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਤੈਨੂੰ Face to Face ਤੱਕਣ ਦਾ । ਮੇਰੀਆਂ ਕਰਤੂਤਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਭੈੜੀਆਂ ਹਨ, ਮੇਰੇ ਗੁਨਾਹਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਮੇਰੇ ਅੰਦਰੋਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਦੀ ਭੁੱਖ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ, ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿੱਚੋਂ ਲੋਕ-ਪਚਾਰੇ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਦਾ, ਮੈਂ ਮੋਹ ਮਾਇਆ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਕੰਮ ਲਈ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਪੈਰ ਰੱਖ ਕੇ ਲੰਘਦਾ ਹਾਂ। ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਤਿਤ ਹਾਂ। ਤੂੰ ਪਤਿਤ ਪਾਵਨ ਹੈਂ। ਫੇਰ ਪਤਿਤਪੁਣਾ ਕੱਢ ਦੇ। ਤੇਰਾ ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹਾਂ, ਹੁਣਿ ਲਾਜ ਰੱਖੀਂ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਮੈਂ ਵਰਦੀ ਪਾਈ ਹੋਈ ਹੈ, Training (ਸਿਖਲਾਈ) ਸਿੱਖ ਦੀ ਨਹੀਂ। ਹੁਣ ਵਰਦੀ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆ Training (ਸਿਖਲਾਈ) ਵੀ ਦੇ, ਤਾਂ ਜੋ ਤੇਰੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਮਿਟ ਕੇ ਸਭ ਦੀ ਚਰਨਧੂੜ ਬਣ ਕੇ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਨਿਕਟ ਦੇਖ ਸਕਾਂ।

CONCLUSION (ਨਿਚੋੜ)

ਪਿਆਰਿਆ ਗੁਰਸਿੱਖਾ; ਸਿੱਖੀ ਨਾ ਕੇਵਲ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚ, ਨਾ ਕੇਸਕੀ ਵਿੱਚ, ਨਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਚਿੰਨ੍ਹ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਜੇ ਅੰਦਰ ਕਪਟ ਵਿਕਾਰ ਹੈ । ਪਰ ਜੇ ਅੰਦਰੋਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਚਰਨਾਂ 'ਤੇ ਮਨ ਵਿਕ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਸਿਰ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਤੇ ਕੇਸਕੀ ਤੋਂ ਸਦਕੇ। ਸਿੱਖੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਹੈ, ਹਰ ਘੜੀ, ਹਰ ਪਲ। ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਅਪੀਲਾਂ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਡਰ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕੇਵਲ ਕੇਸ ਨਾ ਕਟਾਓ, ਕੇਵਲ ਸੂਰਤ ਨਾ ਵਿਗਾੜੋ । ਸਾਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਇਹ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ 'ਚੋਂ ਵੀ ਨਿਕਲੀ ਸਿੱਖਿਆ 'ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖ ਬਣੋ। ਸਿੱਖੀ ਚਿੰਨ੍ਹ ਜ਼ਰੂਰ ਰੱਖੋ ਪਰ ਜੇ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਮਝੋ ਕਿ ਸਿੱਖੀ ਬਣ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਹਰਗਿਜ਼ ਨਹੀਂ।

ਸਾਡੇ ਜਵਾਨ ਬੱਚੇ ਕਿਉਂ ਇਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵਾਲਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਮਨ ਵਿੱਚ ਸੁੱਚਤਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ? ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਤੱਕਿਆ ਹੈ ਕਿ—

੧. ਮੇਰੀ ਲੰਮੀ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਜਾਂ ਬੱਝੀ ਹੋਈ ਦਾੜ੍ਹੀ ਤੇ ਕੇਸ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਮੈਂ ਬਲੈਕ ਦੀ ਕਮਾਈ ਘਰ ਲਿਆਂਦਾ ਹਾਂ।

੨. ਮੈਂ ਰੈਣ-ਸਬਾਈ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਹੰਕਾਰ ਤੇ ਕਰੋਧ ਵਿੱਚ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਚੰਡਾਲਾਂ ਵਾਂਗ ਵਰਤਦਾ ਹਾਂ।

੩. ਮੈਂ ਕਛਹਿਰੇ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਪਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਅਸਹਿਮਤ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੰਗਾਰਦਾ ਹਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ, ਚੁਗਲੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

੪. ਮੈਂ ਬਾਣਿਆਂ ਦੀ ਸੁੱਚ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਹਾਂ ਪਰ ਮੇਰੇ ਮਨ ਦੀ ਸੁੱਚਤਾ ਇਹ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਦਫ਼ਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪੈਸਾ ਦਿੱਤੇ ਬਗੈਰ ਨਿੱਜੀ Trunk Calls ਟੈਲੀਫ਼ੋਨ ਕਰ ਲਵਾਂ ਤੇ ਲਿਖ ਦੇਵਾਂ ਕਿ ਇਹ ਸਰਕਾਰੀ ਹਨ। ਕੰਟਰੋਲ 'ਤੇ ਸਕੂਟਰ ਜਾਂ ਕਾਰ ਲੈ ਲਵਾਂ ਤੇ ਬਲੈਕ ਵਿੱਚ ਦੇਵਾਂ।

੫. ਜੇ ਮੈਂ ਇਸਤਰੀ ਹਾਂ ਤਾਂ ਕੇਸਕੀ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਜੂੜਾ ਤਾਂ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਮੇਰੇ ਬੱਚੇ ਬੱਚੀਆਂ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਹਰ ਵੇਲੇ ਪਤੀ ਨਾਲ ਲੜਦੀ ਹਾਂ, ਆਏ ਗਏ ਪ੍ਰਾਹੁਣੇ ਲਈ ਮੱਥੇ 'ਤੇ ਵੱਟ ਪਾਂਦੀ ਹਾਂ, ਸੇਵਾ ਇਸ ਲਈ ਕਰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਨਾ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਾਂ, ਹਰ ਵੇਲੇ ਸੜਦੀ ਹਾਂ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਚੰਗੀ ਵੇਖ ਕੇ। ਨਾਮ ਦਾ ਰੱਟਾ ਲਾਂਦੀ ਹਾਂ, ਪਰ ਮੇਰੇ ਬੱਚੇ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੇਰੇ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਨਹੀਂ। ਆਉ, ਜੇ ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਗਿਰਾਵਟ ਠੱਲ੍ਹ ਜਾਏ ਤਾਂ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਕਦਮ ਕਦਮ 'ਤੇ ਜਾਣੀਏ ਕਿ ਮੇਰੀ ਹਰ ਕਰਤੂਤ ਸਾਹਿਬ ਤੱਕਦਾ ਹੈ, ਸੁਣਦਾ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਮਲੀ ਜੀਵਨ ਬਣਾਵਾਂ। ਇਕ ਅਮਲੀ ਜੀਵਨ ਵਾਲਾ ਸਿੱਖ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਾਂ, ਕਮੇਟੀਆਂ, ਸਭਾਵਾਂ, ਜਥਿਆਂ ਰੈਜ਼ੋਲੂਸ਼ਨਾਂ, ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਸਰਦਾਰ ਹੈ ਜੇ ਪਰਚਾਰਕਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਪਿੱਛੇ ਪੂਰਨ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੀ ਅੰਦਰਲੀ ਸੁੱਚਤਾ ਨਹੀਂ। ਭੇਖ ਦਾ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। Most important (ਅਤਿ ਜ਼ਰੂਰੀ) ਜਦੋਂ ਮੇਰੇ ਕੇਸ, ਮੇਰੀ ਕੇਸਕੀ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਪਗੜੀ ਅੰਦਰਲੀ ਸੁੱਚਤਾ ਤੇ ਚਮਕ ਨਾਲ ਦੂਜੇ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਅਮਲੀ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਵੱਖਰਾ ਸਾਬਤ ਕਰਨਗੇ ਤਾਂ Automatically (ਆਪਣੇ ਆਪ) ਮੇਰੇ ਬੱਚੇ ਯਕੀਨ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਕਰਾਮਾਤ ਹੈ, ਮੈਂ ਇਸ ਰਹਿਮਤ ਨੂੰ ਕਦੇ ਨਾ ਖੋਵ੍ਹਾਂ।

ਹਉ ਵਾਰੀ ਮੁਖੁ ਫੇਰਿ ਪਿਆਰੇ ॥
ਕਰਵਟੁ ਦੇ ਮੋ ਕਉ ਕਾਹੇ ਕਉ ਮਾਰੇ ॥ (ਅੰ : ੪੮੪)

ਇਹ ਪਿਆਰ ਦੀ ਭੇਟਾ ਗੁਰੂ ਚਰਨਾਂ ਤੋਂ ਸਦਕੇ ਜਾਂਦਿਆਂ ਉਸ ਮਹਾਨ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸੁਭਾਉ, ਲਗਨ, ਗੁਰੂ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਲਵਲਾ ਦਰਸਾ ਕੇ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਸਗੋਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਫ਼ਿਲਾਸਫ਼ੀ ਨੂੰ ਇਨਸਾਨੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਨਕਸ਼ਾ ਖਿੱਚ ਕੇ ਤੇ ਆਪ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ Personification ਬਣ ਕੇ ਇੱਕ ਗੂੰਜ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ।

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਇੱਕ ਕਿਤਾਬ ਨਹੀਂ ਜਿਹੜੀ ੧੪੩੦ ਪੰਨਿਆਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਬਣ ਕੇ ਸਾਡਾ ਗੁਰੂ ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮਹਾਨ ਗ੍ਰੰਥ ਸਿਆਹੀ ਤੇ ਕਾਗ਼ਜ਼ਾਂ ਦਾ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ Literature ਬਣ ਕੇ "ਵਾਹ ਵਾਹ" ਦਾ ਇੱਛਕ ਹੈ। ਇਹ poetry ਨਹੀਂ ਜਿਹੜੀ ਕੁਝ ਚਿਰ ਲਈ ਸਾਡੇ ਖ਼ਿਆਲਾਂ ਦੀ ਉੱਚਾਈ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਮੁੜ ਗਿਰਾ ਦੇਵੇ । ਇਹ ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦਾ ਤੇ ਭਗਤ-ਜਨਾਂ ਦਾ ਇਕੱਠ ਨਹੀਂ ਜਿਹੜਾ ਕੇਵਲ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੋਵੇ ਕਿ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਦੂਜੇ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਵੀ ਸੱਚੇ ਉਪਾਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਜਗ੍ਹਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਇਹ ਤਾਂ ਮਾਨੋ ਅਕਾਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਉੱਤਰੇ ਸੱਚ, ਸੁੱਚਤਾ ਤੇ ਅਮਲੀ ਜੀਵਨ ਲਈ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਤੇ ਭਗਤ-ਜਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ Original ਤੜਪ ਹੈ, Original ਪਿਆਰ ਹੈ Let us understand ਇਕ ਇਕ ਲਫ਼ਜ਼, ਇਕ ਇਕ Nuance, ਇਕ ਇਕ ਭਾਵਨਾ, ਇਕ ਇਕ ਵਿਚਾਰ ਉਸ ਕਲੇਜੇ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਆਪ ਨਿਵਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਲਈ ਅੱਜ ਜੋ ਲਿਖਣ ਲੱਗਾ ਹਾਂ ਉਹ ਬੈਰਾਗ ਦੇ ਆਂਸੂਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਸੁੱਖ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ੧੪੩੦ ਪੰਨੇ ਅਨੰਦ-ਅਨੰਦ ਹੀ ਤਾਂ ਹਨ; ਅੱਖਰ ਸ਼ਬਦ ਜਿਹੜੇ ਮਰਜ਼ੀ ਹੋਣ, ਜਿਹੜੇ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਹੋਣ ਤੇ ਜਿਹੜੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਵਾਜ਼ ਤੋਂ ਹੋਣ। ਸੁਰ, ਖ਼ਿਆਲ, ਲੈਅ, ਧਿਆਨ, ਲਗਨ, ਪ੍ਰੇਮ, ਬਿਹਬਲਤਾ, ਇਕਸਾਰਤਾ, devotion, dedication ਇਕੋ ਇਕ ਵਿੱਚ ਸਮਾਏ ਰਹਿਣ ਦੀ ਪੁਕਾਰ ਇਕ ਹੀ ਹੈ।

ਸਾਡੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਹੈ ਕਿ ਨਿੱਕਾ ਬੱਚਾ ਜਦ ਮਾਤਾ ਦਾ ਦੁੱਧ ਪੀਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਗੋਦੀ ਵਿੱਚ ਖੇਡਦਾ, ਖਰਮਸਤੀਆਂ ਕਰਦਾ, ਅਨੰਦ

ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਉਂਗਲੀ ਨਾਲ ਕਦੇ ਮਾਂ ਦੇ ਕੱਪੜਿਆਂ ਨਾਲ ਜਾਂ ਕਦੇ ਦੂਜੇ ਭੈਣ-ਭਰਾ ਨਾਲ ਖੇਡੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਪਰ ਰਸਕ-ਰਸਕ ਦੁੱਧ ਪੀਣ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਨਿਮਖ ਵੀ ਧਿਆਨ ਇਧਰ ਉਧਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਜੋ, ਮਾਂ ਦੇ ਹਿੱਲਣ ਨਾਲ ਜ਼ਰਾ ਕੁ ਥਣ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲਣ ਦੀ ਦੇਰ ਹੈ ਕਿ ਹਾਲ ਦੁਹਾਈ, ਚੀਕ-ਚਿਹਾੜਾ, ਅਸਮਾਨ ਸਿਰ 'ਤੇ ਚੁੱਕ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਕਦੇ ਸੋਚਿਆ ਹੈ ਅਸੀਂ ਇੰਵ ਕਿਉਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ—

੧. ਉਹ ਬੱਚਾ ਹੈ, ਉਸ ਲਈ ਕੁਝ ਹੋਰ exist ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਉਹ ਇਕ ਮਾਂ ਹੀ ਮਾਂ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਤੇ ਡੰਗ ਟਪਾਊ ਖੇਡਾਂ ਹੋਰਨਾਂ ਨਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਵੀ 'centre' ਮਾਂ ਹੀ ਹੈ। ਉਹ ਡਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਹਾਏ! ਮਾਂ ਨਾ ਛੁੱਟ ਜਾਏ ਹੱਥੋਂ।

੨. ਉਹਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਕਿ ਥਣ ਮਾਂ ਦੇ ਹਿੱਲਣ ਨਾਲ ਹੀ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਹੈ ਤੇ ਮਾਂ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਮੁੜ ਮੇਰੇ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਪਾ ਦੇਣਾ ਹੈ।

੩. ਉਹ Suddenness 'ਤੇ ਇਤਨਾ ਘਬਰਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੁੱਧ-ਬੁੱਧ ਵਿਸਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬਹਿਸਾਂ ਜਾਂ ਦਲੀਲਾਂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਅਨਜਾਣ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਚੀਕ ਚਿਹਾੜਾ ਪਾਂਦਾ ਹੈ।

੪. ਮਾਤਾ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਇੱਕ ਛਿੰਨ ਲਈ ਜਦ ਥਣ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਲਾਡ ਹੀ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ— ਪਰ ਉਹ ਰੋਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਲਾਡ ਨਹੀਂ ਸੁਣਦਾ, ਤੜਪ ਦੁੱਧ ਦੀ ਹੈ, ਇਕ ਮਨ ਇਕ ਚਿੱਤ ਉਸ ਵਿੱਚ ਹੈ।

੫. ਉਹ ਚਤੁਰਾਈਆਂ ਰਹਿਤ Innocent ਹੈ, ਮਾਸੂਮ ਹੈ, ਉਹ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲਾ ਸਕਦਾ ਹੁਣ ਅਗੋਂ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ?

ਚਲੋ ਹੁਣ ਫੇਰ ਥਣ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਪੈ ਗਿਆ, ਚੀਕਾਂ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਗਈਆਂ, ਮੁੜ ਅਨੰਦ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਹੋ ਗਿਆ, ਪਰ ਇਕ ਛਿੰਨ ਵਿੱਚ ਬੱਚੇ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਕਿਤਨਾ ਪਲਟਾ ਆਇਆ; ਪਰ ਬੱਚਾ ਸੀ, ਉਹ ਇਸਦਾ ਖ਼ਿਆਲ ਨਾ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਮੁੜ ਮਾਂ ਦੇ ਦੁੱਧ ਵਿੱਚ ਮਸਤ ਹੋ ਕੇ ਅਨੰਦ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਲੱਗਾ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦਾ ਕਮਾਲ ਵੇਖੋ, ਇਤਨੀ ਬਿਹਬਲਤਾ ਤੇ ਤੜਪ ਦੇ ਛਿੰਨ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ, ਸਿੱਖ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜਾਂ ਜਗਿਆਸੂ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਖਿੱਚ ਦਿੱਤਾ।—

੧. ਸਿੱਖ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਏ, ਨਾਮ ਵਿੱਚੋਂ ਰਸ ਨਾ ਆਵੇ, ਅੰਦਰ

ਸਾਹਿਬ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਈਰਖਾ ਵੈਰ ਘੇਰ ਲੈਣ, ਆਕੜ ਪ੍ਰਬਲ ਹੋ ਜਾਏ, ਫਿੱਕਾ ਬੋਲਿਆ ਜਾਏ Arrogance ਵਿੱਚ "ਸਭਨਾਂ ਦੀ ਰੇਣੁਕਾ" ਬਣਨਾ ਭੁੱਲ ਜਾਏ, ਸਭ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ "ਹਮ ਕੁਛ ਹੈਂ" ਬਣਨ ਦਾ ਚਾਅ ਚੜ੍ਹ ਜਾਏ, ਪਰਾਈ ਇਸਤਰੀ ਮਰਦ ਨਾਲ ਗੰਦਾ ਵਿਚਾਰ ਉਤਪੰਨ ਹੋ ਜਾਏ—ਮਤਲਬ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਜਦ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਦੀ ਘਾਟ ਦਿੱਸਣ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਵਿਲਕਦਾ ਹੈ ਉਸ ਬੱਚੇ ਵਾਂਗ ਜਿਸ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਮਾਤਾ ਦਾ ਥਣ ਨਿਕਲਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦ ਸਿੱਖ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਹੀ—ਤੇ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਹੀ ਆਪਣਾ ਜਾਣਿਆ ਹੋਵੇ, ਦੁਨਿਆਵੀ ਲੋਕ-ਲਾਜ ਝੂਠ ਦਾ ਪਸਾਰਾ, ਸਭ ਕੁਝ ਛੱਡ ਕੇ ਬੱਚੇ ਵਾਂਗ ਹੀ ਬਣ ਗਿਆ ਹੋਵੇ।

੨. ਸਿੱਖ ਦਾ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਤੇ ਬਿਹਬਲਤਾ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ—

(ੳ) ਸਾਹਿਬਾ ਮੇਰਾ ਕੀ ਬਣੇਗਾ?

(ਅ) ਇਹ ਛਿੰਨ ਕਿਵੇਂ ਲੰਘੇਗਾ?

(ੲ) ਮੁੜ ਮਿਲੇਂਗਾ ਕਿ ਨਹੀਂ?

(ਸ) ਫਿਰ ਚਰਨਧੂੜ ਬਖ਼ਸ਼ੇਂਗਾ ਕਿ ਨਹੀਂ?

(ਹ) ਫਿਰ ਪਿਆਰ ਕਰੇਂਗਾ ਕਿ ਨਹੀਂ।

ਜਿਵੇਂ ਬੱਚੇ ਦੇ ਨਾਲ ਮਾਂ ਦਾ ਜਿਸਮ ਹੈ, ਮਾਂ ਦੀ ਨੇੜਤਾ ਹੈ, ਮਾਂ ਦਾ ਨਿੱਘ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਸਿੱਖ ਦੇ ਕੋਲ ਬਾਣੀ ਹੈ, ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ gurantee ਹੈ, ਪਰ ਸਿੱਖ ਚੀਕਾਂ ਮਾਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਸੁੱਖ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਕੇ ਜਿਹੜਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਆਖੇ ਲੱਗਣ ਵਿੱਚ ਸੀ ਤੇ ਹੁਣ ਹੁਕਮ ਅਦੂਲੀ ਕਰਕੇ ਖੁੱਸ ਗਿਆ ਹੈ, ਮੁੜ ਮਿਲੇਗਾ ਕਿ ਨਹੀਂ।

੩. ਇੱਕ Wonderful ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਬੱਚੇ ਦੇ ਅੱਥਰੂਆਂ ਵਿੱਚ ਉਮੀਦ ਹੈ, ਸਿੱਖ ਦੀ ਲਿਲ੍ਹਕ ਵਿੱਚ gurantee ਦਾ ਵਾਸਤਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਬੱਚੇ ਦੀ ਤੜਪ ਵਿੱਚ ਜੁੜਨ ਦਾ ਅਮਿੱਟਵਾਂ ਦਰਦ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਸਿੱਖ ਵਿੱਚ "ਤੂੰ ਹੀ ਤੂੰ ਹੀ" ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੈ।

੪. ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ wonderful ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਸਿੱਖ ਫਿਰ ਉਹ ਠੰਡ, ਉਹ ਸਹਿਜ, ਉਹ ਪਿਆਰ, ਉਹ ਨਿੱਘ, ਉਹ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਾਪਸ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸੇ ਬੱਚੇ ਵਾਂਗ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦਾ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਥਣ ਮੁੜ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਗੋਦ ਵਿੱਚ ਫਿਰ Enjoy ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਕੁਝ ਦਿਨ ਹੋਏ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਬਿਲਕੁੱਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਇਆ। ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਵਾਰ repeatedly ਆਕੜ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫਸ ਗਿਆ ਕਿ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਭੁੱਲ ਹੀ ਗਿਆ ਕਿ—

੧. ਮੈਂ ਸਭ ਦੀ ਚਰਨਧੂੜ ਬਣਨਾ ਹੈ— ਤੇ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਆਪ ਜਤਾਣ ਲੱਗਾ।

੨. ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਸਨਮਾਨ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਖ਼ਿਆਲ ਲਗਾਤਾਰ ਆਣ ਲੱਗਾ।

੩. ਮੈਂ ਕਿਤਨਾ ਵੱਡਾ ਹਾਂ, ਕਿਤਨਾ ਤਿਆਗੀ ਹਾਂ, ਕਿਤਨਾ "ਮਹਾਨ ਪੁਰਸ਼" ਹਾਂ, ਕਿਤਨਾ "ਪਰਉਪਕਾਰੀ" ਹਾਂ, ਤੋਲਣ ਲੱਗਾ ਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲੇ ਕਰਨ ਲੱਗਾ।

੪. ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ ਜਦ ਵਾਹ-ਵਾਹ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਮੈਂ perfect ਬਣਨ ਦਾ ਖ਼ਾਬ ਲੈਣ ਲੱਗਾ। ਮੂੰਹੋਂ ਤਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਸਭ ਕੁਝ ਸਾਹਿਬ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਕੂਕਰ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਮੂਰਖ ਹਾਂ; ਪਰ ਸਭ ਨਾਲ ਖੌਹਰਾ ਬੋਲ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਹੋਣ ਦਾ ਢੰਡੋਰਾ ਪਿੱਟਣ ਲੱਗਾ। ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਜਾਚ ਹੈ ਸੇਵਾ ਦੀ। ਮੇਰੇ ਖ਼ਿਆਲ ਉੱਚੇ ਹਨ ਇਤਿਆਦਿਕ।

੫. ਇਉਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਹਿਬ ਤੱਕਦੇ ਰਹੇ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਮਤ ਦੇਣ ਲਈ, ਸਮਝਾਣ ਲਈ; ਪਰ ਮੇਰੀ ਆਕੜ ਅਸਮਾਨ 'ਤੇ ਸੀ, ਮੈਂ ਪਰਵਾਹ ਨਾ ਕੀਤੀ। ਜਦ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇ ਤੱਕਿਆ ਮਾਣ ਨਾਲ ਬੇੜਾ ਗਰਕ ਹੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਤਾਂ:

੧. ਬੋਲਣਾ ਹੀ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

੨. ਨਜ਼ਰਾਂ ਫੇਰ ਲਈਆਂ।

੩. ਮੇਰੇ ਘੜੀ-ਘੜੀ ਬੁਲਾਣ 'ਤੇ ਜਵਾਬ ਦੇਣਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

੪. ਮੈਨੂੰ ਇਵੇਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਾਇਆ ਕਿ ਮੇਰੀ ਕੋਈ ਵੀ ਗੱਲ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ।

੫. ਮੈਨੂੰ ਇਵੇਂ Impression ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਹੁਣ ਫ਼ਾਈਨਲ ਕਾਂਟੀ ਹੈ ਤੇ ਹੁਣ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਬੋਲਣਗੇ।

ਆਪ ਕਹੋਗੇ ਕਿ ਇਹ ਕੀ mysterious Sir, ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ।

ਨਹੀਂ mysterious ਨਹੀਂ ਸਾਹਿਬ ਸੱਚਮੁੱਚ ਡਾਢੇ ਪਿਤਾ ਹਨ, strict ਪਤੀ ਹਨ, ਕਰੜੇ ਮਿੱਤਰ ਹਨ ਤੇ ਲਿਹਾਜ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਉੱਪਰਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਿਵੇਂ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਈਆਂ, ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ਵਿੱਚ ਨਾ ਧਿਆਨ, ਨਾ ਸੁਆਦ, ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਨ ਵਿੱਚ ਪਰਸਨਲ ਪਿਆਰ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਨਾ ਜਾਪੇ, ਮਨ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਨਾ ਧਰੇ। ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨੀ ਇਤਨੀ ਵਧ ਗਈ ਕਿ ਹੁਣ ਮਰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ—ਸਾਹਿਬਾਂ ਕੋਲ ਜਾਵਾਂ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਾਂ, ਨਾ ਸਵਾਦ ਆਵੇ, ਅੱਥਰੂ ਵੀ ਨਾ ਆਣ, ਰੋਣ ਵੀ ਨਾ ਆਵੇ, ਆਖ਼ਿਰ ਬੇਹਾਲ ਹੋ ਹੋ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਓਟ ਲੈ ਕੇ ਮਿੰਨਤਾਂ ਕਰਾਂ—

੧. ਕਰਵਟੁ ਦੇ ਮੋ ਕਉ ਕਾਹੇ ਕਉ ਮਾਰੇ॥

੨. ਰਾਮਈਆ ਹਉ ਬਾਰਿਕੁ ਤੇਰਾ॥

੩. ਸਭ ਖਿਨ ਖਿਨ ਭੂਲ ਵਿਗਾੜ

੪. ਜੈਸਾ ਬਾਲਕੁ ਭਾਇ ਸੁਭਾਈ ਲਖ ਅਪਰਾਧ ਕਮਾਵੈ ॥
ਕਰਿ ਉਪਦੇਸੁ ਝਿੜਕੇ ਬਹੁ ਭਾਤੀ ਬਹੁੜਿ ਪਿਤਾ ਗਲਿ ਲਾਵੈ ॥
ਪਿਛਲੇ ਅਉਗੁਣ ਬਖਸਿ ਲਏ ਪ੍ਰਭੁ ਆਗੈ ਮਾਰਗਿ ਪਾਵੈ ॥

੫. ਅਉਗੁਣ ਹਾਰੇ ਕੀ ਬੇਨਤੀ ਸੁਣੋ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ॥
ਜੋ ਹਉ ਪੂਤ ਕਪੂਤ ਹਉ ਬਹੁੜ ਪਿਤਾ ਕਉ ਲਾਜ ॥

੬. ਮੋਹਿ ਅਨਾਥ ਕੀ ਕਰਹੁ ਸਮਾਈ॥

੭. ਜੇ ਭੁਲੀ ਜੇ ਚੁਕੀ ਸਾਂਈ ਭੀ ਤਹਿੰਜੀ ਕਾਢੀਆ॥

੮. ਤੂ ਸਮਰਥੁ ਵਡਾ ਮੇਰੀ ਮਤਿ ਥੋਰੀ ਰਾਮ॥

੯. ਕਰਵਤੁ ਭਲਾ ਨ ਕਰਵਟ ਤੇਰੀ॥

੧੦.ਮਾਈ ਧੀਰਿ ਰਹੀ ਪ੍ਰਿਅ ਬਹੁਤੁ ਬਿਰਾਗਿਓ॥

ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੌਂਸਲਾ ਟੁੱਟ ਗਿਆ, ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ਜੋ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਕਮਲਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਦਾ ਹਰ ਵੇਲੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਜਾਪਦਾ ਸੀ। ਸਾਰੀ ਖਲਕਤ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਸਦਕਾ ਜਿਹੜੀ ਮੇਰੀ ਲੱਗਦੀ ਸੀ। ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਮੈਂ ਰਾਜਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ—ਸਭ ਕੁਝ ਖੁੱਸ ਗਿਆ—ਬੇਹਾਲ ਤੜਪ ਵਿੱਚ ਜਦ ਉਸ ਤੱਕਿਆ ਤਾਂ ਫਿਰ ਬੇਗ ਆਇਓ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰੇ। ਕਿਵੇਂ! ਉਸ ਆਪ ਕਹਿਆ ਪੜ੍ਹੋ—

"ਜੀਉ ਡਰਤੁ ਹੈ ਆਪਣਾ ਕੈ ਸਿਉ ਕਰੀ ਪੁਕਾਰ ॥" (ਅੰਗ ੬੬੦)

ਜਿਉਂ ਪੜ੍ਹਨ ਲੱਗਾ, ਰਾਜ ਤੋਂ ਕੰਗਾਲੀ, ਸਿੰਘਾਸਨ ਤੋਂ ਨਾਲੀ, ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਘੂਰਿਆ ਤੇ ਸੁੱਖ ਤੋਂ ਅਤਿਅੰਤ ਦੁੱਖ—ਇਹ ਸਾਰਾ ਨਕਸ਼ਾ ਘੁੰਮਣ ਇਵੇਂ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇ ਡਸਕੋਰੇ ਦੇਖ ਕੇ ਤਰਸ ਖਾਧਾ ਪਰ ਮੈਂ ਭੂਹੇ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵਾਂ, ਅਟਕਾ ਅਟਕਾ ਕੇ ਮੁਸਕਰਾਏ। ਫੇਰ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਤੇ ਜਿਵੇਂ ਲੀਕਾਂ ਕਢਵਾਈਆਂ ਕਿ ਯਾਦ ਰੱਖ ਤੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੇਵਲ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਸਾਹਿਬ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਕੁੱਤੇ ਦੀ ਪੂਛ ਜਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਨੇ ਪਕੜ ਕੇ ਕੁਝ ਦੇਰ ਲਈ ਸਿੱਧੀ ਕੀਤੀ ਪਰ ਮੁੜ ਡਿੰਗੀ ਹੋ ਗਈ। ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਈ, ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨੀ ਵਧ ਗਈ। ਯਾਦ ਆਇਆ ਮੈਂ ਤਾਂ ਹੁਣ ਵੀ ਨਿਰੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਕਿ—

ਹੁਣ ਆਕੜ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗਾ, ਵੈਰ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗਾ ਜਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗਾ। ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਸੁਭਾਅ ਹੀ ਗ਼ਲਤੀਆਂ ਕਰਨ ਦਾ ਹੈ।

ਜਦ ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨੀ ਵਿੱਚ ਤੱਕਿਆ ਤਾਂ ਦੌੜ ਕੇ ਪਿਆਰ ਕਰਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਐਤਕੀਂ ਤਾਂ ਤੇਰਾ ਪਛਤਾਵਾ ਮਨਜ਼ੂਰ, ਪਰ ਤੈਨੂੰ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਬਣਾਣ ਦਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਤਰੀਕਾ ਵੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਭ ਕੁਝ ਮੈਂ ਹੀ ਹਾਂ ਪਰ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਦਾ ਲੜ ਨਹੀਂ ਛੱਡੇਂਗਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਘੜੀ-ਘੜੀ ਰਖਵਾਲੀ ਕਰਾਂਗਾ।

ਆਪ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ Contradictory ਗੱਲ ਰੱਖਣ ਲੱਗਾ ਹਾਂ। ਉਹ ਇਹ ਜੇ—

੧. ਸਵਾਦ ਹੀ ਉਸ ਪਤੀ ਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਅਤਿਅੰਤ ਪਿਆਰ ਕਰੇ, ਪਰ ਉਸੇ ਪਿਆਰ ਦੇ ਸਦਕੇ ਬਿਲਕੁੱਲ ਵਿਛੋੜ ਦੇਵੇ ਜਦ ਇਹ ਵੇਖੇ ਕਿ ਪਤਨੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਚੱਲਦੀ।

੨. ਸਵਾਦ ਹੀ ਉਸ ਪਿਤਾ ਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਰੱਜ ਕੇ ਪਿਆਰ ਕਰੇ ਪਰ ਰੱਜ ਕੇ ਸਖਤੀ ਵੀ ਕਰੇ ਤੇ ਸਮਝਾਏ। ਨਾਲੇ ਕੋਈ ਖੇਡ ਹੀ ਹੋਣੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦਾ ਪਤਾ ਹੀ ਤਾਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਤੇ ਚਰਨ ਕਮਲ ਦੀ ਮੌਜ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਦਾ ਸਵਾਦ ਹੀ ਤਾਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਜਦ ਚੀਕਾਂ ਨਿਕਲ ਜਾਣ ਤੇ ਵਿਛੋੜਾ ਮੌਤ

ਜਾਪੇ। ਜਿਸਨੇ ਬੈਰਾਗ ਦਾ ਦੁੱਖ, ਵਿਛੋੜੇ ਦੀ ਧੁਖਣੀ, ਬੇਹਾਲੀ, ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਤੀਰ ਨਾ ਸਹੇ ਹੋਣ। ਝੂਠ ਤੇ ਸੱਚ ਤਾਂ ਸਾਹਿਬ ਜਾਣਨ ਪਰ ਮੇਰੇ ਲਈ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਹੀ ਸੱਚ ਤੇ ਝੂਠ ਦਾ ਫ਼ਰਕ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਮੈਨੂੰ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

"ਗੁਰ ਕੀ ਸਰਣਿ ਰਹਉ ਕਰ ਜੋਰਿ ॥" (ਅੰ: ੮੬੪)

ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਮੈਨੂੰ ਉਹ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਕੇ ਰਾਜ਼ੀ ਹੈ । ਸਬੂਤ—ਰਸਕ—ਰਸਕ ਸਵਾਦ ਤੇ ਮਸਤੀ ਨੂੰ ਜਦ ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਕਿ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਿਆਰ ਭਰੀ ਨਜ਼ਰ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਦੁੱਖੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ।

ਇਸ ਲੇਖ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਫ਼ਿਲਾਸਫ਼ੀ ਨਹੀਂ। ਨਾ ਹੀ ਮੈਂ ਇਸ ਜੋਗਾ ਹਾਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮੇਰੇ ਵਿੱਚ ਅਕਲ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਕੇਵਲ ਇਕ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਯਤਨ ਹੈ ਕਿ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ ਇਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭਰੀ ਪਰਸਨਲ ਡੈਲੀਕੇਟ ਪਿਆਰ ਭਰੀ ਆਵਾਜ਼ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਸਮਝੇ ਭਾਵੇਂ ਬੈਰਾਗ ਵਿੱਚ, ਭਾਵੇਂ ਆਨੰਦ ਵਿੱਚ, ਭਾਵੇਂ ਪ੍ਰੀਤ ਵਿੱਚ, ਭਾਵੇਂ ਪੰਜਾਂ ਚੋਰਾਂ ਤੋਂ ਚਿਤਾਵਨੀ ਵਿੱਚ, ਭਾਵੇਂ ਬੁਰੀ ਮਤ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ। ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਸਾਹਿਬਾਂ ਅਨੰਦ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਸਿੱਖ ਨੇ ਅਨੰਦ ਲਿਆ—ਇਕੋ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ ਹੈ ਪਰ ਸਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਕੋਲ ਹੈ। ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਰਹੀਏ ਸਵਿੱਚ ਔਨ ਨਾ ਕਰੀਂ ਤੇ ਜੇ ਇਸੇ ਜੋਗਾ ਹੈਂ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸਵਿੱਚ ਔਫ ਕਰ ਦੇਵੀਂ। ਜੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕਿਤੇ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਹੋਰ ਰੌਸ਼ਨੀ ਸਭ ਝੂਠੀ ਹੈ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਹੈ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ।

ਕਹਾ ਭਇਓ ਜਉ ਤਨੁ ਭਇਓ ਛਿਨੁ ਛਿਨੁ ॥
ਪ੍ਰੇਮੁ ਜਾਇ ਤਉ ਡਰਪੈ ਤੇਰੋ ਜਨੁ ॥

(ਅੰ: ੪੮੬)

ਪ੍ਰੀਤਾਂ ਤਾਂ ਸੁਣੀਆਂ ਸਨ ਕਈ ਵਾਰ ਕਈ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀਆਂ, ਕਈਆਂ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨੀ, ਕਈਆਂ ਦੇ ਤਜਰਬੇ, ਕਈਆਂ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ। ਪਰ ਜੋ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਸੱਚੇ ਤੇ ਸੁੱਚੇ ਮਿੱਤਰ, ਮੇਰੇ ਜਨਮਾਂ ਜਨਮਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀ, ਮੇਰੇ ਹਲਤ ਪਲਤ ਦੇ ਰਖਵਾਲੇ, ਮੇਰੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ, ਬੰਧਪ, ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ, ਮੇਰੇ ਸਖਾ-ਮਿੱਤਰ, ਮੇਰੇ ਲਾਲਨ, ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦੇ ਸਿਰਤਾਜ, ਮੇਰੇ ਪਤੀ ਪਰਮੇਸ਼ਵਰ, ਮੇਰੇ ਮਾਲਕ—ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਮਹਾਰਾਜ, ਜੋ ਮੇਰੇ ਰੋਮ ਰੋਮ ਵਿੱਚ ਹਰ ਘੜੀ ਹਰ ਪਲ ਸਾਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਕਰ ਸ਼ੁਕਰ ਹੀ ਕਹਿੰਦਾ ਰਹੇ ਤੇ ਹੋਰ ਕੁਝ ਵੀ ਨਾ ਕਰੇ, ਤਾਂ ਵੀ ਇੱਕ ਤਿਲ ਜਿੰਨਾ ਵੀ ਸ਼ੁਕਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਾਂਗਾ— ਕਿਉਂਕਿ:—

੧. ਮੈਂ ਇਹ ਤਾਂ ਸੁਣਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪਿਆਰ ਦੋਵੇਂ ਪਾਸਿਉਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦੋਹਾਂ ਧਿਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

੨. ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਮਿਲਦੀਆਂ ਜੁਲਦੀਆਂ ਖੂਬੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

੩. ਕਿਸੇ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਦੋ ਧਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪਿਆਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਮਝੋ ਇਕ ਦੂਜੇ ਕੋਲੋਂ ਕੋਈ ਮਤਲਬ ਕੱਢਣਾ ਹੈ।

੪. ਇਹ ਵੀ ਸੁਣਿਆ ਸੀ ਕਿ ਦੋ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਸਭ ਕੁਝ ਨਿਛਾਵਰ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

੫. ਕਿਸੇ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪਿਆਰ ਤਾਂ ਹੀ ਨਿੱਭਦਾ ਹੈ ਜੇ ਦੋਵੇਂ ਧਿਰਾਂ ਇਕੋ ਦਰਜੇ ਦੀਆਂ ਹੋਣ, ਇਕੋ ਜਿਹਾ Status ਹੋਵੇ ਤੇ ਇਕੋ ਜਿਹੀ ਇੱਜ਼ਤ ਹੋਵੇ।

A MIRACLE

ਪਰ ਤੇਰੇ ਮੇਰੇ ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਝੂਠੀਆਂ ਸਾਬਤ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ; ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡੇ ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ ਤਾਂ—

੧. ਤੂੰ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਹੈਂ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਕੰਗਾਲਾਂ ਦਾ ਕੰਗਾਲ ਹਾਂ, ਦੀਨਾਂ ਦਾ ਦੀਨ ਹਾਂ, ਹੀਣਾਂ ਦਾ ਹੀਣ ਹਾਂ।

੨. ਜਿਤਨਾ ਤੂੰ ਵੱਡਾ ਹੈਂ, ਉਤਨਾ ਹੀ ਮੈਂ ਨੀਚ ਹਾਂ।

੩. ਜਿਤਨਾ ਤੂੰ ਸਮਰੱਥ ਹੈਂ, ਉਤਨਾ ਹੀ ਮੈਂ ਲਾਚਾਰ ਹਾਂ।

੪. ਜਿਤਨਾ ਤੂੰ ਸੁਖਦਾਇਕ, ਸੁੱਚਾ, ਸੱਚਾ, ਨਿਰਭਉ, ਨਿਰਵੈਰ ਹੈਂ, ਉਤਨਾ ਹੀ ਮੈਂ ਮਤਿਹੀਣ, ਗੰਦਾ, ਲੋਭ ਲਹਿਰ ਵਿੱਚ ਫੜਿਆ ਹੋਇਆ, ਅਹੰਕਾਰ ਤੇ ਕਰੋਧ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ, ਮੋਹ ਵਿੱਚ ਬੱਧਾ ਹੋਇਆ ਤੇ ਕਾਮ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਪਸ਼ੂ ਹਾਂ।

੫. ਜਿਤਨਾ ਤੂੰ ਦਇਆਲੂ ਹੈਂ, ਉਤਨਾ ਮੈਂ ਅਕ੍ਰਿਤਘਣ ਹਾਂ, ਜਿਤਨਾ ਤੂੰ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ਹੈਂ, ਉਤਨਾ ਹੀ ਮੈਂ ਅਉਗੁਣਾਂ ਦਾ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹਾਂ, ਜਿਤਨਾ ਤੂੰ ਬਖ਼ਸ਼ਿੰਦ ਉਤਨਾ ਮੈਂ ਪਾਪੀ, ਜਿਤਨਾ ਤੂੰ ਕਿਰਪਾਲੂ ਉਤਨਾ ਹੀ ਮੈਂ ਬਿਖਿਆ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਹਾਂ।

ਦੱਸ ਮੈਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਤੂੰ ਪਿਆਰ ਯੋਗ ਸਮਝ ਲਿਆ। ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਹਾਂ, ਪਰ ਮਸ਼ਕੂਰ ਹਾਂ, ਇਕ ਦਿਨ ਮੈਂ ਇਸਦਾ ਹੱਲ ਲੱਭ ਹੀ ਲਿਆ ਜਦ ਕਿਸੇ ਨੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਿਆ—

ਮਾਧੋ ਹਮ ਐਸੇ ਤੂੰ ਐਸਾ ॥

ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਿਕਲਿਆ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸੀ ਕਿ ਤੇਰੇ ਮੇਰੇ ਵਿੱਚ ਜ਼ਮੀਨ ਅਸਮਾਨ ਦਾ ਫ਼ਰਕ ਹੈ; ਪਰ ਤੇਰਾ ਗੁਣ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਅਕ੍ਰਿਤਘਣ ਨੂੰ ਵੀ ਪਾਲਦਾ ਹੈਂ, ਢੱਠਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਨੂੰ ਉਠਾਂਦਾ ਹੈਂ, ਗੰਦਿਆਂ ਦੀ ਮੈਲ ਪੂੰਝਦਾ ਹੈਂ—ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਮੈਨੂੰ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ, ਪਰ ਤੇਰਾ ਜੁੱਗਾਂ ਜੁੱਗਾਂ ਤੋਂ ਇਹੋ ਕੰਮ ਹੈ। ਅਜਾਮਲ, ਤਾਲਕਾ ਤੇ ਹੋਰ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਨਿਹਾਲ ਕੀਤਾ, ਸੱਜਣ ਠੱਗ, ਕੌਡੇ ਰਾਖਸ਼ ਨੂੰ ਤੂੰ ਮਿੱਤਰ ਬਣਾਇਆ।

ਤੂੰ ਤਾਂ ਸਭ ਕੁਝ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਹੋਵੇਂਗਾ—ਨਾਲੇ ਤੂੰ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਮਿੱਤਰਤਾ ਕਈਆਂ ਨਾਲ ਪਾਈ ਹੋਵੇਗੀ; ਪਰ ਮੇਰਾ ਜੀਅ ਕਰਦਾ ਹੈ ਲਿਖ ਦੇਵਾਂ, ਇਕ ਤਾਂ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਲਿਖਦਿਆਂ ਮੁੜ ਜੀਵਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਘੜੀਆਂ ਨੂੰ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਅਤਿਅੰਤ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪਾਉਣ ਲੱਗਿਆਂ ਬੜੀਆਂ ਚਿਤਾਵਨੀਆਂ ਦੇ ਕੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਬਿਤਾਈਆਂ ਤੇ ਦੂਜਾ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਲਿਖ ਕੇ ਮੁੜ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਭੇਟਾ ਕਰਾਂ ਤੇ ਦਾਤਾਂ ਮੰਗਾਂ। ਉਹੀ ਦਾਤਾਂ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਤੂੰ ਬੜੀ Rarely ਦਿੰਦਾ ਹੈਂ। ਮੈਂ ਕਿਉਂ ਇਹੋ ਦਾਤਾਂ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਵਿਰਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿੰਦਾ ਹੈਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਆਦਤ ਪਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਉਹ ਪਿਆਰ ਕਰਕੇ ਜਿਹੜਾ ਮੈਂ

ਪਹਿਲਾਂ ਵਰਣਨ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਹਾਂ।

10 OCTOBER, 1970

ਬੰਗਲਾ ਸਾਹਿਬ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ, ਮਹਾਰਾਜ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਅਸਥਾਨ, ਰੈਣ ਸਬਾਈ ਕੀਰਤਨ ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨੀ ਜੱਥੇ ਦਾ—ਤੇ ਦੋ ਵਜੇ ਦਾ ਵਕਤ, ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਤੇ ਇਹ ਉੱਚੀਆਂ ਉੱਚੀਆਂ ਲਲਕਾਰਾਂ—

੧. ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਧਿਆਈਐ ਜਿਸ ਡਿਠੈ ਸਭ ਦੁਖ ਜਾਇ॥

੨. ਕੰਤਾ ਤੂ ਸਉ ਸੇਜੜੀ ਮੈਡਾ ਹਭੋ ਦੁਖੁ ਉਲਾਹਿ॥

੩. ਜੇ ਤੂ ਮਿਤ੍ਰ ਅਸਾਡੜਾ ਹਿਕ ਭੋਰੀ ਨਾ ਵੇਛੋੜਿ॥

(ਅੰਗ ੧੦੯੪)

ਦਰਬਾਰ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਬਾਹਰ ਥੱੜ੍ਹੇ ’ਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਸੱਜੀਆਂ ਹਨ। ਇੱਕ ਗ਼ਰੀਬੜਾ ਸਿੱਖ ਕਮੀਜ਼ ਪੈਂਟ ਪਾਈ ਪੋਥੀ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਫੜ ਕੇ ਇੱਕ ਕੋਨੇ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹਾ ਟਿਕਟਿਕੀ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਤੱਕ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕੀਰਤਨੀਆਂ ਵੱਲ ਤੇ ਕਦੇ ਸਾਹਿਬ ਤੇਰੇ ਵੱਲ । ਉਹਦੇ ਚਿਹਰੇ ’ਤੇ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨੀ ਹੈ, ਨਾ-ਉਮੀਦੀ ਹੈ, ਸ਼ਾਇਦ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀ ਕਰਨ ਲਈ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਦੁੱਖੀ ਹੈ, Depression ਵਿੱਚ, ਉਦਾਸੀ ਵਿੱਚ।

ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਉੱਚੀਆਂ ਉੱਚੀਆਂ ਲਲਕਾਰਾਂ ਇਵੇਂ ਲੱਗ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਢੰਡੋਰਾ ਦੇ ਰਹੀਆਂ ਹੋਣ।

ਆਓ, ਕਿਸੇ ਦੁੱਖ ਕਟਵਾਣੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਆ ਜਾਓ, ਗੁਰੂ ਹਰਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਕੇ ਦੁੱਖ ਕੱਟ ਦੇਣਗੇ।

ਉਸ ਕੋਨੇ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ’ਤੇ ਮੁਸਕਰਾਹਟ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਉਮੀਦ ਬਣਦੀ ਹੈ ਪਰ ਢਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰ ਉਸ ਹੌਂਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਕਈ ਵਾਰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਪਰ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਮਾਯੂਸ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਚਿਹਰਾ ਫਿਰ ਮੁਰਝਾ ਗਿਆ।

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀਆਂ ਜੋਦੜੀਆਂ ਜਾਰੀ ਹਨ। ਆ ਕੰਤਾ ਤੂੰ ਸੇਜੇ ਸੌਂ । ਉਹ ਕੋਨੇ ਵਾਲਾ ਬੰਦਾ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਕਦੇ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆ ਸੌਂਵੇਂ ਸਾਹਿਬਾ, ਪਰ ਨਾ-ਉਮੀਦੀ ਵਿੱਚ ਉਮੀਦ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਚਿਹਰਾ ਨਹੀਂ ਖਿੜ੍ਹਦਾ । ਉਸ ਨੂੰ ਅਜੇ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਿ

ਇਹ ਦਰਬਾਰ ਉਸ ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹ ਦਾ ਹੈ—ਜਿੱਥੇ ਅਣਹੋਣੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿੱਥੇ ਨਾ-ਮੁਮਕਨ ਮੁਮਕਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਫਿਰ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਿਆ ਗਿਆ—ਜੇ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਮਿੱਤਰ ਹੈਂ ਤਾਂ ਇੱਕ ਪਲ ਵੀ ਨਾ ਵਿਛੋੜ। ਕੋਨੇ ਵਾਲਾ ਸਿੱਖ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਸਾਹਿਬ ਮੰਨ ਜਾ ਨਾ, ਮਿੱਤਰ ਬਣ ਜਾ ਨਾ ਮੇਰਾ, ਫਿਰ ਕਦੇ ਨਾ ਵਿਛੋੜੀਂ। ਆਪ ਹੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਮੇਰਾ ਮਿੱਤਰ ਕਿਉਂ ਬਣੇਗਾ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਗੁਣ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਚੱਜ, ਕੋਈ ਆਚਾਰ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ, ਕੁਝ ਵੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ, ਬਸ ਗੁਨਾਹਾਂ ਦੀ ਕੱਖਾਂ ਦੀ ਪੰਡ ਹੀ ਤਾਂ ਹੈ। ਪਰ ਢੀਠ ਬਣ ਕੇ ਉਸ ਇਹੋ ਰਟ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਮਿੱਤਰ ਹੈਂ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਵਿਛੋੜੇਂਗਾ। ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨਾਲ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਉਹਦੇ ਦੁੱਖ ਕੱਟੇ ਜਾਣਗੇ। ਉਸ ਕਦੇ ਸਾਹਿਬਾ ਤੇਰੇ ਵੱਲ ਤੇ ਕਦੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲ ਟਿਕਟਿਕੀ ਲਗਾਈ ਰੱਖੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਚਿਹਰਾ ਖਿੜ੍ਹ ਪਿਆ ਹੈ, ਮੁਸਕਰਾਹਟ ਹੈ ਖੁੱਲ੍ਹੀ, ਪਰ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨੀ ਵੀ ਹੈ। ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੱਚਮੁੱਚ ਮੈਨੂੰ ਮਿੱਤਰਤਾ ਦੇਣਗੇ !

ਕੀਰਤਨ ਸਮਾਪਤ ਹੋਇਆ, ਅਰਦਾਸ ਹੋਈ, ਉਸ ਅੱਗੇ ਹੋ ਕੇ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਨਾ-ਉਮੀਦੀ ਵਿੱਚ; ਉਮੀਦ ਜਾਗੀ ਹੈ ਤੇ ਅੰਦਰ ਸੁਖ ਆਸਨ ਅਸਥਾਨ 'ਤੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੂੰ ਤਰਸ ਆ ਹੀ ਗਿਆ ਹੈ । ਸ਼ਾਇਦ ਸਾਹਿਬਾਂ ਅਪਨਾ ਹੀ ਲਿਆ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਨਵਾਂ ਜਨਮ ਹੋ ਗਿਆ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਦੁਖੀ ਨਹੀਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ। ਅੱਥਰੂਆਂ ਭਰਿਆ ਚਿਹਰਾ ਸ਼ੁਕਰ ਵਿੱਚ ਉੱਠਿਆ, ਇਸ ਸੋਚ ਵਿੱਚ—ਕਿ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਸੱਚ ਹੈ, ਕਿ ਮੈਂ ਹੁਣ ਦੁਖੀ ਨਹੀਂ, ਕਿ ਗੁਰੂ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਮੇਰੇ ਸਭ ਦੁੱਖ ਕੱਟੇ ਗਏ ਹਨ।

ਸਾਹਿਬਾ ਦਸ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਉਸ ਘੜੀ ਦੇ ਬਾਅਦ ਇਕ ਛਿੰਨ ਵੀ ਮੈਂ ਕਦੇ ਦੁੱਖ ਨਹੀਂ ਤੱਕਿਆ, ਉਹ ਕੋਨੇ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹਾ ਸਿੱਖ ਮੈਂ ਹੀ ਹਾਂ, ਤੇਰਾ ਨੌਕਰ, ਤੇਰਾ ਕੂਕਰ, ਤੇਰਾ ਭਿਖਾਰੀ; ਪਰ ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਤੇਰਾ ਮਿੱਤਰ ਵੀ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ, ਕਿਉਂ?

੧੦-੧੦-੭੦ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤੂੰ ਇੱਕ ਛਿੰਨ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਵੱਖ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਸਵੇਰੇ, ਸ਼ਾਮ, ਦੁਪਹਿਰ, ਰਾਤੀਂ ਅੱਠੇ ਪਹਿਰ ਦਿੱਲੀ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ, ਬੰਬਈ ਕੰਮ-ਕਾਰ ਵਿੱਚ, ਪੈਰਿਸ (Paris Finance) ਜਿੱਥੇ ਸਤਿਸੰਗਤ ਬਿਲਕੁੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਵੈਲੂਰ, ਮਦਰਾਸ ਵਿੱਚ, ਤਪੋਵਨ ਕੁਸ਼ਟ ਰੋਗੀਆਂ

ਦੇ ਆਸ਼ਰਮ ਵਿੱਚ, ਤੂੰ ਐਸਾ ਮੇਰਾ ਸਾਥ ਦਿੱਤਾ; ਸਗੋਂ Permanently ਮੈਨੂੰ ਦੋ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਸਾਥ (ਇੱਕ ਸਿੱਖ ਬੱਚੀ ਦਾ ਦਸ ਸਾਲ ਤੋਂ ਤੇ ਇੱਕ ਮਦਰਾਸੀ ਬੱਚੀ ਦਾ ਚਾਰ ਸਾਲ ਤੋਂ) ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਤੋਂ ਤਾਂ ਤੂੰ ਤ੍ਰੁੱਠ ਕੇ ਕਈ ਬੱਚੇ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ, ਜਵਾਨ ਇਕ ਮਨ ਇਕ ਚਿੱਤ ਹੋ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬਖ਼ਸ਼ੇ। ਇਕ ਮਰਾਠੀ ਬੱਚੀ ਬਖ਼ਸ਼ੀ। ਇਕ ਯੂ.ਪੀ. ਦਾ ਬੇਟਾ ਬਖ਼ਸ਼ਿਆ। ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਰੱਜ ਰੱਜ ਕੇ ਗੁਣ ਗਾਏ।

ਤੂੰ ਆਪ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ, ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸਮਝਾਇਆ। ਮੇਰੀ ਨੌਕਰੀ ਛਡਵਾ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਕੰਮ ਲਾਇਆ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮ ਜਪਣ ਲਈ ਤੇ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ, ਤਪੋਵਨ ਮਹਾਂਰਾਸ਼ਟਰ ਵਿੱਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਜਿੱਥੇ ਕੁਸ਼ਟ ਰੋਗੀਆਂ ਨਾਲ ਉਹੀ ਪਿਆਰ ਵੰਡਾਂ ਜਿਹੜਾ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇੰਞ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਮੈਨੂੰ ਤੂੰ ਸੀਗਾਰਿਆ ਹੈ, ਰੂਪ ਰੰਗ ਬਖ਼ਸ਼ਿਆ ਹੈ ਤੇ ਕਿਰਪਾ ਦੇ ਸਦਕੇ ਸੋਹਣੇ ਸੋਹਣੇ ਕੱਪੜੇ ਤੇ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਬਖ਼ਸ਼ ਕੇ ਮੇਰੇ ਲਈ ਤਿਆਰੀ ਕਰਵਾ ਰਿਹਾ ਹੈਂ, ਤਾਂ ਜੋ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਵੀਰਾਂ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ, ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਜਾ ਮਿਲਾਂ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਕੇ। ਬੱਸ, ਮੇਰੀ ਇਹੋ ਰੀਝ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਹੁਣ ਆਪਣਾ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਤੋੜ ਤਕ ਆਪਣਾ ਹੀ ਬਣਾਈ ਰੱਖੀਂ ! ਤੂੰ ਬੇਸ਼ੱਕ ਮਿੱਤਰ ਬਣਾਵੇਂ ਪਰ ਮੈਂ ਤਾਂ ਨੌਕਰ ਹੀ ਰਹਾਂਗਾ। ਪੁੱਤਰ ਬਣਨ ਦਾ ਚਾਹਵਾਨ ਹਾਂ ਕੇਵਲ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣ ਲਈ। ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣ ਤਕ ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰ ਇੱਕ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋ ਜਾਵਾਂ।

ਉਹ War ਹੋ—ਗ਼ਰੀਬੀ, ਅਨਿਆਇ, ਕੁਸ਼ਟ ਰੋਗ ਤੇ ਹੋਰ ਅੰਧਿਆਰੇ ਵਿਰੁੱਧ। ਕਿਰਪਾ ਕਰ ਮੈਂ ਕਦੇ ਨਾ ਡਰਾਂ, ਕਦੇ ਨਾ ਟਰਾਂ ਤੇ ਕਦੇ ਨਾ ਪਿੱਛੇ ਹਟਾਂ।

ਮਹਾਂਰਾਸ਼ਟਰਾ ਦੇ ਇਕ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਡਾਕਟਰ ਪਟਵਰਧਨ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਦੋ duties ਲਾਈਆਂ ਹਨ। ਕੋਈ ਭੁੱਖਾ ਨੰਗਾ ਮਨੁੱਖ ਪਗੜੀ ਦਾੜ੍ਹੀ ਵਾਲੇ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮੋਢੇ 'ਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖ ਕੇ ਕਹਿ ਸਕੇ ਕਿ ਪਿਆਰਿਆ ਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਂ ਮੇਰੀ ਭੁੱਖ ਦੂਰ ਕਰ, ਇਹ ਤੇਰਾ ਫ਼ਰਜ਼ ਹੈ ਤੇ ਦੂਜਾ ਕੋਈ ਅਨਿਆਇ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕੋਈ ਅਬਲਾ ਜ਼ੁਲਮ ਦੀ ਮਾਰੀ ਹੋਈ ਕਿਸੇ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦਾਅਵੇ ਨਾਲ ਕਹਿ ਸਕੇ—ਵੀਰ ਜੀ, ਆਓ, ਮੇਰੀ ਮਦਦ ਕਰੋ।

ਸੱਚੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਸਿੱਖ ਮੈਨੂੰ ਬਣਾ ਦਿਉ। ਕੋਈ ਭੁੱਖਾ ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਭੁੱਖ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਰੱਖ ਸਕੇ ਤੇ ਕੋਈ ਮਜ਼ਲੂਮ ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਕ ਰੱਖ ਸਕੇ। ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ ਜੀਵਾਂ ਦੂਜਿਆਂ ਲਈ ਜੀਵਾਂ ਤੇਰੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ —ਤੇ ਮਰਾਂ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਗਲਵੱਕੜੀ ਪਾ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਜਾਵਾਂ ਸੱਚ ਲਈ, ਦੁੱਖ ਤੇ ਗ਼ਰੀਬੀ ਵਿਰੁੱਧ ਲੜਾਈ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ।

ਇਕ ਹੋਰ ਲੜਾਈ ਹੈ ਹਉਮੈਂ ਵਿਰੁੱਧ, "ਮੈਂ" ਤੇ "ਮੇਰੀ" ਵਿਰੁੱਧ। ਮੈਂ ਕੁੱਤੇ ਦੀ ਪੂਛ ਵਾਂਗ ਅਜੇ ਤਕ ਸਿੱਧਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਕਿਰਪਾ ਕਰ— ਹੁਣ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਦਸਵਾਂ Birthday ਹੈ। ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਪਿਤਾ ਮਾਤਾ ਹੈਂ, ਬੰਧਪ ਹੈਂ, ਸਭ ਕੁਝ ਹੈਂ। ਜੋ ਚਾਹੇ ਮੰਗ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਤੂੰ ਆਪ ਕਿਹਾ ਸੀ,

'ਜਿਤੜੇ ਫਲ ਮਨਿ ਬਾਛੀਅਹਿ ਤਿਤੜੇ ਸਤਿਗੁਰ ਪਾਸਿ॥ (ਅੰਗ ੫੨)

ਹੁਣ ਕਿਰਪਾ ਕਰ ਦਾਨ ਦੇਹ।

— — — — —

ਮੈਂ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕਰ ਹੀ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਡਾਕਟਰ ਪਟਵਰਧਨ, ੮੯ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਤੇ ਕੋਹੜਿਆਂ ਦੇ ਸੇਵਾਦਾਰ, ਆਣ ਬੈਠੇ ਹਨ ਕੋਲ । ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਭੁੱਲ ਗਏ ਹਾਂ। ਦੁਨਿਆਵੀ ਮੰਗਾਂ ਮੰਗ ਕੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਖ਼ਰਾਬ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨੀ—ਆਪ ਕੇ ਦਸ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਖੜ੍ਹੇ ਹੈਂ, ਕੁਰਬਾਨੀ ਸਿਖਾਨੇ ਕੇ ਲੀਏ। ਹਮ ਮੂਰਖੋਂ ਕੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਤੇ ਹੈਂ ਹਮਕੋ ਬੱਚਾ ਦੇ ਦੋ, ਵੁਹ ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ ਅਰੇ ਮੈਂ ਨੇ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਚਾਰ ਬੱਚੋਂ ਕੋ ਨੀਹੋਂ ਮੇਂ ਔਰ ਚਮਕੌਰ ਕੇ ਮੈਦਾਨ ਮੇਂ ਕੁਰਬਾਨ ਕੀਆ ਔਰ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਸੇ ਬੱਚੇ ਮਾਂਗਤਾ ਹੈਂ? ਫਿਰ ਕੋਈ ਕਹਿਤਾ ਹੈ ਹਮਾਰੇ ਕੋ ਪੈਸਾ ਚਾਹੀਏ ਔਰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ ਅਰੇ ਹਮ ਦਸ ਕੇ ਦਸ ਗੁਰੂਆਂ ਕਾ ਜੀਵਨ ਦੇਖਨੇ ਕੇ ਬਾਅਦ ਤੁਮੇਂ ਪੈਸੇ ਕੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ, ਹਮ ਪੈਸੋਂ ਕਾ ਵਿਉਪਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਤੇ, ਹਮ ਤੋ ਸੱਚ ਕੇ ਲੀਏ ਕੁਰਬਾਨੀ ਔਰ ਅਨਿਆਇ ਕੇ ਵਿਰੁੱਧ ਲੜਾਈ ਕਾ ਦਾਨ ਦੇਤੇਂ ਹੈਂ।

ਹਾਂ, ਹਮ ਸੇ ਕੁਛ ਲੇਨਾ ਹੈ ਤੋ ਵੁਹ ਹੈ ਸ਼ਹੀਦੀ—ਸ਼ਹੀਦੀ ਦੇ ਸਕਤੇ ਹੋ, ਤਿਆਰ ਹੈਂ ?

— — — — —

ਕਿਆ ਕਮਾਲ ਹੈ ਐਨ ਉਸ ਵੇਲੇ ਜਦ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਠੂਠਾ ਲੈ ਕੇ ਭਿਖਿਆ ਮੰਗਣ ਲੱਗਾ ਸੀ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਆਣ ਦੱਸਿਆ ਕੀ ਮੰਗਣਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਕਿਰਪਾ ਕਰ ਮੇਰੇ ਠੂਠੇ ਵਿੱਚ ਪੰਜ ਦਾਤਾਂ ਪਾ ਦੇ। ਨਾਂਹ ਬਿਲਕੁੱਲ ਨਾ ਕਰੀਂ, ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਟੁੱਟ ਜਾਏਗਾ ਅੱਜ ਹੀ ਸਵੇਰੇ ਪੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਸਾਂ।—

-ਆਪੇ ਲਾਇਓਿ ਅਪਨਾ ਪਿਆਰੁ ॥

-ਨਾਨਕ ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਾਈ ਪ੍ਰਭਿ ਆਪੇ ॥

-ਜਿਸ ਪ੍ਰੀਤ ਲਾਈ ਸੋ ਜਾਣਦਾ ਹਮਰੇ ਮਨ ਚਿਤ ਹਰਿ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ॥

ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਪਿਤਾ ਸਮਰਥ ਪਿਤਾ ਹੋਵੇਂ, ਦਸ ਸਾਲ ਹੱਥ ਦੇ ਕੇ ਰੱਖ ਕੇ ਮੇਰੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇਂ। ਮੇਰਾ ਦਸਵਾਂ ਜਨਮ ਦਿਨ ਹੋਵੇ ਤੇ ਤੂੰ ਦਇਆਲ ਕਿਰਪਾਲ ਹੋਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ—"ਨਾਂਹ" ਤੇ ਤੂੰ ਕਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਲੈ ਠੂਠਾ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ ਭਰ ਦੇ ਦਾਨ ਨਾਲ—

੧. ਮੈਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਨਾ ਵਿਛੋੜੀਂ। ਜਦ ਸਾਰੇ ਦੁੱਖ ਤੈਂ ਕੱਟ ਦਿੱਤੇ ਸਨ, ਇਕ ਵੱਡਾ ਦੁੱਖ ਦਿਖਾਇਆ ਵੀ ਸੀ—'ਹਰਿ ਕੇ ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਦੁਖ, ਬਿਨ ਨਾਵੈ ਮਰ ਜਾਣ ਦਾ ਦੁੱਖ, ਬਾਣੀ ਬਿਨਾਂ ਪੱਕੇ ਰੋਗੀ ਬਣਨ ਦਾ ਦੁੱਖ, ਵਿਸਰਨ ਦਾ ਦੁੱਖ।' ਤੂੰ ਕਦੇ ਨਾ ਵਿਸਰੀਂ ਨਾ ਵਿਸਾਰੀਂ। ਮੇਰੇ ਗੁਨਾਹਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ। ਅਜੇ ਵੀ ਅਕ੍ਰਿਤਘਣਤਾ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹਾਂ ਪਰ ਜਿਉਂ ਜਾਣਦਾ ਹੈਂ ਰੱਖ ਲਵੀਂ। ਦਿਨ ਰਾਤ, ਅੱਠੇ ਪਹਿਰ ਊਠਤ ਬੈਠਤ ਸਾਥ ਦੇਵੀਂ।

੨. ਇਹ ਯਾਦ ਰਹੇ ਕਿ ਸਭ ਕੁਝ ਤੂੰ ਹੀ ਤੂੰ ਹੈਂ ਮੈਂ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਯਾਦ ਰਹੇ ਕਿ ਹਮਰੇ ਵੱਸ ਕਿਛ ਨਹੀਂ। ਕਦੇ ਵੀ ਇਹ ਰਾਤ ਨਾ ਭੁੱਲੇ, ਕਦੇ ਤੇਰੇ ਪਿਆਰ ਦੇ ਮਾਣ ਵਿੱਚ ਤੈਨੂੰ Taken for Granted ਨਾ ਸਮਝ ਬੈਠਾਂ। ਇਹ ਜਾਣਦਾ ਰਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਕਦੇ ਵੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਬੱਸ ਤੇਰੀ ਸਮਰੱਥ ਕਹਾਣੀ ਵਿੱਚ ਇਕ ਲਾਚਾਰ ਭਿਖਾਰੀ ਬਣਿਆ ਰਹਾਂ।

੩. ਇਹ ਚੇਤਾ ਰਹੇ ਕਿ ਮੇਰਾ ਕਦੇ ਵੀ ਕੋਈ ਹੱਠ ਨਹੀਂ। ਕੇਵਲ ਤੇਰੀ grace ਹੀ grace ਹੈ। ਤੇਰੀ ਕਿਰਪਾ ਹੀ ਕਿਰਪਾ ਮੇਰੀ ਇਕੋ ਉਮੀਦ ਰਹੇ। ਕਦੇ ਇਹ ਨਾ ਸਮਝ ਬੈਠਾਂ ਕਿ ਹੁਣ ਤੇਰੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਕੇ ਭਰੋਸੇ ਮੇਰੇ ਕੁਝ Rights ਬਣ ਗਏ ਹਨ। ਮੇਰਾ ਇਕੋ ਇਕ Right ਰਹਿਣ ਦੇਵੀਂ।

ਉਹ ਵੀ ਤੇ ਆਪ Sanction ਕਰੇਂਗਾ ਤਾਂ ਹੀ ਰਹਾਂਗਾ—

ਉਹ ਹੈ, "ਬੇਖ਼ਰੀਦ ਗ਼ੁਲਾਮ" ਬਣੇ ਰਹਿਣ ਦਾ, ਇਸ ਗ਼ੁਲਾਮੀ ਵਿੱਚ ਮੇਰੇ ਲਈ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਹੈ।

ਇਸ ਲਾਚਾਰੀ ਵਿੱਚੋਂ ਇਹ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ੀਂ ਕਿ ਸਭ ਲਈ ਤੇਰੀ ਮਿਹਰ ਮੰਗਾਂ। ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਨੁਕਸ ਨਾ ਕੱਢਾਂ। ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸਮਝਾਂ ਕਿ ਜਦ ਸਭ ਕੁਝ ਵੀ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਹਨ, ਕਿਸੇ ਦੇ ਕੁਛ ਹੱਥ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ, ਕਦੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਭੈੜਾ ਨਾ ਆਖਾਂ। ਸਭ ਲਈ ਤੇਰੀ ਮਿਹਰ ਮੰਗਾਂ ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਨੀਵਾਂ ਸਮਝਾਂ।

੪. ਕੁਸ਼ਟ ਰੋਗ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਤੇ ਕੁਸ਼ਟ ਰੋਗੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਛਿੰਨ-ਛਿੰਨ ਲਗਾ ਦੇਵਾਂ ਤੈਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਵਸਾ ਕੇ। ਕਿਰਪਾ ਕਰ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਰਗੇ ਇਨਸਾਨ ਲਈ ਤੇਰੀ ਮਿਹਰ ਦਾ ਸਦਕਾ ਮੁੜ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਦਾ ਹੱਕ ਜਮਾ ਦੇਵਾਂ। ਮੇਰਾ ਖਾਣਾ, ਪੀਣਾ, ਸੌਣਾ, ਹੱਸਣਾ, ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਿੱਚ ਤੇ ਕੁਸ਼ਟ ਰੋਗੀ ਤੇ ਹੋਰ ਦੁਖੀ ਜਨਤਾ ਲਈ ਹੋਵੇ। ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਤੇਰੀ ਮਿਹਰ ਦੀ ਰਹਿਮਤ ਤੇ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਤੇਰੀ ਕਿਰਪਾ ਦਾ ਸਬੂਤ ਮੇਰੇ ਕੁਸ਼ਟ ਰੋਗੀ ਵੀਰ, ਭੈਣ, ਬੱਚੇ ਜਾਂ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੀ ਭਲਾਈ ਦੀ ਤੜਪ ਹੋਵੇ। ਆਪਣੇ ਅਖੀਰੀ ਸਵਾਸ ਤਕ ਇਹ ਤੜਪ ਰਹੇ।

੫. ਜਿਹੜੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਦਾਤ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਹੈ ਉਹ ਹੈ ਸ਼ਹੀਦੀ। ਸਭ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ, ਗ਼ੈਰ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪਤਾ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਚਾਅ ਵੀ ਤੂੰ ਹੀ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤੇ ਹੁਣ ਅੱਜ ਭਰਦੇ ਝੋਲੀਆਂ। ਮੇਰੇ ਦਸਵੇਂ Birthday ਦਾ Present ਸ਼ਹੀਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ ਦੇ। ਕੇਵਲ ਜ਼ੁਲਮ ਵਿਰੁੱਧ ਲੜਦਿਆਂ ਤੇ ਸੱਚ ਦੀ ਓਟ ਲੈ ਕੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਵਾਂ। ਮੇਰੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੇ ਜਿਸਮ ਇਕ-ਇਕ ਅੰਗ ਇਸ ਆਸ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਵਿੱਚ ਗੁਜ਼ਰੇ।

ਜਿਤਨੀ ਦੇਰ ਜੀਵਾਂ ਸੇਵਾ ਸਿਮਰਨ, ਨਾਮ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਤੇਰੇ ਪੈਰਾਂ ਦਾ ਸਦਕਾ ਇਹੋ ਪੈਗ਼ਾਮ ਦਿੰਦਾ ਜਾਵਾਂ। ਇਕ ਅਨੋਖੀ ਭੀਖ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ ਉਹ ਬੱਚੇ ਉਹ ਸਾਥੀ, ਉਹ ਭੈਣਾਂ, ਭਰਾ, ਉਹ ਯਾਰ, ਦੋਸਤ ਜਿਹੜੇ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਜਵਾਨ ਬੱਚੇ— ਸਿੱਖ, ਹਿੰਦੂ, ਮਰਾਠੀ, ਮਦਰਾਸੀ, ਸਿੰਧੀ, ਪੰਜਾਬੀ, ਬੁੱਢੇ, ਜਵਾਨ, ਸਭ, ਸਭ, ਸਭ, ਸਭ ਲੋਕਾਂ 'ਤੇ ਇਹ ਕਿਰਪਾ ਕਰੀਂ ਕਿ ਜੋ ਕੁਝ ਮੈਨੂੰ

ਦੇਵੇਂ ਐਨ ਉਹੀ ਕੁਝ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਵੀਂ। ਐਸੀ ਰਹਿਮਤ ਕਰ ਦੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਇਕ ਜੱਥਾ ਬਣ ਜਾਈਏ। (Band of Workers) ਸਿਪਾਹੀ ਬਣ ਜਾਈਏ।। ਉਸ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਲੜਨ ਲਈ ਜਿਹੜੀ ਤੂੰ ਆਪ ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਅਨਿਆਇ, ਭੁੱਖ, ਗ਼ਰੀਬੀ ਤੇ ਬਿਮਾਰੀ ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਕੁਸ਼ਟ ਰੋਗ ਵਿਰੁੱਧ ਕਰਾਵੇਂ। ਸਾਡੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ Battle Cry ਹੋਵੇ 'ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ'—ਤੇ ਸਾਡਾ ਅਗਾਂਹ-ਵਧੂ ਨਾਅਰਾ ਹੋਵੇ, ਇਹ ਅਰਦਾਸ:-

ਦੇਹ ਸਿਵਾ ਬਰੁ ਮੋਹਿ ਇਹੈ ਸੁਭ ਕਰਮਨ ਤੇ ਕਬਹੂੰ ਨ ਟਰੋਂ।
ਨ ਡਰੋ ਅਰਿ ਸੋ ਜਬ ਜਾਇ ਲਰੋ ਨਿਸਚੈ ਕਰਿ ਅਪੁਨੀ ਜੀਤ ਕਰੋਂ।
ਅਰੁ ਸਿਖਹੋਂ ਆਪਨੇ ਹੀ ਮਨ ਕੋ ਇਹ ਲਾਲਚ ਹਉ ਗੁਨ ਤਉ ਉਚਰੋਂ।
ਜਬ ਆਵ ਕੀ ਅਉਧ ਨਿਦਾਨ ਬਨੈ ਅਤਿ ਹੀ ਰਨ ਮੈ ਤਬ ਜੂਝ ਮਰੋਂ॥

੨੩੩

ਇਹੋ ਵਾਕ ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਮੇਰੇ ਤਨ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਵੀ ਹੋ ਜਾਣ, ਫਾਂਸੀ 'ਤੇ ਵੀ ਚੜ੍ਹ ਜਾਵਾਂ, ਕੋਹੜ ਦਾ ਮਰੀਜ਼ ਵੀ ਹੋ ਜਾਵਾਂ, ਦੁੱਖਾਂ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਦਾ ਪਹਾੜ ਵੀ ਮੇਰੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਮੇਰਾ ਪਿਆਰ ਕਦੇ ਨਾ ਟੁੱਟੇ। ਮੈਨੂੰ ਡਰ ਉਤਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਨਹੀਂ, ਡਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾ ਟੁੱਟ ਜਾਏ; ਕਿਉਂਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਦੁਖ ਪ੍ਰੇਮ ਟੁੱਟਣ ਦਾ ਹੀ ਹੈ। ਜੋ ਕੁਝ ਮੰਗਣਾ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਹਾਂ ਉਹ ਆਪੇ ਬਖ਼ਸ਼ ਦੇਵੀਂ। ਆਪ ਤੂੰ ਹੀ ਤੂੰ ਤਾਂ ਹੈਂ। ਮੈਂ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ; ਤੂੰ ਸਮਰੱਥ ਹੈਂ, ਜੇ ਤੂੰ ਆਪ ਪ੍ਰੇਮ ਨਹੀਂ ਤੋੜੇਂਗਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕੰਗਾਲ ਤਾਂ ਤੋੜ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਪਰ ਲਾਜ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਤੂੰ ਹੈਂ, ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹਾਂ ਹੁਣ ਨਿਭਾ ਲਵੀਂ।

ਹਮਰੋ ਸਹਾਉ ਸਦਾ ਸਦ ਭੂਲਨ...

(ਅੰਗ ੮੨੮)

ਅੱਜ ਆਪਣੀ ਜਲਾਲਤ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਇਆ ਸਾਂ, ਸ਼ਰਮ ਨਾਲ ਕਬੂਲਣ ਲਈ ਕਿ ਤੂੰ ਇਤਨਾ ਵੱਡਾ ਕਿਰਪਾਲੂ ਤੇ ਦਇਆਲੂ ਹੈਂ, ਮੈਂ ਉਤਨਾ ਹੀ ਵੱਡਾ ਗੁਨਾਹਗਾਰ ਹਾਂ। ਇਹ ਤਾਂ ਅੱਗੇ ਵੀ ਮੰਨਦੇ ਸਾਂ, ਪਰ ਸੋਚਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਸਾਂ ਕਿ, ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਣ ਤੇਰੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਖਿੱਚ ਹੈ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਗ਼ਲਤੀਆਂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਰੁਕ ਜਾਵਾਂਗਾ ਤੇ ਜਦ ਤਕ ਤੇਰੀ ਨਜ਼ਰ ਮੇਰੇ ਉੱਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਬਚਿਆ ਵੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਇਸ ਨਖਰੇ ਵਿੱਚ ਤੇ ਨਾ ਚਾਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਇਸ ਮਾਣ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹੁਣ ਮੈਂ ਗ਼ਲਤੀਆਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਮੈਂ ਇਹ ਵੀ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਸੁਭਾਅ ਜਾਣ-ਬੁਝ ਕੇ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਹੈ ਹੀ ਗ਼ਲਤੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

ਕਿਵੇਂ ਮੈਂ ਕੱਖਾਂ ਤੋਂ ਹੌਲਾ ਹਾਂ, ਕਿਵੇਂ ਗ਼ਲਤੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਕਿਵੇਂ ਆਪਣਾ ਆਪ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਬਚਾ ਸਕਦਾ, ਕਿਵੇਂ ਬੇਸਹਾਰਾ ਤੇ ਲਾਚਾਰ ਹਾਂ, ਇਹ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਹੇਠਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ।

੧. ਕਈ ਵਾਰੀ ਕਰੋਧ ਕਰ ਬੈਠਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਰੋ ਰੋ ਕੇ ਚੀਕਾਂ ਮਾਰ ਕੇ ਮਾਫ਼ੀ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ ਤੇਰੇ ਕੋਲੋਂ, ਮੁੜ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਰੋਧ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਬਾਅਦ Normal ਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਤੋਬਾ-ਤੋਬਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅੱਗੋਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗਾ। ਕਰੋਧ 'ਤੇ ਖ਼ਿਆਲ ਵੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਤਨੀ ਖੁਆਰੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇ, ਸਹਿਜ ਗਵਾ ਦਿੱਤਾ, ਮਨ ਅਸ਼ਾਂਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਹੁਣ ਤੇ ਖ਼ਿਆਲ ਰੱਖਾਂਗਾ, ਪਰ ਕੁਝ ਦਿਨ ਹੀ ਲੰਘਦੇ ਹਨ ਤੇ ਫਿਰ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰੋਧ ਕਰ ਬੈਠਦਾ ਹਾਂ, ਦੁੱਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਚੀਕਾਂ ਮਾਰਦਾ ਹਾਂ—ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋਸ਼ ਕਿਸੇ ਦਾ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਮੈ ਕੀਆ ਸੋ ਮੈ ਪਾਇਆ। ਪਰ ਸਾਹਿਬਾ! ਮੇਰੇ ਅਖ਼ਤਿਆਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ। ਆਪੇ ਬਖ਼ਸ਼ ਲੈ।

੨. ਤੇਰਾ ਸਬਕ 'ਭਾਉ ਭਗਤਿ ਕਰਿ ਨੀਚੁ ਸਦਾਇ॥', ਕਲੇਜੇ ਨਾਲ ਲਾ ਕੇ ਰੱਖਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਘੜੀ-ਘੜੀ ਸੁਖਸ਼ਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਕੜ ਆਣ ਸਿਰ ਕੱਢਦੀ ਹੈ ਤੇ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਣ ਦਿੰਦੀ। ਜਦ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਅਸ਼ਾਂਤ ਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਵਜ੍ਹਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦੀ; ਤਾਂ ਨਾਲੇ ਲਿਲ੍ਹਕਾਂ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ, ਨਾਲੇ ਖੋਜ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰਾ ਮਨ ਕਿਉਂ ਬੇਚੈਨ ਹੈ। ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨੀ ਮਗਰੋਂ ਖ਼ਿਆਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ—

(ੳ) ਚੰਗੇ ਰਸਤੇ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਸਤਿਸੰਗੀ ਵੀਰਾਂ, ਭੈਣਾਂ, ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਇਤਨੀ ਸਖ਼ਤੀ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਆਉਂਦਾ ਹਾਂ ਜਿਤਨੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਵਰਤਦਾ। ਇਤਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੁਕਸ ਕੱਢਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਮੇਰੇ ਵਿੱਚ ਬੇਅੰਤ ਹਨ।

(ਅ) ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਂਦਾ ਸਮਝਾਂਦਾ ਆਪ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜ਼ਬਾਨ ਮਿੱਠੀ ਹੋਵੇ, ਮਨ ਵਿੱਚ ਸਹਿਜ ਹੋਵੇ, ਨਿਮਰਤਾ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਸਭ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਆਵਾਂ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ Judge ਨਾ ਕਰਾਂ ਸਗੋਂ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਇਸ਼ਾਰੇ ਮਾਤਰ ਕਹਵਾਂ, ਪਿਆਰਿਓ! ਇੰਵ ਠੀਕ ਹੈ।

ਕਈ ਦਿਨ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਹੁਣ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਵਿਛੜਿਆ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਅੱਥਰੂਆਂ ਨਾਲ ਸ਼ਬਦ ਬੋਲਦਾ ਹਾਂ, ਤੈਨੂੰ ਅਵਾਜ਼ ਮਾਰਦਾ ਹਾਂ, ਤੂੰ ਨਹੀਂ ਬੋਲਦਾ। ਘੜੀ ਮੁੜੀ ਬੁਲਾਂਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਅੰਦਰਲੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਤੇ ਆਪਣੀ ਆਕੜ ਦਾ ਜ਼ਖ਼ਮ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਹੈ।

ਬੱਸ, ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੰਜੀਦਾ ਤੇ ਲਾਚਾਰ ਮਨ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਬਾਕੀ ਦਾ ਹਾਲ ਕੇਵਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ।

ਮੇਰੀ ਲਾਚਾਰੀ

ਤੂੰ ਹਰਿ ਤੇਰਾ ਸਭੁ ਕੋ ਸਭਿ ਤੁਧੁ ਉਪਾਏ ਰਾਮ ਰਾਜੇ ॥
ਕਿਛੁ ਹਾਥਿ ਕਿਸੈ ਦੈ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਸਭਿ ਚਲਹਿ ਚਲਾਏ ॥
ਜਿਨ੍ ਤੂੰ ਮੇਲਹਿ ਪਿਆਰੇ ਸੇ ਤੁਧੁ ਮਿਲਹਿ ਜੋ ਹਰਿ ਮਨਿ ਭਾਏ॥
ਜਨ ਨਾਨਕ ਸਤਿਗੁਰੁ ਭੇਟਿਆ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਤਰਾਏ॥

(ਅੰਗ ੪੫੦)

ਮੇਰੀ ਹੀਣਤਾ

ਜਿਉ ਭਾਵੈ ਤਿਉ ਰਾਖਿ ਲੈ ਹਮ ਸਰਣਿ ਪ੍ਰਭ ਆਏ ਰਾਮ ਰਾਜੇ॥
ਹਮ ਭੂਲਿ ਵਿਗਾੜਹ ਦਿਨਸੁ ਰਾਤਿ ਹਰਿ ਲਾਜ ਰਖਾਏ॥
ਹਮ ਬਾਰਿਕ ਤੂੰ ਗੁਰੁ ਪਿਤਾ ਹੈ ਦੇ ਮਤਿ ਸਮਝਾਏ॥
ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਦਾਸੁ ਹਰਿ ਕਾਂਢਿਆ ਹਰਿ ਪੈਜ ਰਖਾਏ॥

(ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ) (ਅੰਗ ੪੫੦)

ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਕੋਈ ਲਫ਼ਜ਼ ਨਹੀਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਸ਼ਰਮ ਨੂੰ ਕੱਜ ਸਕਾਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਲਫ਼ਜ਼ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਗਿਰਾਵਟ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਰਸਾ ਜਾਂਦਾ। ਬੱਸ ਤਰਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਿਆਰੇ ਪਿਆਰੇ ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਤੂੰ ਹਲਾਸ਼ੇਰੀ ਦੇ ਕੇ ਚਾਅ ਬਣਾਇਆ ਉੱਥੇ ਅਪੜਣ ਦਾ, ਉੱਥੇ ਜਿੱਥੇ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਚੜ੍ਹ ਗਏ ਸਨ।

ਅਬ ਤਉ ਜਾਇ ਚਢੇ ਸਿੰਘਾਸਨਿ ਮਿਲੇ ਹੈ ਸਾਰਿੰਗਪਾਨੀ॥
ਰਾਮ ਕਬੀਰਾ ਏਕ ਭਏ ਹੈ ਕੋਇ ਨ ਸਕੈ ਪਛਾਨੀ॥

(ਰਾਮਕਲੀ ਕਬੀਰ ਜੀਓ, ਅੰਗ ੯੬੯)

ਹੁਣ ਤਾਂ ਬਹਿ ਗਿਆ ਹਾਂ ਉਸ ਕੁੱਤੇ ਵਾਂਗ ਜਿਸਨੂੰ ਮਾਲਕ ਦੇ ਘਰ ਦੇ, ਸੁੱਚੇ ਚੌਂਕੇ ਵਿੱਚ ਪਏ ਸਾਮਾਨ ਵਿੱਚ ਮੂੰਹ ਮਾਰਨ ਕਰਕੇ ਮਾਰਿਆ ਕੁੱਟਿਆ ਹੋਵੇ ਤੇ ਉਹ ਨਿੰਮੋਝੂਣਾ ਹੋ ਕੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਬਹਿ ਜਾਵੇ। ਲੇਕਿਨ ਮੇਰੀਆਂ ਸ਼ਰਮ ਨਾਲ ਅੱਖਾਂ ਅਜੇ ਵੀ ਤੱਕਦੀਆਂ ਤੇਰੇ ਵੱਲ ਹੀ ਹਨ, ਮਤੇ ਤੂੰ ਤਰਸ ਕਰ ਦੇਵੇਂ ਤੇ ਦਿਲਾਸਾ ਦੇ ਦੇਵੇਂ। ਇਹ ਤਾਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿਲਾਸਾ ਦੇਵੇਂਗਾ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਹਾਂ, ਇਕ ਗੱਲ ਬੇਅੰਤ ਹੀਣਤਾ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ 'ਸਾਹਿਬਾ! ਗ਼ਲਤੀ ਕਰਨ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਜੇ ਕੰਨ ਖਿੱਚ ਦੇਵੇਂ ਜਾਂ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰ ਦੇਵੇਂ ਤਾਂ ਇਸ ਹਾਲਤ 'ਤੇ ਨਾ ਪਹੁੰਚਾ ਕਿ ਗ਼ਲਤੀ ਕਰਦਾ ਰਹਵਾਂ, ਪਤਾ ਹੀ ਨਾ ਲੱਗੇ।'

ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਅਹੰਕਾਰ ਮੇਰੇ ਐਸੇ ਗੂੜ੍ਹੇ ਸਾਥੀ ਹਨ ਕਿ ਮਗਰੋਂ ਨਹੀਂ ਲਹਿੰਦੇ, ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਥ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣਾ ਦੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਮਹਾਰਾਜ ਆਪ ਡੱਲੇ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਿਆਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ (ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ, ਕਲਗੀਧਰ ਚਮਤਕਾਰ) ।

"ਲੋਭ ਰਹੇਗਾ, ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜਨ ਦਾ। ਕਾਮਨਾ ਰਹੇਗੀ ਹਰ ਵੇਲੇ ਸਾਈਂ ਨਾਲ ਅੰਤਰ-ਆਤਮ ਲੱਗੇ ਰਹਿਣ ਦੀ। ਕ੍ਰੋਧ ਰਹੇਗਾ ਆਪੇ ਨੂੰ ਨੀਚਤਾ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਰੱਖਣ ਦਾ। ਮੋਹ ਰਹੇਗਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ, ਗੁਰਮੁੱਖ ਨਾਲ, ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਨਾਲ, ਜੀਉ ਉਠਿਆਂ ਬੰਦਿਆਂ ਨਾਲ, ਖ਼ਾਲਸੇ ਨਾਲ। ਹੰਕਾਰ ਰਹੇਗਾ ਅਭੈ ਰਹਿਣ ਦੀ ਉਚਿਆਈ ਵਿੱਚ, ਅੰਦਰੋਂ ਜੋਤ ਨਾਲ ਵਿਥ ਨਾ ਪੈਣ ਵਿੱਚ, ਸ਼ਬਦ ਨਾਮ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਵਿੱਚ, ਸਾਵਧਾਨ ਰਹਿਣ ਵਿੱਚ, ਆਪਣੇ ਮਨ ਉੱਤੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਮਾੜਾ ਅਸਰ ਪ੍ਰਭਾਓ ਨਾ ਪੈਣ

ਦੇਣ ਵਿੱਚ"।

ਫਿਰ ਸਾਹਿਬਾ! ਮੈਂ ਜੇ ਆਕੜ ਕਰ ਬੈਠਾ ਹਾਂ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਨੁਕਸ ਕੱਢਣ ਵਿੱਚ, ਅਨਜਾਣੇ ਹੀ ਇਸ ਲੋਭ ਵਿੱਚ ਕਰ ਬੈਠਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਵਰ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਪਰ ਨਾਲ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਪ ਹੀ ਨੀਚ ਹਾਂ। ਹਾਂ, ਮੋਹ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਉਹੀ ਜਿਹੜਾ ਤੂੰ ਆਪ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਆਕੜ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਸਾਹਿਬਾ! ਜਾਣ-ਬੁਝ ਕੇ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਇਹ ਮਗਰੋਂ ਨਹੀਂ ਲਹਿੰਦੀ ।

ਸ਼ਾਇਦ ਤੂੰ ਸਿਖਾਂਦਾ ਹੈਂ ਕਿਤੇ ਕੁਝ ਬਣ ਨਾ ਜਾਵਾਂ, ਕਿਤੇ ਮਤ ਨਾ ਮਾਰੀ ਜਾਏ। ਇਸ ਲਈ ਲਗਾਮ ਖਿੱਚ ਕੇ ਰੱਖਦਾ ਹੈਂ। ਇਸ ਲਈ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿਮਤ ਹੁੰਦਿਆਂ ਵੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈਂ, ਇਸ ਲਈ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਨਰਮੀ ਹੁੰਦਿਆਂ ਵੀ ਸਖ਼ਤੀ ਦਿਖਾਂਦਾ ਹੈਂ, ਇਸ ਲਈ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਮੂਰਤ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਪ੍ਰੇਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਮਤੇ ਸਿੱਖ ਹੀ ਜਾਵਾਂ। ਸ਼ੁਕਰ ਹੈ ਸਾਹਿਬਾ ! ਯਾਦ ਤਾਂ ਕਰਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈਂ ਕਿ ਮੈਂ ਕਦੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਜਾਂ ਹਾਂ, ਜਾਂ ਹੋਵਾਂਗਾ। THEORY ਵਿੱਚ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ, PRACTICE ਵਿੱਚ ਕਰਵਾ, ਇਕ ਤੂੰ-ਤੂੰ-ਤੂੰ-ਤੂੰ-ਤੂੰ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਵੇਂ, ਮੈਂ ਮਿਟ ਜਾਵਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਸਭ ਕੁਝ ਵਿਸਰ ਜਾਵੇ।

ਸਤਿਗੁਰ ਜੇਵਡੁ ਦਾਤਾ ਕੋ ਨਹੀ

ਮੇਰਾ ਜੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਸੱਚੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਦੇ ਚਰਨਾਂ 'ਤੇ ਸੀਸ ਧਰ ਕੇ ਆਪਣਾ ਆਪ ਭੁੱਲ ਕੇ ਆਪਣੇ ਕੋਠੇ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਮਸਤੀ ਵਿੱਚ ਆਵਾਂ ਤੇ ਨੱਚਦਾ ਟੱਪਦਾ ਛਿਲਾਪੀਆਂ ਮਾਰਦਾ, ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ਼ਾਰੇ ਕਰਦਾ, ਵਾਜਾਂ ਮਾਰਦਾ ਤਰਲੇ ਪਾਵਾਂ ਤੇ ਕਹੀ ਜਾਵਾਂ।

ਵੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕੋ,

"ਸਤਿਗੁਰ ਜੇਵਡੁ ਦਾਤਾ ਕੋ ਨਹੀ ਸਭਿ ਸੁਣਿਅਹੁ ਲੋਕ ਸਬਾਇਆ॥"

(ਅੰਗ ੪੬੫)

ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਾ ਸਬਕ ਸਿਖਾਣ ਵਾਲਾ ਸੇਵਾ ਤੇ ਨਿਮਰਤਾ ਦਾ ਪੁੰਜ, ਪਿਆਰ ਤੇ ਲਾਡ ਦਾ ਦਰਿਆ, ਸੁੱਖ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਂ ਦਾ ਸੋਮਾ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਬੀੜ ਅੰਕਤ ਕਰਵਾਉਣ ਵਾਲਾ ਜਦੋਂ ਯਾਦ ਆਵੇ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਲਈ ਤਾਂ "ਪਾਗਲ" ਹੋ ਜਾਣਾ ਕੋਈ ਨਿਆਰੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਕਿਸੇ ਦੂਰ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਦਾ ਮੁੰਡਾ N.D.A.(ਨੈਸ਼ਨਲ ਡੀਫ਼ੈਂਸ ਅਕਾਡਮੀ) ਹੋ ਜਾਏ ਤਾਂ ਤਾਰਾਂ ਖੜਕ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ 'Congratulations' (ਵਧਾਈਆਂ); ਪਰ ਜਦੋਂ ਮਾਲਕ ਨੌਕਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਬਿਠਾ ਲਵੇ, ਨੌਕਰ ਦਾ ਮਨ ਖੇੜੇ ਵਿੱਚ ਕਿਉਂ ਨਾ ਆਵੇ। ਜੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਤਾਂ ਨੌਕਰ ਬਿਮਾਰ ਹੈ। ਇਲਾਜ ਕਰਾਵੇ ਪਰ ਇਲਾਜ ਲਈ ਵੀ ਉਸੇ ਦਰ 'ਤੇ ਜਾਣਾ ਪਵੇਗਾ।

ਪਰ ਦੁਨੀਆਂ ਵਾਲਿਓ! ਮੇਰੀ ਰੀਝ ਤਾਂ ਸੁਣੋ, ਮੇਰਾ ਜੀਅ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਲੈ ਕੇ ਸ਼ਦਾਈਆਂ ਵਾਂਗ "ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਕਰ ਮਨ ਮੋਰ" ਗਾਈ ਜਾਵਾਂ ਤਾਂ ਲੋਕੀਂ ਮੇਰੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਜਾਣ, ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ, ਇਕ ਦੂਜੇ ਵੱਲ ਵੇਖਣ ਤੇ ਵੇਖ ਵੇਖ ਕੇ ਕਹੀ ਜਾਣ "ਵਿਚਾਰੇ ਦਾ ਦਿਮਾਗ ਖ਼ਰਾਬ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ", "ਵਿਚਾਰਾ ਕਿਸੇ ਗ਼ਮ ਵਿੱਚ ਮਸਤ ਹੈ", "ਵਿਚਾਰੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ" ਜਾਂ "ਪਾਖੰਡ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ", "ਕੁਝ ਪੈਸੇ ਮੰਗਦਾ ਹੋਏਗਾ" ਜਾਂ "ਇਸ ਨੂੰ ਤਮੀਜ਼ ਨਹੀਂ", " ਇਸ ਪੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ", ਫੇਰ ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਆਵੇ ਤਾਂ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕਹਿ ਦੇਵਾਂ...

"ਮੇਰੇ ਬਾਬਾ ਮੈ ਬਉਰਾ ਸਭ ਖਲਕ ਸੈਆਨੀ ਮੈ ਬਉਰਾ॥

(ਅੰਗ ੯੫੫)

ਆਪਿ ਨ ਬਉਰਾ ਰਾਮ ਕੀਓ ਬਉਰਾ "ਹਾਂ ਮੈਂ ਪੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ,

ਹਾਂ ਮੈਂ ਪਾਗਲ ਹਾਂ, ਹਾਂ ਮੈਂ ਮੰਗਤਾ ਹਾਂ, ਹਾਂ ਮੈਂ ਗ਼ਮ ਵਿੱਚ ਰੋ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਹਾਂ ਮੈਂ ਪਾਖੰਡ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਹਾਂ ਮੈਂ ਤਮੀਜ਼ ਖੋ ਬੈਠਾ ਹਾਂ ; ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਣ ਮੈਂ ਇਕੋ ਇਕ ਲੱਭ ਲਿਆ ਹੈ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਇਹ ਝੱਲ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ, ਜਿਸ ਬਾਰੇ, ਜਿਸ ਕੋਲ, ਜਿਸ ਅੰਦਰ, ਜਿਸਦੀ ਦਯਾ ਹੇਠਾਂ ਮੈਨੂੰ ਗੱਲਾਂ ਕਰਕੇ ਸੁੱਖ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ। ਪਿਆਰਿਓ! ਉਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਭ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਉ ਉਸਦੇ ਚਰਨ ਪਕੜ ਕੇ ਢੀਠਾਂ ਹਾਰ ਮਗਰ ਪੈ ਜਾਈਏ ਤੇ ਮਨ ਦੀ ਡੂੰਘਾਈ ਵਿੱਚੋਂ ਕਹਿ ਦੇਈਏ। "ਮਾਲਕਾ" ੧੫ ਜੂਨ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੱਤੀਆਂ ਰੇਤਾਂ ਦੀ ਛੂਹ , ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਬਲਦੀਆਂ ਦੇਗਾਂ ਦੀ ਤਕਲੀਫ਼, ਉਨ੍ਹਾਂ ਛਾਲਿਆਂ ਦਾ ਦਰਦ ਸਾਨੂੰ ਬਖ਼ਸ਼ ਦੇਵੀਂ, ਤਾਂ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਤਾਂ ਲੱਗੇ ਸਿੱਖੀ ਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕ਼ੀ ਅਸੀਂ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਖਾਣ ਜੋਗੇ, ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਬਹਿਸਾਂ ਕਰਨ ਜੋਗੇ, ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਨ ਜੋਗੇ, ਦਾੜ੍ਹੀਆਂ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਕਰਨ ਜੋਗੇ ਤੇ ਸਿਗਰਟ ਪੀ ਕੇ ਅਤੇ ਚੋਰੀ-ਯਾਰੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਸਰ ਕਰਕੇ ਹੀ ਕੇਵਲ ਤੇਰੇ ਸਿੱਖ ਅਖਵਾਣ ਜੋਗੇ ਹੀ ਹਾਂ, ਜਾਂ ਕੁਝ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਉਨਸ ਵੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਤਨਾ ਮੂੜ ਹਾਂ ਕਿ ਤੇਰਾ ਸਿੱਖ ਅਖਵਾਣ ਲਈ ਜੁਰਅਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ; ਪਰ ਮੇਰੀ ਰੀਝ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਲੋਕੀਂ ਤੇਰਾ ਸਿੱਖ ਕਹਿਣ, ਪਰ ਤਾਂ ਕਹਿਣ ਜੇ ਮੈਂ ਸੱਚਮੁੱਚ ਤੇਰੀ ਰਹਿਮਤ ਦਾ ਪਾਤਰ ਬਣ ਕੇ ਹੋਵਾਂ ਵੀ। ਸਾਰੀ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਪਿੱਪਲੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਆਈ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਬਗੈਰ ਆਪਣਾ ਆਪ ਜਤਾਏ ਆਪਣਾ ਆਪ ਭੁੱਲ ਜਾਵਾਂ, ਜੋੜਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਾਂ,ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਚਰਨ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖ ਕੇ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੁੱਲੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਸ਼ੁਕਰ ਮਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਹਰ ਵਕਤ ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਕੁਰਬਾਨ ਜਾ ਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਂ ਲਵਾਂ ਗਾਵਾਂ। ਕੀ ਤੂੰ ਸੁਣਦਾ ਹੈਂ? "ਹਾਂ," ਮੈਂ ਆਪ ਹੀ ਉੱਤਰ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਤੂੰ ਮੇਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣੀਆਂ ਹਨ, ਮੇਰੇ ਕਾਜ ਸਵਾਰੇ ਹਨ, ਮੇਰੀਆਂ ਰੀਝਾਂ ਲਾਹੀਆਂ ਹਨ, ਮੇਰੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖਿਆ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਪੰਜਾਂ ਚੋਰਾਂ ਨੂੰ ਤੂੰ ਡਰਾਵੇ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਮੇਰੇ ਹਰ ਵੇਲੇ ਕੋਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈਂ। ਵਾਕਈ ਮੈਂ ਝੱਲਾ ਹਾਂ, ਲਿਖਦਾ ਪਿਆ ਸਾਂ ਕਿ ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਸੁਣਦਾ ਹੈਂ, ਪਰ ਲੱਗ ਪਿਆ ਹਾਂ ਲਿਖਣ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਹੈਂ। ਇਹ ਵੀ ਕੋਈ ਕਹਿਣ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ? ਕੋਲ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ।

੧੯੫੨ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ੨੧-੨੨ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਦਾ ਸਾਂ ਤਾਂ ਤੂੰ ਇੱਕ ਰਹਿਮਤ ਬਖ਼ਸ਼ੀ ਸੀ। Spokesman (ਬੁਲਾਰਾ) ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ੩-੪-੫੨ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਇੱਕ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਲੇਖ ਲਿਖਵਾਇਆ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ

ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੋਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਨਾਂ ਸੀ ('ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀਆਂ ਅਸਲੀਅਤਾਂ' ਪਰ)

ਕਮਾਲ ਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਨਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਵਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਨਾ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਸਿੱਖਣ ਦਾ ਜਾਂ ਸਿੱਖ ਬਣਨ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਸੀ, ਪਰ ਤੂੰ ਜਾਣਦਾ ਸੀ, "ਅਨ ਬੋਲਤ ਮੇਰੀ ਬਿਰਧ ਜਾਨੀ" ਮੇਰੇ ਹੱਥੋਂ ਤੂੰ ਇਹ ਲਿਖਵਾਇਆ—

"Let us take the example of Guru Arjun, who says in Sukhmani Sahib: "APAS KO JO JANE NEECHA SOE GANIE SAB TE UCHA'. I do not mean to condemn justified praise for Sikhism but let us first understand the wide gulf that exists today between SIKHISM and the Sikhs. Let us not feel complacent because we are Sikhs and Sikhism is great. Sikhism is, of course, great but we can become great only if we adhere to Sikhism. If your deeds belie all that is meant by Sikhism, remember that our false pride and tall talk is likely to present us as a laughing stock and an object of ridicule."

"Infuse in yourself the spirit that fed on the sufferings undergone by our Gurus and the martyrdom of Guru Arjan, Guru Teg Bahadur and the four sons of Guru Gobind Singh. By acquiring qualities of selfless sacrifice resigned prayers sympathy for the down-trodden and mutual understanding, show to those who look at you with suspicion that NOT SIKHISM is great but THE SIKHS are great too."

ਅਤੇ ਜੂਨ ੧੯੫੬ ਵਿੱਚ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਵੇਂ ਤੇ ਕਿਉਂ ਮੈਂ ਇਕ Type Writer 'ਤੇ ਬਹਿ ਗਿਆ ਤੇ ਤਿੰਨ ਸਫ਼ੇ Single Space (ਕਹਿਰੀ ਲਾਈਨ) ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਕੇ ਲਾਡ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਕਈ ਸਨੇਹੇ ਭੇਜੇ ਪਰ ਖ਼ਾਸ ਗੱਲ ਦਾ Extract (ਟੂਕ)

ਥੱਲੇ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਵਰਗਾ ਅਕ੍ਰਿਤਘਣ ਅਤੇ ਜਾਹਿਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਨਾਲ ਇਹ ਇਕ ਰਹਿਮਤ ਹੈ, ਪਰ ਤੂੰ ੧੯੫੬ ਦੇ ਸਵਾਲ ਦਾ ਉੱਤਰ ੧੯੭੦ ਵਿੱਚ ਦੇਵੇਂ ਤਾਂ ਇਹ miracle ਹੈ, ਕਰਾਮਾਤ ਹੈ।

"I am a much condemned man in that I do not even believe in the existence of God and I speak to you truly that unfortunately I am caught in this disease. Have I then no right even to talk to you? Shall I then turn disappointed to think that I cannot be taught by a master in whose master I have no belief. Before I turn, however, I shall not hesitate to ask you one question and that is this. When I admire all your qualities, and those qualities you always attribute to God's kindness, why cannot I reconcile myself to the feeling that God is there in your sayings you say that nothing can happen without His will and all your physical functions by which I am so much lured are nothing compared to your alliegiance to God. Now, can the wisdom down on me ever that I should honestly and blindly believe in God because one for who I have so much appreciation and admiration regards himself as nothing before God. If it can dawn, then why doesn't it come?

* * * * * * *

As you say, make me capable of saying:-

(Unofficial translation)

TERA KEETA JATO NAHIN

ਤੇਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਤੋ ਨਾਹੀ...............

Alas!

I don't recognize your kindness you have made me capable (of any) I am virtueless;

You took pity on me:

When you took pity,

I was blessed and attained me Satguru and friend: Now I live only if I remember His Name. So that my body and mind are always refreshed.

ਮੇਰੇ ਸ਼ੰਕੇ ਦੂਰ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ, ਮੇਰੇ ਦੁੱਖ ਕੱਟੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ, ਮੇਰੀ ਅੱਖ ਨੇ ਤੈਨੂੰ ਦੇਖਣ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਧਾਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਹੱਥਾਂ ਨੇ ਤੇਰੇ ਚਰਨ ਕਾਫ਼ੀ ਘੁੱਟ ਕੇ ਪਕੜਨ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। **'ਰਾਮਈਆ ਹਉ ਬਾਰਿਕੁ ਤੇਰਾ॥ ਕਾਹੇ ਨ ਖੰਡਸਿ ਅਵਗਨੁ ਮੇਰਾ॥** ੧੯੫੨ ਵਿੱਚ ਵੀ ਤੇ ੧੯੫੬ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਬੇਦਨ ਤੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਸੀ। 'ਸਿੱਖ' ਬਣਨ ਦੀ ਜਾਚ ਪੁੱਛੀ ਸੀ। ਤੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਰਹਿਮਤਾਂ ਦੀ ਤਾਂ ਕੋਈ ਕਸਰ ਨਹੀਂ ਛੱਡੀ ਪਰ ਮੇਰੇ ਗੁਨਾਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਅੰਤ ਨਾ ਰਿਹਾ। ਮੈਂ ਭੇਖੀ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹਾਂ। ਜੋ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਰਦਾ ਨਹੀਂ, ਜੇ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਹੰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਹੰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਸੜਦਾ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਫੇਰ ਤੇਰੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਖੜਕਾਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ, "ਮੇਰੀ ਜਾਨ ਛੁਡਾ," ਤੂੰ ਜਾਨ ਛੁਡਾ ਦਿੰਦਾ, ਫਿਰ ਮੇਰੀ ਮਤ ਮਾਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਪੂਰੀ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਤੇਰੀ ਚਾਕਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਸਵਾਲ ਜਵਾਬ ਲੇਖੇ ਵਰਤੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। "ਕਿਉਂ" ਵਿੱਚ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨੁਕਸ ਛਾਂਟਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਆਪਣੀਆਂ ਕਰਤੂਤਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਤੇਰੀ ਰਹਿਮਤ ਦਾ ਮਾਣ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੇਰੇ 'ਭਗਤ ਵਛਲ' ਹੋਣ ਦਾ ਕੋਈ ਫ਼ਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਉਠਾ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਭਗਤੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਜੇ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ **"ਭਾਉ ਭਗਤਿ ਕਰਿ ਨੀਚੁ ਸਦਾਏ"** ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਤੂੰ ਸਾਨੂੰ ਆਪ ਸਿਖਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਵਿੱਚ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਤੂੰ ਚਿੱਤ ਆਉਂਦਾ ਹੈਂ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਚਿੱਤ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਪਤਾ ਹੈ, ਕਿਉਂ ਇਤਨੀ Informality (ਵਾਕਫ਼ੀ ਭਰਪੂਰ) ਨਾਲ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਹਾਂ? ਕਿਉਂਕਿ ਹੋਰ ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ, ਕਿਹਦੇ ਨਾਲ ਇਤਨਾ Informal (ਖੁੱਲ੍ਹਾ) ਹੋ ਸਕਦਾ ਜਿਸ ਨਾਲ Informal (ਖੁੱਲ੍ਹਾ) ਹੋਇਆ ਕੁਝ ਦੇਰ ਵਿੱਚ ਝਗੜਾ ਹੋਇਆ Contempt (ਤੌਹੀਨ) ਜੰਮ ਪਈ। ਪਰ ਤੇਰੀ ਰਹਿਮਤ ਨੇ ਇਹ ਸਿਖਾਇਆ ਹੈ ਕਿ **'ਨਾ ਕੋਈ ਬੈਰੀ ਨਹੀ ਬਿਗਾਨਾ ਸਗਲ ਸੰਗਿ ਹਮ ਕਉ ਬਨਿ ਆਈ ॥** (ਅੰਗ ੧੨੯੯) ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ

Formal/informal (ਰਸਮੀ/ਗ਼ੈਰ-ਰਸਮੀ) ਭੁੱਲ ਚੁੱਕਾ ਹਾਂ। ਕੇਵਲ ਜਾਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਤੇ ਜਾਂ ਤੇਰੇ ਨਾਂ ਤੋਂ ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ Informal (ਖੁੱਲ੍ਹਾ) ਹਾਂ।

ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ-ਕੀ ਲਿਖ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਇਕ ਗੱਲ ਪੁੱਛੇ ਬਗੈਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ। ਕਈ ਲੋਕ "ਸਿਦਕ" ਤੇ "ਢੀਠਪੁਣੇ" ਨੂੰ ਇਕੋ ਜਿਹੀ ਸਮਝ ਕੇ ਸਿਦਕੀ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣੀ "ਜ਼ਿੱਦ" ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕੀ ਘਰ ਦੀ opposition (ਵਿਰੋਧਤਾ) ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਜਾਣਾ "ਸਿਦਕ" ਹੈ ਜਾਂ "ਜ਼ਿੱਦ"। ਗੱਡੀ ਰੋਕਣ ਲਈ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਪੰਜਾ ਸਾਹਿਬ ਗੱਡੀ ਥੱਲੇ ਆ ਜਾਣਾ ਜ਼ਿੱਦ ਹੈ ਜਾਂ ਸਿਦਕ? ਭਾਈ ਤਿਲਕੂ ਦਾ ਜੋਗੀ ਦੇ ਸਵਰਗ ਪਹੁੰਚਾਣ ਵਾਲੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦੇਣਾ ਸਿਦਕ ਹੈ ਜਾਂ ਜ਼ਿੱਦ? ਚਰਖੜੀਆਂ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਜਾਣਾ, ਪੁੱਠੀਆਂ ਖੱਲਾਂ ਉਤਰਵਾ ਲੈਣੀਆਂ, ਖੋਪਰੀਆਂ ਉਤਰਵਾ ਲੈਣੀਆਂ ਸਿਦਕ ਹੈ ਜਾਂ ਜ਼ਿੱਦ?

ਤੇਰੀ ਰਹਿਮਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ 'ਤੇ ਅੱਜ ਵੀ ਵੱਸਦੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨ ਕਮਲ ਨੂੰ ਗਲਵੱਕੜੀ ਮਾਣਨ ਲਈ ਜਾਨ ਦੀ ਬਾਜ਼ੀ ਲਾ ਦੇਣ ਦੀ ਜੁਰਅਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਇਹ ਸਮਝਾ ਕਿ ਮੇਰੀਆਂ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਕਰਤੂਤਾਂ "ਜ਼ਿੱਦ" ਹਨ ਜਾਂ "ਸਿਦਕ" ਹਨ:

੧. ਗਾਲਾਂ ਖਾਵਾਂ, ਮਾਰ ਖਾਵਾਂ, ਮਾਂ ਪਿਓ, ਭੈਣ ਭਰਾ, ਪਤੀ/ਪਤਨੀ ਹਰ ਵੇਲੇ ਮੈਨੂੰ ਕੋਸਣ ਪਰ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਸਦਕੇ ਜਾ ਕੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਸੰਗ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਛੱਡਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ।

੨. ਜਦ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਬਿਮਾਰ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਹਸਪਤਾਲ ਦੇ ਉਸ ਵਾਰਡ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਦੇਖ-ਭਾਲ ਕਰਾਂ ਭਾਵੇਂ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਗੁੱਸੇ ਹੋਣ।

੩. ਉਨ੍ਹਾਂ "ਸੰਤਾਂ" ਕੋਲ ਜਾਣੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦੇਵਾਂ ਜਿਹੜੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮੇਰੇ ਘਰੋਗੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਲੈਣ ਪਰ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਪੂਰੇ ਅਸੂਲਾਂ 'ਤੇ ਚਲਣ ਲਈ ਨਾ ਪ੍ਰੇਰਨ।

੪. ਸੜਕ 'ਤੇ ਦਫ਼ਤਰ ਜਾਂਦਿਆਂ ਕੋਈ ਗ਼ਰੀਬ ਬਿਮਾਰ ਮਿਲ ਜਾਏ ਤਾਂ ਲੋਕ ਲਾਜ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਉਸਦਾ ਹੱਥ ਪਕੜ ਕੇ ਹਸਪਤਾਲੋਂ ਦੁਆਈ ਲੈ ਦੇਵਾਂ, ਭਾਵੇਂ ਘਰ ਵਾਲੇ ਗੁੱਸੇ ਹੋਣ।

੫. ਲੋਕ-ਲਾਜ ਦੇ "ਸ਼ਗਨਾਂ" ਤੇ ਲੋਕ-ਪਚਾਰੇ ਦੀਆਂ ਮਜ਼ਬੂਰੀਆਂ ਤੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ, ਆਪਣੀ ਹੈਸੀਅਤ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ, ਦਸਵੰਧ ਕੱਢ ਕੇ ਦੁਖੀਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਾਂ ਤੇ Insist (ਅੜੀ) ਕਰਾਂ ਕਿ ਤਨਖ਼ਾਹ ਦਾ ਦਸਵਾਂ ਹਿੱਸਾ ਗੁਰੂ ਦੀ ਗੋਲਕ ਲਈ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ Family (ਪਰਿਵਾਰ) ਦੇ "ਸੰਤ" ਜੀ ਤੇ ਹੋਰ ਘਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਇਹ ਸਮਝਣ ਕਿ ਦਸਵੰਧ ਕੱਢਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਭਾਵੇਂ ਲੋਕ-ਪਚਾਰੇ ਲਈ ਕਰਜ਼ਾ ਚੁੱਕਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

੬. ਜੇ ਘਰ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮਤਿ ਤੋਂ ਉਲਟ ਮਜਬੂਰ ਕਰਨ ਕਿ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਈਆਂ ਗੱਲਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿੰਦਿਆ, ਚੁਗਲੀ Included ਹੋਣ ਕਰਦਾ ਰਹਵਾਂ ਤਾਂ ਮੈਂ "ਜ਼ਿੱਦ" ਕਰ ਕੇ (ਪਰ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ) ਕਹਿ ਦਿਆਂ ਕਿ ਇਹ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਜੇ ਕਰਨਾ।

੭. ਆਪਣਾ ਨਿਤਨੇਮ ਖੁੰਝਾਣ ਵਿੱਚ ਇਤਨਾ ਨੁਕਸਾਨ ਸਮਝਾਂ ਜਿਤਨਾ Death Bed 'ਤੇ ਪਏ ਹੋਏ ਮਰੀਜ਼ ਨੂੰ ਗਲਤ (Injection) ਟੀਕਾ ਦੇਣ ਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਘਰ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਕਰੋਧ ਕਰਕੇ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਕੱਢਣ, ਚਪੇੜਾਂ ਮਾਰਨ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਖ਼ਰਾਬ ਹੋਣ ਦੇ ਡਰਾਵੇ ਪਾ ਕੇ ਨਿੱਤਨੇਮ ਛੱਡਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰਨ।

ਸੱਚੇ ਪਤਿਸ਼ਾਹ, ਤੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਤਾਂ ਪੁੱਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਗਤ ਦੀ ਗੱਲ ਮੰਨ ਕੇ ਕੀ ਕੁੜਮਾਈ ਛੱਡ ਕੇ ਇਤਨੇ ਤਸੀਹੇ ਸਹੇੜਨੇ ਤੇਰੀ ਰਹਿਮਤ ਤੇ ਸਿਦਕ ਦੇ ਸਬਕ ਸਨ ਜਾਂ "ਜ਼ਿੱਦ"। ਮੇਰੀ ਤੇ ਜ਼ਬਾਨ ਕੰਬਦੀ ਹੈ ਲਫ਼ਜ਼ "ਜ਼ਿੱਦ" ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਵੀ; ਪਰ ਜਦ ਲੋਕੀਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਨੂੰ "ਚਲਣਯੋਗ ਨਹੀਂ" ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ 'ਤੇ ਕਿ ਇਹ ਅਟੱਲ ਹਨ, ਮੈਨੂੰ "ਜ਼ਿੱਦੀ" ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਅੱਗੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ Clarification (ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਣ) ਮੰਗਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ? ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਤੂੰ ਉੱਤਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈਂ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਰਹਵਾਂਗਾ। ਜਦੋਂ ਮਿਹਰਾਂ ਦੇ ਘਰ ਆਵੇਂਗਾ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਇਹ ਸਮਝਾ ਦੇਵੀਂ Meanwhile (ਉੱਨਾ ਚਿਰ) ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਇਹ ਕਿਰਪਾ ਰੱਖੀਂ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਮੈਨੂੰ ਜ਼ਿੱਦੀ ਕਹਿਣ, ਮੈਨੂੰ ਮਾਰਨ, ਮੇਰੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰਨ, ਮੇਰੇ ਤੇ ਤੇਰੇ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਪਾਣ, ਮੈਨੂੰ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਰੋਕ ਕੇ, ਮਨਮੁੱਖ ਬਣਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹੀ ਨਾ ਕਰਨ ਸਗੋਂ "ਗੁਰਮਤਿ" ਨੂੰ "ਮਨਮਤਿ" Describe ਕਰਨ, ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਪਕੜ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਅੱਗੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਕਹਿੰਦਾ ਰਹਵਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣਾ

ਰਾਹ ਨਹੀਂ ਛੱਡ ਸਕਦਾ; ਪਰ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਨੌਕਰ ਹਾਂ।

ਹੁਣ ਮੇਰੀਆਂ ਦੋ Principal (ਵੱਡੀਆਂ) ਬੇਨਤੀਆਂ ਹਨ। ਭਾਣਾ ਮੰਨਣ ਬਾਰੇ ਅਤੇ ਇਕ ਆਪਾ ਵਾਰਨ ਬਾਰੇ। ਮੈਨੂੰ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਸਿੱਖ ਬਣਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਹਰ ਘੜੀ ਇਹ ਯਾਦ ਰਹਵੇ ਕਿ ਮੇਰਾ ਮਾਲਕ ਤੱਤੀ ਤਵੀ 'ਤੇ ਬਹਿ ਕੇ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ—ਤੇਰਾ ਕੀਆ ਮੀਠਾ ਲਾਗੇ...॥ ਫ਼ਰਜ਼ ਕਰੋ—

(ੳ) ਜੇ ਕਿਤੇ ਸੜਕ 'ਤੇ ਜਾਂਦਿਆਂ ਇਕ ਟਰੱਕ ਹੇਠਾਂ ਆ ਜਾਵਾਂ ਤੇ ਸਾਹ ਨਿਕਲਣ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਪੋਲੀਸ ਨੂੰ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਵਾਂ ਟਰੱਕ ਡਰਾਈਵਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿਓ, ਇਹਦਾ ਕੋਈ ਕਸੂਰ ਨਹੀਂ, ਮੇਰੀ ਮੌਤ ਮੇਰੇ ਮਾਲਕ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ।

(ਅ) ਜਿਸ ਦਿਨ ਘਰ ਜਾਵਾਂ ਅਤੇ ਭੁੱਖ ਨਾਲ ਬਿਹਬਲ ਹੋ ਕੇ ਰੋਟੀ ਖਾਣ ਲਈ ਉਤਾਵਲਾ ਹੋਵਾਂ, ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗੇ ਕਿ ਜਵਾਨ ਬੱਚਾ ਮਰ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਚਰਨਾਂ 'ਤੇ ਸਿਰ ਧਰ ਕੇ ਅਤੇ ਤੇਰੀ ਬਾਣੀ ਜ਼ਬਾਨ ਤੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਵਸਾ ਕੇ ਇਹ ਕਹਿ ਦੇਵਾਂ "ਚਲੋ ਵਾਹ-ਵਾਹ, ਰੋਟੀ ਤਾਂ ਦਿਉ ਫੇਰ Cremation (ਸਸਕਾਰ) ਦਾ ਬੰਦੋਬਸਤ ਕਰੀਏ।

(ੲ) ਜੇ ਕੋਈ ਨਿੰਦਕ ਜਾਂ ਮੇਰੇ ਅਉਗਣਾਂ ਦੇ ਬਦਲੇ ਮੈਨੂੰ ਸੜਕਾਂ 'ਤੇ ਮਾਰਨ ਲਈ ਗ਼ਲਤ ਫਹਿਮੀ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਜਾਣ-ਬੁਝ ਕੇ ਮੇਰੀਆਂ ਕਰਤੂਤਾਂ ਤੋਂ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸ ਨਾਲ ਨਫ਼ਰਤ ਕਦੇ ਨਾ ਕਰਾਂ। ਕਿਸੇ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਬਚਾਣ ਲਈ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਲਾ ਦੇਵਾਂ, ਪਰ ਆਪਣੀ ਇੱਜ਼ਤ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਤੇਰੇ ਭਾਣੇ ਵਿੱਚ ਲਾ ਦਿਆਂ ।

(ਸ) ਜੇ ਮੇਰਾ ਮਾਲਕ ਇਹ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਰ ਲਵੇ ਕਿ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਚਲੀਆਂ ਜਾਣ ਤੇ ਸਿਵਾਏ ਵਾਹ-ਵਾਹ ਕਰਨ ਦੇ ਕੁਝ ਨਾ ਬੋਲਾਂ! ਸੁਰਤ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਅਗਿਆਨ ਅੰਧੇਰਾ ਕੱਟ ਕੇ ਸਭ ਕੁਝ ਦੇਖ ਸਕਾਂ। ਲੋਕੀਂ ਤਰਸ ਕਰਨ, ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿੱਚ ਰਾਜ਼ੀ ਰਹਾਂ।

(ਹ) ਕੈਂਸਰ ਨਾਲ ਮਰਨ ਕੰਢੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵਾਂ ਪਰ ਇਹ ਨਾ ਆਖਾਂ "ਮੈਨੂੰ" ਵੱਲ ਕਰਦੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਤੇਰੀ ਮਰਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਦਖ਼ਲ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਨਾ ਦੇਵਾਂ ਜਿਵੇਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਨੂੰ ਤੂੰ ਕਹਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਭਾਣੇ ਨੂੰ ਮਿੱਠਾ ਕਰਕੇ ਮੰਨਣਾ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਦੇ ਬਗੈਰ ਕੁਝ ਨਾ ਮੰਗਾਂ।

ਅਤੇ ਆਪਾ ਵਾਰਨ ਲਈ ਦਾਨ ਦੇ ਕੇ

(ੳ) ਉਸ ਚੰਬੇਲੀ ਦੇ ਫੁੱਲ ਵਾਂਗ ਬਣ ਜਾਵਾਂ (ਹੌਲਾ, ਨਿਮਾਣਾ ਤੇ ਅਤਿ

ਨਿਮਾਣਾ) ਜਿਹੜਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਦੁੱਧ ਦੇ ਕਟੋਰੇ ਵਿੱਚ ਪਾ ਕੇ ਮੁਲਤਾਨ ਦੇ ਇਕ ਪੀਰ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਸੀ।

(ਅ) ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਟ ਜਾਵਾਂ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਨਾ ਜਾਣੇ, ਪਰ ਜਿੱਥੋਂ ਲੰਘ ਜਾਵਾਂ ਉਸੇ ਫੁੱਲ ਵਾਂਗ, ਜਦੋਂ ਮੈਨੂੰ ਨਿੰਦਿਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਦੀ ਚਮਕ ਤੇ ਖ਼ੁਸ਼ਬੂ ਆਵੇ। (ਮੈਂ ਮਰ ਜਾਵਾਂ ਪਰ ਤੇਰੀ ਸ਼ਾਨ ਚਮਕ ਉੱਠੇ) ।

(ੲ) ਜਦੋਂ ਤੇਰੀ ਰਹਿਮਤ ਨਾਲ ਤੈਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਾਂ ਤਾਂ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ "ਨਾਮ" ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੱਪਾਂ ਕਿ "ਅਬ ਤੂੰ ਹੀ ਮੈ ਨਾਹੀ" 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵਾਂ, ਕਦੇ ਯਾਦ ਨਾ ਕਰਾਂ, ਕਦੇ ਸੋਚ ਨਾ ਕਰਾਂ, ਕਦੇ ਗੁਣ ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ ਨਾ ਗੱਲਾਂ ਕਰਾਂ ਤੇ ਨਾ ਪਛਤਾਵਾ ਕਿ ਮੈਂ ਇਹ ਕਰ ਲੈਂਦਾ, ਉਹ ਕਰ ਲੈਂਦਾ। "ਮੈਂ" ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਕੇ "ਤੂੰ" ਦੇ ਧਾਗੇ ਨਾਲ ਸਦਾ ਲਈ ਸੀ ਦਿਆਂ ।

ਮੇਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ, ਕਿਤੇ ਨਾਰਾਜ਼ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਅਤਿ ਨੀਚ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਖਾਬਾਂ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ ਸੁਨਹਿਰੀ ਮਹੱਲਾਂ ਦੀਆਂ, ਲਾਲਚੀ ਕੁੱਤੇ ਵਰਗੀ ਮੇਰੀ ਹਾਲਤ ਹੋਵੇ ਪਰ ਚਿੱਟੀ ਚਾਦਰ 'ਤੇ ਬਹਿਣ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਵਿੱਚ, ਪਰ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਭਿਖਾਰੀ , ਭਾਈ ਤਿਲਕੂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਕਰਾਂ। ਮੋਹ, ਮਾਇਆ, ਝੂਠ, ਵਿਕਾਰ ਵਿੱਚ ਗਰਦਨ ਤਕ ਡੁੱਬਿਆ ਹੋਵਾਂ ਪਰ ਸੁਪਨੇ ਲਵਾਂ ਉਹਨਾਂ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਮਾਈਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਤੇ ਮੁੱਕ ਗਏ।

ਪਰ ਕੀ ਹੋਇਆ?

ਇਹ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਸ਼ਾਨ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਕੁੱਤੇ ਤੋਂ ਆਦਮੀ ਤੇ ਆਦਮੀ ਤੋਂ ਦੇਵਤਾ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ਹੈਂ। ਸੌ ਚੰਨ ਤੇ ਹਜ਼ਾਰ ਸੂਰਜ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਰੌਸ਼ਨੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈਂ, ਇਕ ਛੂਹ ਨਾਲ ਪਾਰਸ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈਂ। ਅਉਗੁਣ ਨਹੀਂ ਚਿਤਾਰਦਾ, ਢੱਠੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਉਠਾਂਦਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਸਿਖਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਬਿਠਾਂਦਾ ਹੈਂ । ਮੈਂ ਕੋਈ Impossible ਥੋੜ੍ਹੀ ਮੰਗਿਆ? ਦੇਵੇਂਗਾ ਨਾ?

'ਸੱਚ' ਦੀ ਦੇਹ…ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਮਹਾਰਾਜ

ਪਹਿਲੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ

ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਮਹਾਰਾਜ, ਨਵੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਰੀਝਾਂ ਉਪਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਇਲਾਹੀ ਰੰਗ ਵਿੱਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ 'ਰੂਪ-ਰਹਿਤ' 'ਰੰਗ ਰਹਿਤ' ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਵੀ 'ਰੂਪ-ਰੰਗ ਰਹਿਤ' ਕਰਕੇ ਤੇ ਦੇਹ ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਕਰਕੇ 'ਸੱਚ' ਦੀ ਦੇਹ ਨੂੰ ਸਾਡਾ ਗੁਰੂ ਬਣਾਇਆ ਤੇ ਜਦੋਂ ਨਾਲ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਾਇਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਤੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਤਾਂ ਪਿਆਰਿਓ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨੋਟ ਕਰ ਲਓ, ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਮੌਜ ਵਿੱਚ ਨਿਮਾਣਾ ਬਣ ਕੇ ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਜੋਤ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਮਹਾਰਾਜ ਅੱਗੇ ਢਹਿ ਕੇ ਗਾਏਗਾ "ਦਰਸਨੁ ਪੇਖਤ ਮੈ ਜੀਓ ॥ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਬਚਨ ਤੁਮ੍ਹਾਰੇ ਸਤਿਗੁਰ ਮਨੁ ਤਨੁ ਮੇਰਾ ਠਾਰੁ ਥੀਓ॥" (ਅੰ: ੩੯੨) ਉਸਦੇ ਅੰਦਰ CERTAINLY ਤੇ PERMANENTLY ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਜੋਤ ਜਗ ਜਾਏਗੀ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਣਗੇ। ਸਾਰੇ ਦੁੱਖ ਮਿਟ ਜਾਣਗੇ ਉਸੇ ਪਲ ਵਿੱਚ।

ਜੇ ਕਿਤੇ ਭੁਲੇਖਾ ਪੈ ਜਾਏ ਕਿ ਇਹ "ਮੈਂ" ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਅਤਿ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਸਭ ਦੇ ਚਰਨ ਪਕੜ ਕੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ "ਮੈਂ" ਤਾਂ ਕੁੱਤਾ ਹਾਂ ਮਾਲਕ ਦਾ, ਇਹ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕੇਵਲ ਮਾਲਕ ਦੇ ਦਰ 'ਤੇ ਖ਼ੈਰ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟੇ ਹੋਏ ਟੁਕੜੇ ਖਾ ਕੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਨਾ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਸਮਝ, ਨਾ ਗੁਰੂ ਦੀ, ਨਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ; ਪਰ ਮਾਲਕ ਨੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਜੋ ਅਖਵਾਇਆ ਹੈ ਆਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਮਾਲਕ ਦੀ ਆਪਣੀ ਅਵਾਜ਼ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਕਠਪੁਤਲੀ ਵਿੱਚੋਂ ਬੋਲੀ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਮਾਰਗ 'ਤੇ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸੱਚੀ ਭੈਣ ਲਈ ਗੁਰ ਚਰਨਾਂ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਨਾਲ ਇਹ ਲੇਖ ਭੇਟਾ ਹੈ।—

ਇਕ ਵਾਰ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਦੌਰੇ 'ਤੇ ਗਇਆ ਤੇ ਬੱਸ ਵਿੱਚ ਬੈਠਾ ਸਾਂ, ਇਕ ਸੂਟ-ਬੂਟ ਪਾਈ ਸਿੱਖ ਮਿਲ ਪਏ, ਕਿਉਂਕਿ ਪਹਿਲੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ

ANNIVERSARY ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਘੁੰਮ ਰਹੀ ਸੀ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਝੱਟ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫ਼ਤਹਿ ਕਹਿ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਜਾ ਬੈਠਾ। ਮੇਰੀ ਸੂਰਤ, ਦਾੜ੍ਹਾ ਖੁੱਲ੍ਹਾ, ਮੋਟਾ ਤਕੜਾ, ਚੰਗੀ ਭਾਰੀ ਕਿਰਪਾਨ ਦੇਖ ਕੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਗੱਲ ਛੇੜੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਆਪ ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ ਤਾਂ ਉਤਰ ਕੇ ਕਿਤੇ ਬਹਿ ਕੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਵੀ ਵਿਹਲਾ ਸਾਂ, ਮੰਨ ਗਿਆ । ਕਿਸੇ ਪਾਰਕ ਵਿੱਚ ਚਲੇ ਗਏ। ਜਾਂਦਿਆਂ ਸਾਰ ਬੈਂਚ 'ਤੇ ਬਹਿ ਗਏ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਦੋਂ ਹੋਇਆ ਸੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤੇ ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹੋ? ਮੈਨੂੰ ਬੜਾ ਅਫ਼ਸੋਸ ਲੱਗਾ ਕਿ ਪੱਛਮੀ ਵਿਦਿਆ ਵਿੱਚ ਰੁੜ੍ਹ ਰਹੇ ਮਾਦਾ-ਪ੍ਰਸਤੀ ਦੀ ਧੁਨ ਵਿੱਚ ਪੈਸੇ ਕਮਾਣ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਬਾਹਰਲੇ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਇਹ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਤੰਬਰ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਸਾਲਗ੍ਰਹ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਦਾੜ੍ਹੀ 'ਤੇ ਹੱਥ ਫੇਰ ਕੇ ਆਖਿਆ—ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਤਨਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾ ਗੁੱਸਾ ਕੀਤਾ ਨਾ ਹੈਰਾਨੀ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕੀਤੀ। 'ਕੁਝ ਸਮਝਾਓ' ਕਹਿ ਕੇ ਚੁੱਪ ਕਰਕੇ ਸੁਣਦੇ ਰਹੇ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਇਕ ਘੰਟੇ ਦਾ ਲੈਕਚਰ ਕਰ ਹਟਿਆ ਤਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ—ਮੇਰੇ ਮਤਿ ਹੀਣ, ਪਾਖੰਡੀ, ਨਾਲਾਇਕ, ਮੂਰਖ ਨੂੰ ਕੀ ਸਮਝ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ। ਆਪ ਤਾਂ ਵਿਦਵਾਨ ਹੋ, ਗਿਆਨੀ ਹੋ, ਜੇ ਆਪ ਖ਼ਾਲੀ ਹੋ ਤਾਂ ਆਪ ਘਰ ਆਓ, ਕੁਝ ਹੋਰ ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਹੁਣ ਤਾਂ ਮੈਂ ਦੇਖਣ ਯੋਗ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਰਾਤ ਨੂੰ ਕਿਤੇ ਰੋਟੀ ਹੈ, ਸਵੇਰੇ ਕਿਤੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਨਾਲ ਜਾਣਾ ਹੈ; ਪਰ ਕੱਲ੍ਹ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਫਿਰ ਰਹਿਰਾਸ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਠ ਵੇਲੇ ਆਉਣਾ। ਜਾਣ ਲੱਗਿਆਂ ਕਹਿ ਗਏ ਮੈਨੂੰ ਨਾ ਤਾਂ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਨਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਗੁਰੂ ਦਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਸਮਝ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਸ਼ਾਇਦ ਬੁੱਧੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਲੀਨ ਹੈ ਤੇ ਮਾਇਆ ਵਿੱਚ ਰਚਿਆ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਬਾਕੀ ਵਿਚਾਰ ਕੱਲ੍ਹ ਕਰਾਂਗੇ। ਮਨ ਵਿੱਚ ਖ਼ਿਆਲ ਆਇਆ ਅੱਜ ਦੇ ਪਰਚਾਰ ਦਾ ਤਾਂ ਅਸਰ ਪਿਆ ਹੈ ਤੇ ਕੱਲ੍ਹ 'ਭੇਟਾ' ਤਕੜੀ ਮਿਲੇਗੀ। ਸੂਟਾਂ-ਬੂਟਾਂ ਵਾਲੇ ਅਮੀਰ ਸਿੱਖ ਜਾਣਦੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਪੈਸੇ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਖ਼ਰੀਦਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਫ਼ਾਇਦੇਮੰਦ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਮੇਰਾ ਨਫ਼ਾ —

ਰਹਿਰਾਸ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵਕਤ ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਇਆ। ਘਰ

ਵਿੱਚ ਇਕ Drawing-Dining Room. ਦੋ Bedroom ਸਨ। ਇਕ Bedroom ਵਿੱਚ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਲੈ ਗਏ ਜਿੱਥੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵੱਡਾ ਭਾਰਾ ਪਲੰਘ ਪਿਆ ਸੀ ਤੇ ਨਾਲ ਵੱਡੀ ਭਾਰੀ ਅਲਮਾਰੀ। ਇਸ ਅਲਮਾਰੀ ਦੇ ਪਰਲੇ ਪਾਸੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸੀ। ਪਲੰਘ ਦੀ ਸਿੱਧੇ ਪਾਸੇ ਦੀ ਦੀਵਾਰ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਮੋਟੇ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਸੀ- GOD IS TRUTH.

ਇਸ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਲਿਖਿਆ ਸੀ-

LET HUNDREDS LIKE ME PERISH
BUT LET TRUTH PREVAIL.
—GANDHI JI

(ਮੇਰੇ ਵਰਗੇ ਸੈਂਕੜੇ ਲੋਕ ਭਾਵੇਂ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਣ ਪਰ ਸੱਚ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹੇ)।

ਉਸੇ ਦੀਵਾਰ 'ਤੇ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ-

OUR SINS ARE COUNTLESS
YOUR GRACE IS UNLIMITED
-KABIR

(ਸਾਡੇ ਪਾਪ ਅਣਗਿਣਤ ਹਨ ਤੇਰੀ ਕਿਰਪਾ ਅਥਾਹ ਹੈ)।

ਪਲੰਘ ਦੀ ਸੱਜੀ ਦੀਵਾਰ 'ਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਸਵੱਈਏ 'ਦੇਹ ਸਿਵਾ ਬਰ ਮੋਹਿ ਇਹੈ' ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਨੁਵਾਦ ਸੀ। ਪਲੰਘ ਦੀ ਸਾਹਮਣੀ ਦੀਵਾਰ 'ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ:

ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਹਉ ਸਦ ਬਲਿ ਜਾਇਆ॥
ਪ੍ਰਗਟੁ ਮਾਰਗੁ ਜਿਨਿ ਕਰਿ ਦਿਖਲਾਇਆ॥

(ਅੰ:੧੧੪੨)

ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ,

'ਹਜ਼ੂਰ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਲੇ ਥਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਤੇ ਚਾਰੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਤੇ ਦਸੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀਆਂ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਸਨ । ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀ ਫੋਟੋ ਸੀ , ਨਾਲੇ ਮੱਕਾ-ਮਦੀਨਾ ਤੇ ਹਜ਼ਰਤ ਈਸਾ ਦੀ ਇੱਕ ਤਸਵੀਰ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਸਾਰੀ ਅਲਮਾਰੀ ਜੋ ਪੂਰੀ ਦੀਵਾਰ ਦਾ ਕੰਮ ਦੇਂਦੀ ਸੀ ਭਰੀ ਹੋਈ ਸੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਚਾਰਟਾਂ ਨਾਲ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ

ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਨਾਲ । ਰਹਿਰਾਸ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕੀਤਾ, ਨਾਲੇ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਲਈ ਕੋਈ ਤਖ਼ਤਪੋਸ਼ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਜਦ ਉੱਠੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤਾਂ ਹੈ, ਪਰ ਨਿਰਾਦਰੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ, ਹਾਂ ਹੀ ਭੁੱਲਣਹਾਰ, ਆਪ ਕੁਝ ਮਤਿ ਦਿਓ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਤੁਸੀਂ ਪਲੰਘ 'ਤੇ ਸੌਂਦੇ ਹੋ ਭਾਵੇਂ ਅਲਮਾਰੀ ਦਾ ਪਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਆਪ ਤਾਂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਬਣਾਈ ਬੈਠੇ ਹੋ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੇਰੇ ਚਰਨ ਪਕੜ ਲਏ, ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਹੁਣ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਵੇਖ ਲਿਆ, ਹੈ ਨਾ ਕਿਤਨਾ ਅਕ੍ਰਿਤਘਣ ਹਾਂ; ਹੁਣ ਰੱਜ ਕੇ ਸਜ਼ਾ ਦਿਓ, ਜੁੱਤੀਆਂ ਮਾਰੋ। ਰੋਣ ਵੀ ਲੱਗ ਪਏ, ਸੂਟ ਵੀ ਰੁਲਣ ਲੱਗ ਪਿਆ; ਪਰ ਮੇਰੇ ਕਲੇਜੇ ਵਿੱਚ ਧੂਹ ਪੈਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹੋ ਨਜ਼ਾਰਾ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤੱਕਿਆ। ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਅਮੀਰ ਘਰ ਵਿੱਚ ਬੋਲਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤੇ ਜੇ ਬੋਲਾਂ ਤਾਂ ਘਰ ਵਾਲੇ ਚੁੱਪ ਕਰਾ ਦਿੰਦੇ ਸਨ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਨੋਟ ਦੇ ਕੇ। ਮੈਂ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਉੱਪਰੋਂ ਉਠਾ ਕੇ Drawing room ਵਿੱਚ ਲੈ ਆਇਆ ਤੇ ਘਬਰਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਆਪ ਇੰਵ ਕਿਉਂ ਕਰਦੇ ਹੋ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ ਇਕ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨੀ ਲਿਖ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ।—

"ਕਈ ਵਾਰ ਲਾਹਨਤ ਪਾਈ ਹੈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ—ਤੇ ਕਈ ਵਾਰੀ ਭੁੰਜੇ ਸੌਣ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਪਰ ਇੱਥੇ ਸਰਦੀ ਬਹੁਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਵੱਡੀਆਂ **Mattresses** (ਗੱਦੇ)ਜਿਹੜੀ ਥਾਂ ਬਚਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਡਾਹ ਸਕਦੇ। ਪਲੰਘ ਰੱਖਣ ਦੀ ਕਿਤੇ ਥਾਂ ਨਹੀਂ। ਨਾਲੇ ਅਲਮਾਰੀ ਦੀਵਾਰ ਵਾਂਗੂੰ ਹੈ। ਕੋਈ ਚਾਰਾ ਨਹੀਂ— ਇਸ ਲਈ ਸਾਹਿਬਾਂ ਅੱਗੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਬੰਗਲਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਚਰਨਧੂੜ ਕਈ-ਕਈ ਵਾਰ ਮਸਤਕ 'ਤੇ ਲਾ ਕੇ ਮਨ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਵਾ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਦੇਹ ਨੂੰ ਪਲੰਘ 'ਤੇ। ਹੁਣ ਬੇਸ਼ੱਕ ਜੁੱਤੀਆਂ ਮਾਰੋ ਪਰ ਮੇਰਾ ਸਹੀ ਹਾਲ ਇਹੋ ਜੇ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ **Anniversary** ਦੇ ਨੇੜੇ ਘੜੀ-ਘੜੀ ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉੱਠਿਆ ਹੈ ਤੇ ਘੜੀ-ਘੜੀ ਇਹੋ ਉੱਤਰ ਮਿਲਿਆ ।"

ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਤਾਂ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਲਵਾਂ ਪਰ ਇਹ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਆਪ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਦਾ ਕੁਝ ਸੋਚਿਆ

ਹੈ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ—

'ਮੇਰੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਭਨਾਂ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਹਰ ਪਲ, ਹਰ ਘੜੀ ਹੈ, ਹੈ ਸੀ ਤੇ ਰਹੇਗਾ, ਪਰ ਇੱਕ ਮੈਂ ਐਸਾ ਅਕ੍ਰਿਤਘਣ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਹੀਂ। ਆਪ ਨੇ ਅਰਦਾਸ ਤਾਂ ਸੁਣੀ ਹੈ— 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰੋ'। ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪੰਨੇ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਉੱਤੇ ਰੁਮਾਲਾ ਦੇ ਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਲਈ ਕੇਵਲ ਇਹ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਤਾਂ ਰਿਵਾਜ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਸੁੱਖ ਆਸਣ ਹੋਣ, ਜਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਘਰ ਹੋਣ ਜਾਂ ਨਾ ਹੋਣ ਹਰ ਘੜੀ ਹਰ ਪਲ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਮਨ ਵਿੱਚ ਵੱਸ ਕੇ ਜੇ ਆਪ ਨਹੀਂ ਬੋਲਦੀ ਕਿ ਮੈਂ ਹੀ ਜੋਤ ਹਾਂ ਦਸਾਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀਆਂ ਦੀ, ਮੈਂ ਹੀ ਹਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਸਬੂਤ, ਮੈਂ ਹੀ ਹਾਂ ਤੈਨੂੰ ਠੰਢ ਪਾਣ ਵਾਲੀ—ਹੁਣ ਤੂੰ ਕਦੇ ਵੀ, ਕੁਝ ਵੀ ਐਸਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਜੋ ਮੇਰੇ ਹੁਕਮ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ, ਹੁਣ ਤੂੰ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਕਿ ਤੇਰੇ ਮੇਰੇ ਵਿੱਚ ਵਖੇਵਾਂ ਹੈ, ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਕਿ ਤੂੰ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ। ਇਹ 'ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਹੈ। ਮੇਰੇ ਲਈ ਬਾਹਰਲੇ ਸਤਿਕਾਰ ਤਾਂ ਹੀ ਮਤਲਬ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਜੇ ਅੰਦਰੋਂ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਨ ਵੇਚ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਅਸੀਂ ਗ਼ਰੀਬ ਦੁਆਰੇ ਢਹਿ ਪਏ ਹਾਂ।

ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਕੰਬਣੀ ਛਿੜ ਪਈ ਸੀ। ਇਸ ਸੂਟ-ਬੂਟ ਵਾਲੇ ਪੱਛਮੀ ਵਿੱਦਿਆ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਮੈਂ ਮੂਰਖ ਜਾਣ ਰਿਹਾ ਸੀ; ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਝੱਟ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਹੀਂ, ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਝੂਠੇ ਦੀ ਲੋੜ ਵੀ ਨਹੀਂ, ਮਾਇਆ ਦੇ ਪਸਾਰੇ ਹੇਠ ੧੦੧ ਰੁਪਏ ਦਾ ਅਖੰਡ ਪਾਠ, ੨੨੫ ਰੁਪਏ ਦਾ ਅਖੰਡ ਪਾਠ, ੨੫ ਰੁਪਏ ਦਾ ਸਿਰੋਪਾ, ਕੜਾਹ-ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਦਾ ਸਿਰੋਪਾ ਆਦਿ । ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਸ਼ਬਦ ਹੈ। ਉਹ ਇਕੋ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ—ਨਾਮ ਜਪੋ, ਸੁਖੀ ਹੋਵੋਗੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਦੁਖੀ ਹੋਵੋਗੇ—ਬਾਕੀ ਸਭ ਕੁਝ ਝੂਠ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ AIR-CONDITIONER (ਵਾਯੂ ਅਨੁਕੂਲਿਤ) ਲਗਵਾਣਾ ਪਰ ਬਲੈਕ ਕਮਾਈ ਕਰਨੀ, ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਬਣਾਣੇ ਪਰ ਮਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾ ਹੋਣੀ, ਪੂਜਾ ਦਾ ਧਨ ਖਾਣ ਲਈ Elections (ਚੋਣਾਂ) ਲੜਨੀਆਂ ਪਰ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਆਕੜ ਹੋਣੀ, ਇਹ ਵੱਡਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਹੀਂ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨ

ਦਾ ਢੰਗ ਸਿੱਖਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਹੈ ਰਵਿਦਾਸ ਚਮਾਰ ਕੋਲ, ਕਬੀਰ ਜੁਲਾਹੇ ਕੋਲ, ਫਰੀਦ ਸ਼ੇਖ਼ ਕੋਲ ਜਾਂ ਨਾਮਦੇਵ ਛੀਂਬੇ ਕੋਲ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਰਿਵਾਜਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਮਨ ਦੀ ਸੁੱਚਤਾ ਧਾਰਨ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ। ਫਿਰ ਜੇ ਸੁੱਚਤਾ ਤੇ ਸੱਚਾਈ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਸੱਚੇ ਸਿੱਖ ਵਰਗਾ ਹੈ; ਭਾਵੇਂ ਇਸਾਈ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਹਿੰਦੂ ! ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ, ਵੈਸ਼ਨੋ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਪੰਡਤ ਦੇ ਲੱਛਣ ਦੱਸਦੇ ਹਨ । ਹੋਰ ਥਾਈਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੇ ਲੱਛਣ ਦੱਸਦੇ ਹਨ । ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਕੋਈ ਪੂਰਾ ਉਤਰੇ ਤਾਂ ਉਹ ਮੇਰਾ ਸਕਾ ਵੀਰ ਹੈ 'ਸਿੱਖ' ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਦਾ ਵੀ ਹੋਵੇ।

ਮੈਨੂੰ 'ਭੇਟਾ' ਭੁੱਲ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਇੱਥੋਂ ਨੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਹੋਰ ਸੱਚ ਸੁਣਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਕਹਿਣ ਜੋਗੀ ਹਿੰਮਤ ਹੀ ਟੁੱਟ ਗਈ ਸੀ। ਮਨ ਵਿੱਚ ਮੈਲ ਦਿੱਸਦੀ ਸੀ, ਕੁਝ ਬੋਲਣ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੰਦੀ। ਜਿਵੇਂ ਤਾੜ ਗਏ ਹੋਣ । ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ—ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ, ਮੁਸੀਬਤ ਇਹ ਕਿ ਲੋਕੀਂ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਵੀ ਵੱਸ ਆ ਜਾਏ, ਦੁਨੀਆਂ ਵੀ ਵੱਸ ਆ ਜਾਵੇ, ਬੇਈਮਾਨੀ ਵੀ ਕਰੀਏ, ਇਮਾਨ ਦਾ ਪਰਦਾ ਵੀ ਬਣਿਆ ਰਹੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਲਾ ਬੰਦਾ ਦੁਰਕਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ—

੧. ਉਹ ਸੁਤੇ ਹੀ ਘਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਬਾਣੀ ਦੀ ਕਸੌਟੀ 'ਤੇ ਤੋਲਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰਤਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਘਰ ਵਾਲੇ ਵੱਖਰੇ 'ਆਪਣੇ' ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਝੂਠਾ ਵਤੀਰਾ ਮੰਗਦੇ ਹਨ ।

੨. ਘਰ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਕਸੂਰ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਲੇ ਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਬਾਅਦ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸਮਝਦਾ ਹੈ।

੩. ਜਦ ਬਾਣੀ ਸੁਣ ਕੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਣੀ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦੁੱਖ ਲਿਆਏਗੀ ਤਾਂ ਘਰ ਵਾਲੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤਾਹਨੇ ਮਾਰਦਾ ਹੈਂ ਜਾਂ ਬਦਅਸੀਸਾਂ ਦੇਂਦਾ ਹੈਂ।

੪. ਜਦ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿੱਚ ਆਈਏ ਤਾਂ ਕਸੌਟੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਘਰ ਵਾਲੇ ਕਸੌਟੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ 'ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਔਖੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਫੇਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਇਹ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀ ਹੋਇਆ ਜਿਹੜਾ ਘਰ ਵਿੱਚ ਕਲਪਣਾ ਪਾਏ।

੫. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਹਰ ਇਕ ਨਾਲ ਪਿਆਰ, ਨਫ਼ਰਤ ਦਾ ਬੂਟਾ ਪੁੱਟ ਕੇ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ ਪਰ ਘਰ ਵਾਲੇ ਰੁੱਝੇ ਹਨ ਧੰਦਿਆਂ ਵਿੱਚ। ਉਹ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਵੀ ਨਫ਼ਰਤ ਸਮਝਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਹੋ ਜਾਣ 'ਤੇ ਵੀ ਲੋਕੀਂ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਘਰ ਵਾਲਿਆਂ, ਮੁਹੱਲੇ ਵਾਲਿਆਂ, ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਦੀ ਰਾਏ ਪਹਿਲਾਂ ਰੱਖੀ ਜਾਏ। ਸੋ ਇਕ ਪਾਸੇ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਬਾਹਰਲਾ ਦਿਖਾਵਾ ਕਾਇਮ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪੂਰੇ ਉਤਰਦੇ ਹਨ।

Result: ਨਤੀਜਾ ਦੋਨੋਂ ਪਾਸੇ ਗਵਾ ਬਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਹਿਬ ਸਾਫ਼ ਆਖਦੇ ਹਨ: "ਮੇਰੇ ਮਨ ਹਰਿ ਊਪਰਿ ਕੀਜੈ ਭਰਵਾਸਾ॥ ਜਹ ਜਾਈਐ ਤਹ ਨਾਲਿ ਮੇਰਾ ਸੁਆਮੀ ਹਰਿ ਅਪਨੀ ਪੈਜ ਰਖੈ ਜਨ ਦਾਸਾ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜੇ ਅਪਨੀ ਬਿਰਥਾ ਕਹਹੁ ਅਵਰਾ ਪਹਿ ਤਾ ਆਗੈ ਅਪਨੀ ਬਿਰਥਾ ਬਹੁ ਬਹੁਤੁ ਕਢਾਸਾ ॥ ਅਪਨੀ ਬਿਰਥਾ ਕਹਹੁ ਹਰਿ ਅਪੁਨੇ ਸੁਆਮੀ ਪਹਿ ਜੋ ਤੁਮ੍ਰੇ ਦੂਖ ਤਤਕਾਲ ਕਟਾਸਾ ॥ ਸੋ ਐਸਾ ਪ੍ਰਭੁ ਛੋਡਿ ਅਪਨੀ ਬਿਰਥਾ ਅਵਰਾ ਪਹਿ ਕਹੀਐ ਅਵਰਾ ਪਹਿ ਕਹਿ ਮਨ ਲਾਜ ਮਰਾਸਾ ॥੨॥ ਜੋ ਸੰਸਾਰੈ ਕੇ ਕੁਟੰਬ ਮਿਤ੍ਰ ਭਾਈ ਦੀਸਹਿ ਮਨ ਮੇਰੇ ਤੇ ਸਭਿ ਅਪਨੈ ਸੁਆਇ ਮਿਲਾਸਾ॥ ਜਿਤੁ ਦਿਨਿ ਉਨ੍ ਕਾ ਸੁਆਉ ਹੋਇ ਨ ਆਵੈ ਤਿਤੁ ਦਿਨਿ ਨੇੜੈ ਕੋ ਨ ਢੁਕਾਸਾ॥"

(ਅੰਗ ੮੬੦)

ਉਹ ਤਾਂ ਚੁੱਪ ਕਰ ਗਏ; ਪਰ ਮੈਂ ਰੋਂਦਾ-ਰੋਂਦਾ ਉੱਥੋਂ ਨੱਸ ਆਇਆ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰਨ, ਮੈਨੂੰ ਬਖ਼ਸ਼ ਲਓ, ਬਖ਼ਸ਼ਵਾ ਲਓ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸੱਚੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ ਆਸਰਾ ਦਿਓ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਕੇਵਲ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸਭ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ 'ਸੱਚ' ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸਾਡਾ ਹੈ।

ਜੀਵਨ ਸੇਧ

* ਆਪਣੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਭੁੱਲੋ; ਇਹ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਨਾ, ਖੁਸ਼ੀ ਅਤੇ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹਨ ।
* ਮੇਰੀ ਮਾਤਾ ਮੈਨੂੰ ਸਦਾ ਇਹੋ ਅਸੀਸ ਦਿੰਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਰੱਬ ਦਾ ਨਾਮ ਕਿਸੇ ਪਲ ਵੀ ਨਾ ਭੁੱਲੇ ਤੇ ਸ੍ਵਾਸ-ਸ੍ਵਾਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਜਾਪ ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਹਰ ਵੇਲੇ ਹੁੰਦਾ ਰਹੇ ।
* ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਗੁਰ-ਸਿੱਖ ਭਾਰਾ ਗਉਰਾ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਤੋਰਦਾ ਹੈ; ਉਸ ਵਿੱਚੋਂ ਸੁੱਤੇ ਹੀ ਸੱਚ, ਪਿਆਰ, ਸੇਵਾ, ਅਨੰਦ ਆਦਿਕ ਗੁਣ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ ।
* ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਝੱਲਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਮੈਂ ਕਈ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤਕ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਰੂਹ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਮਿਲਦੀ ਸੀ ।
* ਜਦੋਂ ਪਿਆਰਾ ਬਹੁਤ ਛੋਟਾ ਹੁੰਦਾ ਰੋਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਮਮਤਾ ਉਸਦੇ ਦਰਦ ਅਤੇ ਲੋੜ ਨੂੰ ਝੱਟ ਸਮਝ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ।
* ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਪੈਸਾ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਮੈਨੂੰ ਤੁਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ । ਪਰ ਤੁਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਹ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਉਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਤੇ ਜਾਣੇ ਅਣਜਾਣੇ ਮੇਰਾ ਪੈਰ ਕਿਸੇ ਕੀੜੀ ਜਾਂ ਹੋਰ ਸੂਖਮ ਜੀਵ ਉੱਪਰ ਨਾ ਆ ਜਾਵੇ ।
* ਕੁਝ ਬੱਚੇ ਜੋ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਤਿਭਾਸ਼ਾਲੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਬਹੁਤ ਗ਼ਰੀਬ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਸਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿੱਦਿਆ (ਸਿੱਖਿਆ) ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਪਰਾਲੇ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ।
* ਕੇਸਾਂ ਅਤੇ ਦਾੜ੍ਹੀ ਦੁਆਰਾ ਬੰਦੇ ਦਾ ਸਰੂਪ ਪੂਰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸੁੰਦਰਤਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਤੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਰੱਬ ਦੀ ਸੱਤਾ ਦੀ ਇਕ ਰੂਹਾਨੀ ਛਤਰੀ ਤਣੀ ਹੋਈ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਉਸਨੂੰ ਹਰ ਕੋਮਲ ਭਾਵਾਂ ਵਾਲਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ।
* ਅਰਾਮ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਨਾ ਕਰੋ, ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਕਰੋ—ਤੇ ਕੰਮ ਵੀ ਔਖਿਆਂ ਦੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇ ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਸ਼ਕਤੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇ ।

ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਸੰਸਥਾ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਕਾਰਜ

ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਸੰਸਥਾ ਸਮਾਜ ਵੱਲੋਂ ਦੁਰਕਾਰੇ/ਤ੍ਰਿਸਕਾਰੇ, ਅਪੰਗ, ਲੂਲ੍ਹੇ-ਲੰਗੜੇ ਅਪਾਹਿਜਾਂ, ਅਨਾਥਾਂ ਅਤੇ ਲਾਵਾਰਸਾਂ ਦਾ ਘਰ ਹੈ । ਇਸ ਸੰਸਥਾ ਦੀ ਨੀਂਹ ਮਹਾਨ ਕਰਮਯੋਗੀ ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸੰਨ 1947 ਵਿੱਚ ਰੱਖੀ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਭਗਤ ਜੀ ਕੋਲ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਾਸਤੇ ਨਾ ਕੋਈ ਸੇਵਾਦਾਰ ਸੀ, ਨਾ ਕੋਈ ਰਹਿਣ ਲਈ ਸਹੀ ਇਮਾਰਤ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਤੇ ਦਵਾਈ ਬੂਟੀ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਵਿਵਸਥਾ ਹੀ ਸੀ। ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਕੱਲੇ ਹੀ ਇਸ ਸੇਵਾ ਦੇ ਕਠਨ ਰਾਹ 'ਤੇ ਚੱਲ ਪਏ, ਲੋਕ ਨਾਲ ਜੁੜਦੇ ਗਏ ਅਤੇ ਕਾਰਵਾਂ ਬਣਦਾ ਗਿਆ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਦਮ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਚੱਲਦੇ ਹੋਏ ਅੱਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਯੋਗ ਉਤਰਾਧਿਕਾਰੀ ਡਾ: ਇੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ ਅਤੇ ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਟਰਸਟ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਮਿਹਨਤ, ਲਗਨ ਅਤੇ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਅਧੀਨ ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਸੰਸਥਾ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਦੇਸਾਂ-ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਕ ਗੌਰਵਪੂਰਣ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਉੱਭਰ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ ਹੈ ।

ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਇਕ ਨਜ਼ਰ ...

ਨਿਵਾਸ ਅਤੇ ਸੰਭਾਲ :-1807 ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਲਈ ਰਹਿਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਤੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਵਾਸਤੇ ਆਪਣਾ ਘਰ ।

ਇਲਾਜ ਅਤੇ ਸਹੂਲਤਾਂ :- *ਦਵਾਈਆਂ, *ਮੈਡੀਕਲ ਲੈਬਾਰਟਰੀ, *ਓਪਰੇਸ਼ਨ ਥਿਏਟਰ, *ਮੁੜ ਵਸੇਬਾ ਕੇਂਦਰ, *ਐਂਬੂਲੈਂਸ, *ਮਸਨੂਈ ਅੰਗ ਕੇਂਦਰ, *ਫਿਜ਼ਿਓਥਰੈਪੀ ਸੈਂਟਰ, *ਡੈਂਟਲ ਕਲੀਨਿਕ, *ਅਲਟਰਾ-ਸਾਊਂਡ ਸੈਂਟਰ, *ਅੱਖਾਂ ਦਾ ਕਲੀਨਿਕ, *ਮੰਦ-ਬੁੱਧੀ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਸੰਵੇਦੀ-ਕੇਂਦਰ, *ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਮੁੱਢਲਾ ਕੰਨ ਸੁਣਵਾਈ ਜਾਂਚ ਅਤੇ ਪੁਰਨਵਾਸ ਕੇਂਦਰ, *ਕੰਨਾਂ ਦੇ Cochlear Implant ਵਾਸਤੇ ਸਪੈਸ਼ਲ ਓਪਰੇਸ਼ਨ ਥਿਏਟਰ *ਆਪਣਾ ਘਰ, * ਖੇਡਾਂ ਦੇ ਕਮਰੇ ।

ਜਾਗਰੂਕਤਾ :-* ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਪ੍ਰੈਸ, * ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ, * ਕਿਤਾਬਚੇ ਅਤੇ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ, * ਸੈਮੀਨਾਰ ਅਤੇ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ।

ਵਾਤਾਵਰਨ : -*ਨਰਸਰੀ, *ਪਾਣੀ ਸਾਫ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪਲਾਂਟ, *ਦਰੱਖਤ ਲਗਾਉਣਾ, *ਕੁਦਰਤੀ ਖੇਤੀ, *ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਮੁਹਿੰਮਾਂ ।

ਮੁਫ਼ਤ ਵਿਦਿਅਕ ਸਹੂਲਤਾਂ:

* ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਆਦਰਸ਼ ਸੀਨੀ. ਸੈਕੰ: ਸਕੂਲ, ਮਾਨਾਂਵਾਲਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।
* ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਕਿੱਤਾ ਸਿਖਲਾਈ ਕੇਂਦਰ, ਮਾਨਾਂਵਾਲਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।
* ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਗੂੰਗੇ ਤੇ ਬੋਲਿਆਂ ਲਈ ਸਕੂਲ, ਮਾਨਾਂਵਾਲਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।
* ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਸਕੂਲ ਆਫ਼ ਸਪੈਸ਼ਲ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ, ਮਾਨਾਂਵਾਲਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।
* ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਫਾਰ ਸਪੈਸ਼ਲ ਨੀਡਜ਼, ਮਾਨਾਂਵਾਲਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।
* ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਗੂੰਗੇ ਤੇ ਬੋਲਿਆਂ ਲਈ ਸਕੂਲ, ਅਟਾਰੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।
* ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਆਦਰਸ਼ ਸਕੂਲ, ਬੁੱਟਰ ਕਲਾਂ ਕਾਦੀਆਂ, ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ।
* ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਗੂੰਗੇ ਤੇ ਬੋਲਿਆਂ ਲਈ ਸਕੂਲ,ਬੁੱਟਰ ਕਲਾਂ ਕਾਦੀਆਂ, ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ।
* ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਗੂੰਗੇ ਤੇ ਬੋਲਿਆਂ ਲਈ ਸਕੂਲ, ਕਟੌਰਾ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ।
* ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਗੂੰਗੇ ਤੇ ਬੋਲਿਆਂ ਲਈ ਸਕੂਲ, ਸਰਹਾਲੀ, ਤਰਨ ਤਾਰਨ।
* ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਸਕੂਲ ਆਫ਼ ਸਪੈਸ਼ਲ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ, (ਪਲਸੋਰਾ) ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ।
* ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਗੂੰਗੇ ਤੇ ਬੋਲਿਆਂ ਲਈ ਸਕੂਲ, ਪਿੰਡ ਕੱਕੋਂ, ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ।

ਨਿਵਾਸ ਅਤੇ ਸੰਭਾਲ :

ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਸੰਸਥਾ ਦੀਆਂ 7 ਅਲੱਗ ਅਲੱਗ ਬ੍ਰਾਂਚਾਂ ਵਿਖੇ *1807 ਤੋਂ ਵੱਧ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਗ੍ਰਸਤ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਸੁਚੱਜਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ। ਸਮੂਹ ਬ੍ਰਾਂਚਾਂ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦਾ ਰੋਗੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ :

ਬਿਮਾਰੀ ਨਾਲ ਗ੍ਰਸਤ	ਗਿਣਤੀ	ਬਿਮਾਰੀ ਨਾਲ ਗ੍ਰਸਤ	ਗਿਣਤੀ
ਮਾਨਸਿਕ ਰੋਗੀ	-365	ਏਡਜ਼ ਵਾਲੇ	-19
ਅਧਰੰਗ/ ਪੋਲੀਏ ਵਾਲੇ	-159	ਮਿਰਗੀ ਵਾਲੇ	-198
ਮੰਦ-ਬੁੱਧੀ ਵਾਲੇ	-454	ਸ਼ੂਗਰ ਵਾਲੇ	-85
ਗੂੰਗੇ ਬੋਲੇ	-168	ਕੈਂਸਰ ਵਾਲੇ	-01
ਬਜ਼ੁਰਗ	-143	ਸਕੂਲ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਬੱਚੇ	-88
ਜ਼ਖ਼ਮਾਂ ਵਾਲੇ	-30	ਲਾਵਾਰਸ ਬੱਚੇ	-03
ਟੀ.ਬੀ. ਵਾਲੇ	-20	ਠੀਕ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਰੋਗੀ	-31
ਨੇਤਰਹੀਣ	-43		
31 ਮਾਰਚ 2019 ਤਕ ਕੁੱਲ ਗਿਣਤੀ			**1807**

*ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਹਰ ਸਾਲ ਨਿਰੰਤਰ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਲਾਜ ਉਪਰੰਤ ਠੀਕ ਹੋਏ ਮਰੀਜ਼ ਕਾਫ਼ੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤੇ ਗਏ/ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

(ਹ) ਬਣਾਵਟੀ ਅੰਗ ਕੇਂਦਰ : ਲੋੜਵੰਦ ਅੰਗਹੀਣਾਂ ਲਈ ਮਾਨਾਂਵਾਲਾ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿਖੇ ਭਗਤ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਇਕ ਬਣਾਵਟੀ ਅੰਗ ਕੇਂਦਰ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਅੰਗਹੀਣਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਵਟੀ ਅੰਗ ਮੁਫ਼ਤ ਲਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਨਵੰਬਰ 2003 ਤੋਂ ਹੁਣ ਤਕ 8757 (ਰਜਿ:) 'ਚੋਂ 8137 ਲੋੜਵੰਦ ਲਾਭ ਉਠਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।

(ਕ) ਓਪ੍ਰੇਸ਼ਨ ਥਿਏਟਰ: ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਓਪ੍ਰੇਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਮਾਨਾਂਵਾਲਾ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿਖੇ ਅਤਿ ਆਧੁਨਿਕ ਓਪ੍ਰੇਸ਼ਨ ਥਿਏਟਰ ਦੀ ਸੁਵਿਧਾ ਹੈ।

(ਖ)ਫਿਜ਼ਿਓਥਰੈਪੀ: ਸੰਨ 2005 ਤੋਂ ਮਾਨਾਂਵਾਲਾ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿੱਚ ਫਿਜ਼ਿਓਥਰੈਪੀ ਸੈਂਟਰ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਆਧੁਨਿਕ ਉਪਕਰਣਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪਿੰਗਲਵਾੜੇ ਦੇ ਮਰੀਜ਼ ਅਤੇ ਗ਼ਰੀਬ ਲੋੜਵੰਦ ਮੁਫ਼ਤ ਫ਼ਾਇਦਾ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ। ਹਰ ਰੋਜ਼ ਤਕਰੀਬਨ 80 ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

(ਗ) ਅਲਟਰਾਸਾਊਂਡ ਸੈਂਟਰ :- ਇਸ ਵਿੱਚ ਪਿੰਗਲਵਾੜੇ ਦੇ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਵਾਸਤੇ ਸੁਵਿਧਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ।

(ਘ) ਮੁੱਢਲਾ ਕੰਨ ਸੁਣਵਾਈ ਜਾਂਚ ਅਤੇ ਪੁਨਰਵਾਸ ਕੇਂਦਰ:- ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਦੀ ਮੁੱਢਲੀ ਜਾਂਚ ਅਤੇ ਪੁਨਰਵਾਸ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਕੇਂਦਰ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ Bera Test (ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਸੁਣਨ ਦਾ ਟੈਸਟ) ਮੁਫ਼ਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

(ਙ) ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਬਰਸੀ ਸਮਾਗਮ ਮੌਕੇ ੩੧ ਜੁਲਾਈ ੨੦੧੯ ਨੂੰ '**Cancer Roko Charitable Trust, London**' ਵੱਲੋਂ ਮੁਫ਼ਤ ਕੈਂਸਰ ਦਾ ਕੈਂਪ ਅਤੇ ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਸੰਸਥਾ ਵੱਲੋਂ ਮੁਫ਼ਤ ਮੈਡੀਕਲ ਕੈਂਪ ਮਾਨਾਂਵਾਲਾ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿਖੇ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ।

ਵਾਤਾਵਰਨ :

(ੳ) ਰੁੱਖ ਲਾਉਣੇ: ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਾਤਾਵਰਨ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਸੰਬੰਧੀ ਬੜੇ ਚਿੰਤਤ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਧਰਤੀ ਨੂੰ 'ਮਾਰੂਥਲ ਬਣਨ' ਤੇ 'ਭੂ-ਖੋਰ' ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਸੰਸਥਾ ਵੱਲੋਂ ਵਾਤਾਵਰਨ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਵੱਲ ਵੀ ਖ਼ਾਸ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹਰ ਸਾਲ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਭਗਤ ਜੀ ਦੀ ਬਰਸੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਰੁੱਖ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਮੁਹਿੰਮ ਚਲਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਰੁੱਖ ਸਕੂਲਾਂ, ਕਾਲਜਾਂ, ਸ਼ਮਸ਼ਾਨ-ਘਾਟਾਂ ਅਤੇ

ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਬਣਾਵਟੀ ਅੰਗ (ਜਿਵੇਂ ਲੱਤਾਂ ਤੇ ਬਾਹਵਾਂ) ਮੁਫ਼ਤ ਲਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਨਵੰਬਰ 2003 ਤੋਂ ਹੁਣ ਤਕ 12411 ਲੋੜਵੰਦ ਲਾਭ ਉੱਠਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ।

(ਕ) ਐਂਬੂਲੈਂਸਾਂ :- ਮੁੱਢਲੀਆਂ ਡਾਕਟਰੀ ਸਹੂਲਤਾਂ ਨਾਲ ਲੈਸ ਐਂਬੂਲੈਂਸਾਂ ਸੜਕ ਦੁਰਘਟਨਾਵਾਂ ਦੇ ਪੀੜਿਤਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਉਪਲਭਦ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਐਂਬੂਲੈਂਸਾਂ ਪਿੰਗਲਵਾੜੇ ਦੇ ਰੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਹਸਪਤਾਲ ਲਿਜਾਣ ਲਈ ਵੀ ਤਿਆਰ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ।

(ਖ) ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਮੁੱਢਲਾ ਬਹਿਰਾਪਣ ਜਾਂਚ ਕੇਂਦਰ :- ਨਵ-ਜਨਮੇ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਦਾ ਮੁੱਢਲਾ ਬਹਿਰਾਪਣ ਜਾਂਚ ਕਲੀਨਿਕ ਕੇਂਦਰ ਮਾਨਾਂਵਾਲਾ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿੱਚ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਸੁਣਨ ਦਾ ਟੈਸਟ (Bera Test) ਵੀ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਫ਼ੀਸ ਦੇ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

(ਗ) ਸਪੈਸ਼ਲ ਓਪਰੇਸ਼ਨ ਥਿਏਟਰ :- ਮਾਨਾਂਵਾਲਾ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿੱਚ ਇਕ ਆਧੁਨਿਕ ਓਪਰੇਸ਼ਨ ਥਿਏਟਰ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹੱਡੀਆਂ ਦੀ ਜਨਰਲ ਸਰਜਰੀ, ਕੰਨਾਂ ਦੀ ਸਰਜਰੀ ਅਤੇ Cochlear Implant ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਕਿ ਜਨਮ ਤੋਂ ਬਹਿਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਲੱਗ ਪਏ ਤੇ ਇਸ ਉਪਰੰਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗੂੰਗਾਪਣ ਦੂਰ ਹੋ ਸਕੇ।

(ਘ) ਦੰਦਾਂ ਦਾ ਕਲੀਨਿਕ :- ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਦੰਦਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਇਲਾਜ ਲਈ ਦੰਦਾਂ ਦਾ ਕਲੀਨਿਕ ਵੀ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

(ਙ) ਫਿਜ਼ਿਓਥਰੈਪੀ ਕੇਂਦਰ :- ਸੰਨ 2005 ਤੋਂ ਮਾਨਾਂਵਾਲਾ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿੱਚ ਫਿਜ਼ਿਓਥਰੈਪੀ ਕੇਂਦਰ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਆਧੁਨਿਕ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਤੇ ਸਾਧਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪਿੰਗਲਵਾੜੇ ਦੇ ਮਰੀਜ਼ ਅਤੇ ਗ਼ਰੀਬ ਜ਼ਰੂਰਤਮੰਦ ਮੁਫ਼ਤ ਲਾਭ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ। ਹਰ ਰੋਜ਼ ਤਕਰੀਬਨ 80 ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਫਿਜ਼ਿਓਥਰੈਪੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

(ਚ) ਮੰਦਬੁੱਧੀ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਸੰਵੇਦੀ-ਕੇਂਦਰ (Sensory Room) :- ਮਾਨਾਂਵਾਲਾ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿਖੇ ਮੰਦਬੁੱਧੀ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਸਹੀ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਇਕ ਆਧੁਨਿਕ Sensory Room ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

(ਛ) ਅੱਖਾਂ ਦਾ ਜਾਂਚ ਕੇਂਦਰ :- ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਦੇ ਨੇਤਰਹੀਣ ਜਾਂ ਲੋੜਵੰਦ

ਗ਼ਰੀਬ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਲਈ ਅੱਖਾਂ ਦਾ ਜਾਂਚ ਕੇਂਦਰ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

(ਜ) ਪੁਨਰਵਾਸ ਕੇਂਦਰ :- ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਠੀਕ ਹੋਣ ਉਪਰੰਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁੜ ਵਸੇਬੇ (Rehabilitation) ਲਈ ਕੇਂਦਰ ਹੈ।

(ਝ) ਯੋਗ ਲੜਕੇ ਲੜਕੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਤੇ ਮੁੜ ਵਸੇਬਾ :- ਪਿੰਗਲਵਾੜੇ ਵਿਖੇ ਪਲ ਕੇ ਜੁਆਨ ਹੋਏ ਲਾਵਾਰਸ ਲੜਕੇ ਲੜਕੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਮਾਉਣ ਜੋਗੇ ਬਣਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਪਿੰਗਲਵਾੜੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾ ਕੇ ਜੇ ਉਹ ਆਮ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰਨ ਤਾਂ ਆਮ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ ਜਿਊਣ ਦੇ ਕਾਬਲ ਹੋਣ।

ਮੁਫ਼ਤ ਵਿੱਦਿਅਕ ਅਤੇ ਕਿੱਤਾ ਸਿਖਲਾਈ ਸੁਵਿਧਾਵਾਂ :-

(ੳ) ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਆਦਰਸ਼ ਸੀਨੀਅਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ ਮਾਨਾਂਵਾਲਾ ਕੰਪਲੈਕਸ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ :- ਇੱਥੇ ਗ਼ਰੀਬ ਅਤੇ ਆਸ-ਪਾਸ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋੜਵੰਦ ਅਤੇ ਝੁੱਗੀ-ਝੌਂਪੜੀ ਵਾਲੇ 768 ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ, ਸਟੇਸ਼ਨਰੀ, ਸਕੂਲ ਦੀ ਵਰਦੀ ਆਦਿ ਮੁਫ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸੰਸਥਾ ਦੀ ਇਹ ਸੁਹਿਰਦ ਸੋਚ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬੱਚੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹੀਣੇ ਨਾ ਸਮਝਣ ਅਤੇ ਇਕ ਅੱਛਾ ਨਾਗਰਿਕ ਬਣਕੇ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰਣ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ 92 ਬੱਚੇ ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਸੰਸਥਾ ਵਿੱਚ ਪਲੇ ਹਨ ।

(ਅ) ਕਿੱਤਾ ਸਿਖਲਾਈ ਕੇਂਦਰ :- ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਸੁਨਹਿਰੇ ਭਵਿੱਖ ਲਈ ਸਿਲਾਈ ਕੇਂਦਰ, ਕਢਾਈ ਕੇਂਦਰ, ਮੋਮਬੱਤੀਆਂ ਬਣਾਉਣਾ, ਕੁਰਸੀਆਂ ਬੁਣਨਾ ਸਿਖਾਉਣਾ, ਯੋਗ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਚੱਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਿਖਲਾਈ ਕੋਰਸ 6 ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕੇਂਦਰ ਮਾਨਾਂਵਾਲਾ ਕੰਪਲੈਕਸ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਸਥਿਤ ਹੈ। ਮਾਨਾਂਵਾਲਾ ਦੇ ਆਸ-ਪਾਸ ਦੀਆਂ ਗ਼ਰੀਬ ਬੱਚੀਆਂ ਲਈ ਇਹ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ।

(ੲ) ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਗੂੰਗੇ ਬਹਿਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਸਕੂਲ, ਮਾਨਾਂਵਾਲਾ ਕੰਪਲੈਕਸ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ :- ਇਹ ਸਕੂਲ 2005 ਤੋਂ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ 185 ਬੱਚੇ ਆਧੁਨਿਕ ਉਪਕਰਣਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

(ਸ) ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਸਪੈਸ਼ਲ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਸਕੂਲ, ਮਾਨਾਂਵਾਲਾ ਕੰਪਲੈਕਸ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ :- ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਦੇ 225 ਮੰਦਬੁੱਧੀ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ

ਪੈਰਾਂ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰਨ ਹਿੱਤ ਇਸ ਸਕੂਲ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਸਪੈਸ਼ਲ ਵਿਧੀਆਂ ਤੇ ਉਪਕਰਣਾਂ ਰਾਹੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

(ਹ) RCI ਦੇ ਅਧੀਨ

ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਫਾਰ ਸਪੈਸ਼ਲ ਨੀਡਜ਼:

(i) Diploma Special Education (Hearing Impairment) 25 ਸੀਟਾਂ।

(ii) Diploma Special Education (Mental Retardation) 25 ਸੀਟਾਂ।

(ਕ) ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਗੂੰਗੇ ਬਹਿਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਸਕੂਲ ਅਟਾਰੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ:- ਇਸ ਵਿੱਚ 13 ਬੱਚੇ ਸਿੱਖਿਆ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ।

(ਖ) ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਆਦਰਸ਼ ਸਕੂਲ, ਬੁੱਟਰਕਲਾਂ, (ਕਾਦੀਆਂ) ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ :- ਇਹ ਸਕੂਲ ਵੀ ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਵੀ ਸੁਯੋਗ, ਸਮਰਪਿਤ ਅਤੇ ਅਨੁਭਵੀ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਛਤਰ-ਛਾਇਆ ਹੇਠ 437 ਬੱਚੇ ਮੁਫ਼ਤ ਵਿੱਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

(ਗ) ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਗੂੰਗੇ ਬਹਿਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਸਕੂਲ ਬੁੱਟਰ ਕਲਾਂ ਕਾਦੀਆਂ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ:- ਇਸ ਵਿੱਚ 11 ਬੱਚੇ ਸਿੱਖਿਆ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ।

(ਘ) ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਗੂੰਗੇ ਬਹਿਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਸਕੂਲ, ਕਟੌਰਾ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ :- ਇਹ ਸਕੂਲ ਸਾਲ 2016 ਤੋਂ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ 17 ਬੱਚੇ ਸਿੱਖਿਆ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ।

(ਙ) ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਗੂੰਗੇ ਬਹਿਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਸਕੂਲ ਸਰਹਾਲੀ, ਤਰਨ ਤਾਰਨ:- ਇਸ ਵਿੱਚ 11 ਬੱਚੇ ਸਿੱਖਿਆ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ।

(ਚ) ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਸਕੂਲ ਆਫ਼ ਸਪੈਸ਼ਲ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ, ਪਲਸੋਰਾ, (ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ) :- ਇੱਥੇ 35 ਮੰਦਬੁੱਧੀ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਧੀਆਂ ਤੇ ਉਪਕਰਣਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਿੱਖਿਅਤ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਣ ਯੋਗ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

(ਛ) ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਗੂੰਗੇ ਬਹਿਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਸਕੂਲ ਪਿੰਡ ਕੱਕੋਂ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ:- ਇਸ ਵਿੱਚ 9 ਬੱਚੇ ਸਿੱਖਿਆ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ।

(ਜ) ਕੰਪਿਊਟਰ ਸਿੱਖਿਆ :- ਸੂਚਨਾ ਅਤੇ ਟੈਕਨੋਲੋਜੀ ਦੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਆਧੁਨਿਕ ਭਾਰਤ ਦੀ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਸਕੂਲ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਮਾਨਾਂਵਾਲਾ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿਖੇ ਕੰਪਿਊਟਰ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

(ਝ) ਹੋਸਟਲ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ :- ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਮਾਨਾਂਵਾਲਾ ਕੰਪਲੈਕਸ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਲਗਭਗ 176 ਲੜਕੇ ਲੜਕੀਆਂ ਲਈ ਵੱਖਰੇ-ਵੱਖਰੇ ਹੋਸਟਲਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਵਾਤਾਵਰਣ ਜਾਗਰੂਕਤਾ :-

ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਬਹੁਤ ਚਿੰਤਤ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ, ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਮਾਰੂਥਲ ਬਣਨ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਲਈ ਅਤੇ ਮਿੱਟੀ ਖੁਰਨ (Soil Erosion) ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਵੱਲੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਪਰਾਲੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਹਰ ਸਾਲ ਭਗਤ ਜੀ ਦੀ ਬਰਸੀ (5 ਅਗਸਤ) ਦੇ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਰੁੱਖ ਲਾਉਣ ਦੀ ਮੁਹਿੰਮ ਚਲਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਰੁੱਖ ਸਕੂਲਾਂ, ਕਾਲਜਾਂ, ਸ਼ਮਸ਼ਾਨ ਘਾਟਾਂ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਲਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

(ੳ) ਨਰਸਰੀ :- ਪਿੰਗਲਵਾੜੇ ਵੱਲੋਂ ਇਕ ਨਰਸਰੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹਰ ਸਾਲ ਲਗਪਗ 60,000 ਪੌਦੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮੁਫ਼ਤ ਵੰਡੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

(ਅ) ਕੁਦਰਤੀ ਖੇਤੀ :- ਜ਼ਹਿਰ ਮੁਕਤ ਫ਼ਸਲਾਂ ਤੇ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪਿੰਗਲਵਾੜੇ ਵੱਲੋਂ ਕੁਦਰਤੀ ਖੇਤੀ ਦਾ ਫਾਰਮ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਕਣਕ, ਛੋਲੇ, ਗੰਨੇ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਮੌਸਮੀ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਬੀਜੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਪਿੰਗਲਵਾੜੇ ਦੇ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਲਈ ਵਰਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

(ੲ) ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਮੁਹਿੰਮ :- ਇਸ ਮੁਹਿੰਮ ਅਧੀਨ ਵਾਤਾਵਰਣ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਲਈ ਸੈਮੀਨਾਰਾਂ ਤੇ ਵਰਕਸ਼ਾਪਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

(ਸ) ਪਾਣੀ ਸ਼ੁੱਧੀਕਰਣ ਪਲਾਂਟ:- ਇਸ ਉਪਕਰਣ ਰਾਹੀਂ ਪਾਣੀ ਸਾਫ਼ ਕਰਕੇ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਰਸੋਈ ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸੁਵਿਧਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਪਲਾਂਟ ਮਾਨਾਂਵਾਲਾ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿੱਚ ਹੈ।

(ਹ) ਮੀਂਹ ਦੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਵਿੱਚ ਭੇਜਣਾ (Water Harvesting)

(ਕ) ਸੋਲਰ ਪਾਵਰ ਊਰਜਾ

ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਪ੍ਰੈਸ :- ਇਹ ਛਾਪਾਖ਼ਾਨਾ ਜੋ ਕਿ ਮਾਨਾਂਵਾਲਾ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿਖੇ ਸਥਿਤ ਹੈ, ਦੁਆਰਾ ਸਮਾਜਿਕ ਬੁਰਾਈਆਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਹਿਤ ਛਾਪਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇੱਥੋਂ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਧਾਰਮਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ, ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਸੰਬੰਧੀ ਸਾਹਿਤ ਛਾਪ ਕੇ ਜਨਸਾਧਾਰਣ ਵਿੱਚ ਭਗਤ ਜੀ ਦੇ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਵੰਡਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ ਚੇਤਨਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਿਤਾਬਚੇ, ਕਿਤਾਬਾਂ, ਜੀਵਨੀਆਂ ਅਤੇ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਇਸ ਪ੍ਰੈਸ ਰਾਹੀਂ ਲਗਾਤਾਰ ਛਾਪੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਿੰਗਲਵਾੜੇ ਦੀ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਪ੍ਰੈਸ ਦਾ ਤੇ ਪਬਲੀਸਿਟੀ ਦਾ ਸਾਲਾਨਾ ਖ਼ਰਚਾ 1 ਕਰੋੜ 50 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਹੈ। ਦਾਨੀਆਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਚੱਲਦੇ ਇਸ ਪ੍ਰੈਸ ਦੀ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਬੜੀ ਵੱਡੀ ਦੇਣ ਹੈ।

ਹੋਰ ਸਮਾਜ ਕਲਿਆਣ ਸੰਬੰਧੀ ਕਾਰਜ:-

(ੳ) ਕੁਦਰਤੀ ਆਫ਼ਤਾਂ ਤੋਂ ਪੀੜਿਤ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ :- ਕੁਦਰਤੀ ਆਫ਼ਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਹੜ੍ਹ, ਭੂਚਾਲ, ਜਵਾਰ-ਭਾਟਾ, ਸੁਨਾਮੀ ਲਹਿਰਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਸੰਸਥਾ ਵੱਲੋਂ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਹਰ ਸੰਭਵ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸੰਨ 2008 ਵਿੱਚ ਜੁਲਾਈ-ਅਗਸਤ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਜਲੰਧਰ ਅਤੇ ਕਪੂਰਥਲਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਹੜ੍ਹ-ਪੀੜਿਤ 800 ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਨ, ਘਰੇਲੂ ਸਾਮਾਨ ਅਤੇ ਕੰਬਲ ਵੰਡੇ। ਅਗਸਤ 2010 ਵਿੱਚ ਬੱਦਲ ਫੱਟਣ ਨਾਲ ਲੇਹ-ਲਦਾਖ ਵਿੱਚ ਆਏ ਹੜ੍ਹ ਦੇ ਪੀੜਿਤਾਂ ਲਈ ਡਾ. ਇੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ ਜੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਦੋ ਟਰੱਕ ਰਾਹਤ ਸਮੱਗਰੀ-ਰਾਸ਼ਨ, ਕੰਬਲ ਅਤੇ ਊਨੀ ਕੱਪੜੇ ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡੇ ਲੇਹ ਦੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡੇ ਗਏ।

(ਅ) ਲਾਵਾਰਸ ਲਾਸ਼ਾਂ ਦਾ ਸਸਕਾਰ:- ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਵੱਲੋਂ ਲਾਵਾਰਸ ਲਾਸ਼ਾਂ ਦਾ ਅੰਤਿਮ ਸਸਕਾਰ ਪੂਰੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

(ੲ) ਬਿਰਧਾਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ:- ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਦੀ ਸੰਗਰੂਰ ਸ਼ਾਖਾ ਵਿੱਚ ਇਕ ਬਿਰਧ ਘਰ 2002 ਤੋਂ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਇਕ ਬਿਰਧ ਘਰ ਮਾਨਾਂਵਾਲਾ ਬ੍ਰਾਂਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ੫੨ ਬਿਰਧ ਰੱਖਣ ਦਾ ਤੇ ਸੇਵਾ-ਸੰਭਾਲ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

(ਸ) ਅਜਾਇਬ ਘਰ ਅਤੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ੀ ਫ਼ਿਲਮਾਂ:-ਕਠਿਨ ਮਾਰਗ ਦੇ ਪਾਂਧੀ ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਜੀਵਨੀ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਤਸਵੀਰਾਂ ਦਾ ਇਕ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਅਜਾਇਬ ਘਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਸੰਸਥਾ ਦੀ ਮੁੱਖ-ਬ੍ਰਾਂਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਭਗਤ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਸੰਬੰਧੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ੀ ਫ਼ਿਲਮਾਂ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ; ਜਿਵੇਂ:

(i) ਇਕ ਮਿਸਾਲ (Pingalwara Presentation)

(ii) Pingalwara-Home for Homeless

(iii) Pingalwara-A selfless Home (Documentry by Gurmeet Sodhi a famous American Media personality)

(iv) ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਦਸਤਾਵੇਜੀ ਫ਼ਿਲਮ 'ਸ਼ੁਭ ਕਰਮਨ' ।

(v) Pingalwara Educational Endeavours

(vi) ਕੁਦਰਤੀ ਖੇਤੀ (Natural Farming)

(vii) ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ

(viii) ਦਰਖ਼ਤ

(ix) ਏਹੁ ਜਨਮ ਤੁਮ੍ਹਾਰੇ ਲੇਖੇ (ਫ਼ਿਲਮ):-ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ਮਈ ਜੀਵਨ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਇਕ ਪੰਜਾਬੀ ਫੀਚਰ ਫ਼ਿਲਮ "ਏਹੁ ਜਨਮ ਤੁਮ੍ਹਾਰੇ ਲੇਖੇ" ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਸੰਸਥਾ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਈ ਗਈ ਜੋ 30 ਜਨਵਰੀ, 2015 ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਹੋਈ। ਇਸ ਫ਼ਿਲਮ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਦੁਖੀ ਤੇ ਬੇਸਹਾਰਾ ਮਾਨਵਤਾ ਲਈ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕੰਮਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਉਣਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਕਿ ਭਗਤ ਜੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਨਾਸਰੋਤ ਬਣ ਸਕੇ।

(x) ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਕੀਰਤਨ:-ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਰਤਨ ਦੀ DVD-Video ਡਾ. ਓਮ ਗੌਰੀ ਦੱਤ ਸ਼ਰਮਾ, ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਲੰਧਰ ਦੂਰਦਰਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਮਿਤੀ 09-07-2016 ਨੂੰ ਰਿਲੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ।

(xi) ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਸਮਾਰਕ:- ਭਗਤ ਜੀ ਦੇ ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਪਿੰਡ ਰਾਜੇਵਾਲ ਰੋਹਣੋਂ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿੱਚ "ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਸਮਾਰਕ"

ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਭਗਤ ਜੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਜਨਮ ਸ਼ਤਾਬਦੀ 4 ਜੂਨ 2004 ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਹੈ।

(xii) ਗਊਸ਼ਾਲਾ :- ਮਾਨਾਂਵਾਲਾ ਕੰਪਲੈਕਸ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਇਕ ਗਊਸ਼ਾਲਾ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ ਜੋ ਲਗਪਗ 165 ਦੁਧਾਰੂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਦੇਖ ਰੇਖ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਗਊਆਂ ਦਾ ਤਾਜ਼ਾ ਦੁੱਧ ਪਿੰਗਲਵਾੜੇ ਦੇ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੂਚਨਾ

1. ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਚੈਰੀਟੇਬਲ ਸੁਸਾਇਟੀ, ਰਜਿਸਟਰਾਰ ਆਫ਼ ਕੰਪਨੀਜ਼ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਪੱਤਰ ਨੰ: 130 ਆਫ਼ 1956-57 ਅਤੇ ਸੋਧ ਨੰ. A 28/4540 ਮਿਤੀ 07-07-1998 ਦੁਆਰਾ ਰਜਿਸਟਰਡ ਹੈ।

2. ਪਿੰਗਲਵਾੜੇ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸਹਾਇਤਾ ਇਨਕਮ ਟੈਕਸ ਦੀ ਧਾਰਾ 80 ਜੀ ਅਨੁਸਾਰ ਇਨਕਮ ਟੈਕਸ II ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਪੱਤਰ ਨੰ. CIT-II/ASR/ITO (Tech.) 2011-12/4730 ਮਿਤੀ 11/12 ਜਨਵਰੀ, 2012 ਅਧੀਨ ਟੈਕਸ ਵਿੱਚ ਛੋਟ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ।

3. ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਸੰਸਥਾ ਦਾ PAN ਨੰਬਰ AAATA 2237R ਹੈ। ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਦਾ FCRA (Foreign contribution Regulation Act) ਰਜਿਸਟਰਾਰ ਨੰ. 115210002 ਹੈ।

4. ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਸੰਸਥਾ ਦਾ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਖ਼ਰਚ ਸਾਢੇ ਛੇ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਹੈ, ਜੋ ਦਾਨੀ ਸੱਜਣਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਭਗਤ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਅਨੁਸਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਖਾਲਸਾ ॥ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਫ਼ਤਹਿ ॥

ਡਾ: ਇੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ,

ਪ੍ਰਧਾਨ

ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਚੈਰੀਟੇਬਲ ਸੋਸਾਇਟੀ (ਰਜਿ:), ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

ਦਾਨੀ ਸੱਜਣਾਂ ਲਈ ਭਗਤ ਜੀ ਦੀਆਂ ਅਸੀਸਾਂ

"ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਆਪ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉੱਠ ਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ, ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੇ ਨਿੱਤਨੇਮ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨ, ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਜਾ ਕੇ 'ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ' ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਸੁਣਨ ਦਾ ਬਲ ਬਖ਼ਸ਼ੇ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਗੋਲਕ ਦਾ ਦਸਵੇਂ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਦਸਵੰਧ ਕੱਢਣ ਦੀ ਆਦਤ ਪਾਵੇ। ਸਾਂਸ-ਸਾਂਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਆਦਤ ਪਾਵੇ।"

—ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਸੰਸਥਾਪਕ ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਸੰਸਥਾ ਦੀਆਂ ਬ੍ਰਾਂਚਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ

ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਸੰਸਥਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸੰਨ 1947 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹੁਣ ਤਕ ਬਿਮਾਰਾਂ, ਅਪਾਹਿਜਾਂ, ਲਾਵਾਰਸਾਂ, ਪਾਗਲ ਮਰਦਾਂ, ਇਸਤਰੀਆਂ, ਬੱਚਿਆਂ ਅਤੇ ਅੰਗਹੀਣਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ-ਸੰਭਾਲ ਦਾਨੀ ਸੱਜਣਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਤੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀਆਂ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰੰਤਰ ਕਰਦੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਸੰਸਥਾ ਦੀਆਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਸ਼ਾਖਾਵਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:-

(ੳ) ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਮੁੱਖ ਦਫ਼ਤਰ: ਜੀ.ਟੀ.ਰੋਡ, ਨੇੜੇ ਬੱਸ ਸਟੈਂਡ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।
ਟੈਲੀਫ਼ੋਨ : 0183-2584586,2584713. (M) 97814-01140.
ਮੁੱਖ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕ: ਕਰਨਲ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਬਾਵਾ ।(ਰਿਟਾ.) (M) 98145-35937.

(ਅ) ਮਾਨਾਂਵਾਲਾ ਬ੍ਰਾਂਚ: ਜਲੰਧਰ ਜੀ.ਟੀ. ਰੋਡ ਉੱਪਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ 8 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਸਥਿਤ ਹੈ।
ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕ: ਸ੍ਰ: ਜੈ ਸਿੰਘ (M) 97814-01142.

(ੲ) ਪੰਡੋਰੀ ਵੜੈਚ ਬ੍ਰਾਂਚ: (ਮਜੀਠਾ ਰੋਡ): ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ 9 ਕਿ:ਮੀ: ਦੂਰ
ਬ੍ਰਾਂਚ ਇੰਚਾਰਜ : ਗੁਰਦਰਸ਼ ਕੌਰ
ਟੈਲੀਫ਼ੋਨ : 0183-2573564, (M) 97814-01164.

(ਸ) ਸ੍ਰੀ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸਾਹਿਬ ਬ੍ਰਾਂਚ: ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਰੋਡ, ਨੇੜੇ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਬਾਉਲੀ ਸਾਹਿਬ। ਬ੍ਰਾਂਚ ਇੰਚਾਰਜ: ਬੀਬੀ ਬਲਜਿੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ
ਟੈਲੀਫ਼ੋਨ : 01859-222798 (M) 97814-01170.

(ਹ) ਜਲੰਧਰ ਬ੍ਰਾਂਚ : ਮਖਦੂਮਪੁਰਾ, ਧੋਬੀ ਮੁਹੱਲਾ (ਇਨਕਮ ਟੈਕਸ ਦਫ਼ਤਰ ਦੇ ਪਿੱਛੇ)।
ਬ੍ਰਾਂਚ ਇੰਚਾਰਜ: ਸ੍ਰ: ਸੰਗਤ ਸਿੰਘ ਫ਼ੋਨ: 0181-2238947, 97814-01165.

(ਕ) ਸੰਗਰੂਰ ਬ੍ਰਾਂਚ: ਧੂਰੀ ਰੋਡ 'ਤੇ, ਸੰਗਰੂਰ ਤੋਂ 3 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ
ਫ਼ੋਨ ਨੰ: 01672-221118, 78143-24872
ਆਨਰੇਰੀ: ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕ: ਸ. ਤਰਲੋਚਨ ਸਿੰਘ ਚੀਮਾ,
ਮੈਂਬਰ ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਸੋਸਾਇਟੀ, (M) 97814-01144,
ਐਡੀਸ਼ਨਲ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕ. : ਸ. ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਰੋੜਾ,
ਮੋ : 94170-90011, 97814-02648

(ਖ) ਪਲਸੋਰਾ (ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ) ਬ੍ਰਾਂਚ: ਆਨਰੇਰੀ ਬ੍ਰਾਂਚ ਇੰਚਾਰਜ: ਬੀਬੀ ਕੁਲਜੀਤ ਕੌਰ,
ਟੈਲੀਫੋਨ : 0172- 2693850 , 2697625 (M) 98140-79438.

(ਗ) ਲੁਧਿਆਣਾ ਦਫ਼ਤਰ ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ : 84 ਸਾਊਥ ਮਾਡਲ ਗ੍ਰਾਮ, ਲੁਧਿਆਣਾ।
ਟੈਲੀਫ਼ੋਨ 0161-2429309, (M) 97814-01166.

ਅਪੀਲ

ਸੇਵਕ ਕਉ ਸੇਵਾ ਬਨਿ ਆਈ ॥
ਹੁਕਮੁ ਬੂਝਿ ਪਰਮ ਪਦੁ ਪਾਈ ॥

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਡੇਹਰਾ ਸਾਹਿਬ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਮਾਹੌਲ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ 'ਤੇ ਚੱਲਦਿਆਂ ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਜੋ ਲਾਹੌਰ ਵਿਖੇ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਸੇਵਾ ਦਾ ਕੰਮ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਅਮਲੀ ਜਾਮਾ ਪਹਿਨਾਇਆ ਗਿਆ। ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਸਮੇਂ 18 ਅਗਸਤ 1947 ਨੂੰ ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਰਫ਼ਿਊਜੀ ਕੈਂਪ ਵਿੱਚ ਪੁੱਜ ਕੇ ਭਗਤ ਜੀ ਨੇ ਦੁਖੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਬੜੀ ਸ਼ਿੱਦਤ ਨਾਲ ਆਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜੋ ਕਿ ਹੈਜ਼ੇ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਕਾਰਨ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਲੋੜ ਬਣ ਗਈ ਸੀ । ਇਸ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਦੀ ਪਿੱਛੇ ਭੌਂ ਕੇ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਬਣਨ ਤਕ ਇਸ ਦੇ ਬਾਨੀ ਨੂੰ ਦਿਨ ਰਾਤ ਇਕ ਕਰਕੇ ਸਖ਼ਤ ਘਾਲਣਾ ਘਾਲਣੀ ਪਈ । ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਵਿੱਚ ਇਸ ਵੇਲੇ 1807 ਲਾਚਾਰ ਰੋਗੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਿਨਾਂ ਧਰਮ, ਜਾਤ, ਨਸਲ ਜਾਂ ਰੰਗ ਦੇ ਵਿਤਕਰੇ ਦੇ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਲਾਚਾਰ, ਅਪਾਹਿਜ, ਬਿਮਾਰ ਅਤੇ ਪਾਗਲ ਔਰਤਾਂ, ਮਰਦ, ਬੱਚੇ ਅਤੇ ਬੁੱਢੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ । ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਨਾ ਠੀਕ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਭਿਆਨਕ ਰੋਗਾਂ ਤੋਂ ਗ੍ਰਸਤ ਰੋਗੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਸਾਹਿਤ ਛਾਪ ਕੇ ਮੁਫ਼ਤ ਵੰਡਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗ਼ਰੀਬ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਮੁਫ਼ਤ ਵਿੱਦਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਪਾਹਿਜਾਂ ਨੂੰ ਮੁਫ਼ਤ ਬਣਾਵਟੀ ਅੰਗ ਲਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਲਈ ਸਰਕਾਰੀ ਅਤੇ ਸਾਂਝੀਆਂ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਮੁਫ਼ਤ ਰੁੱਖ ਲਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਤਿਆਦਿ ।

ਪਿੰਗਲਵਾੜੇ ਦਾ ਰੋਜ਼ ਦਾ ਖ਼ਰਚ ਸਾਢੇ ਛੇ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਦਾਨੀ ਸੱਜਣਾਂ ਅਤੇ ਪਿੰਗਲਵਾੜੇ ਦੇ ਹਿਤੈਸ਼ੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਦਾਨ ਅਤੇ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਚਲਦਾ ਹੈ । ਦਾਨੀ ਸੱਜਣਾਂ ਨੂੰ ਸਨਿਮਰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਮਨੀਆਰਡਰ, ਬੈਂਕ ਡਰਾਫਟ ਅਤੇ ਚੈੱਕ ਰਾਹੀਂ ਦਾਨ ਭੇਜਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਕਰਨ ਤਾਂ ਜੋ ਇਸ ਸ਼ੁੱਭ ਕੰਮ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ ।

ਡਾ. ਇੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ,
ਮੁੱਖ ਸੇਵਿਕਾ,